

Teataja

Eestikeelne väljaanne

Teave ja teatised

63. aastakäik

20. mai 2020

Sisukord

II *Teatised*

EUROOPA LIIDU INSTITUTSIOONIDE, ORGANITE JA ASUTUSTE TEATISED

Euroopa Komisjon

2020/C 173/01

Komisjoni teatis — Selgitav teatis Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi Euroopa Liidust ja Euroopa Aatomienergiaühendusest väljaastumise lepingu kohta — Teine osa. Kodanike õigused 1

II

(Teatised)

EUROOPA LIIDU INSTITUTSIOONIDE, ORGANITE JA ASUTUSTE TEATISED

EUROOPA KOMISJON

KOMISJONI TEATIS

Selgitav teatis Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi Euroopa Liidust ja Euroopa Aatomienergiaühendusest väljaastumise lepingu kohta

Teine osa. Kodanike õigused

(2020/C 173/01)

See selgitav teatis on puhtalt informatiivset laadi ega täienda Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi Euroopa Liidust ja Euroopa Aatomienergiaühendusest väljaastumise lepingut.

Kuigi teatise on koostanud Euroopa Komisjoni töötajad, ei tohiks selles sisalduvaid vaateid tõlgendada Euroopa Komisjoni ametliku seisukohana.

Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi Euroopa Liidust ja Euroopa Aatomienergiaühendusest väljaastumise lepingu (edaspidi „leping“) teise osa üldeesmärk on kaitsta Euroopa Liidu (edaspidi „EL“) õigusaktidest tulenevaid kodanike õigusi, mida Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigis (edaspidi „Ühendkuningriik“) elavad või töötavad ELi kodanikud ja nende pereliikmed ning ELis elavad või töötavad Ühendkuningriigi kodanikud ja nende pereliikmed on kasutanud enne lepingus sätestatud üleminekuperioodi lõppu, ning näha sel eesmärgil ette tõhusad ja mittediskrimineerivad tagatised, millele kodanikud saavad tugineda.

1. I JAOTIS. ÜLDSÄTTED

Lepingu artiklid 9, 10 ja 11 koosmõjus määratlevad riigis viibimise või elamisega seotud õigusi ja kohustusi, elukohadokumente, töötajaid ja füüsilisest isikust ettevõtjaid ning kutsevalifikatsioonide käsitleva II jaotise isikulise ja territoriaalse kohaldamisala (sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimist käsitleval III jaotisel on oma isikuline kohaldamisala).

Lepingu II jaotise alusel soodustatud isikud on nii ELi kodanikud kui ka Ühendkuningriigi kodanikud, kes on enne üleminekuperioodi lõppemist kasutanud liidu õiguse kohast elamis- või töötamisõigust ja teevad seda ka pärast nimetatud perioodi lõppu, samuti nende pereliikmed.

ELi kodaniku ja Ühendkuningriigi kodaniku määratlus on sätestatud lepingu artikli 2 punktides c ja d.

Selles selgitavas teatises sisalduvad viited liidu vaba liikumise õigustele või normidele hõlmavad õigusi, mis tulenevad Euroopa Liidu toimimise lepingu (edaspidi „ELi toimimise leping“) artiklitest 21, 45 ja 49, direktiivist 2004/38/EÜ, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil (edaspidi „direktiiv 2004/38/EÜ“), ja määrusest (EL) nr 492/2011 töötajate liikumisvabaduse kohta liidu piires (edaspidi „määrus (EL) nr 492/2011“).

1.1. Artikkel 9. Mõisted

1.1.1. Artikli 9 punkt a: pereliikmed

1.1.1.1. Artikli 9 punkti a alapunkt i: „tuumikperekonna“ liikmed

„Tuumikperekonna“ liikmed on määratletud viitega direktiivi 2004/38/EÜ artikli 2 punktile 2. Seda sätet kohaldatakse ka töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate, sealhulgas piirialatöötajate pereliikmete suhtes (liidetud kohtuasjad C-401/15 – C-403/15: Depesme ja Kerrou).

Liidu õiguse kohaselt ei ole ELi kodanike pereliikmetel *põhimõtteliselt* autonoomset õigust vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil (välja arvatud juhul, kui nad on ise ELi kodanikud või kui nad on omandanud autonoomse elamisõiguse tulenevalt oma seotusest ELi kodanikuga, kes on nende vaba liikumise õiguste allikas). Sama loogika kohaselt ei saa pereliikmed lepingu alusel muid õigusi peale nende, mis tulenevad õiguste omajast ehk lepingu artikli 10 lõike 1 punktides a–d nimetatud isikust.

Ainsaks erandiks on artikli 10 lõike 1 punkti f kohaldamisalasse kuuluvad pereliikmed, kes elavad üleminekuperioodi lõpul vastuvõtvas riigis „autonoomselt“, kuna nende liidu õiguse kohane elamisõigus ei sõltu sel hetkel enam sellest, kas nad on sellise ELi kodaniku pereliikmed, kes parajasti kasutab vastuvõtvas riigis aluslepingust tulenevaid õigusi.

1.1.1.2. Artikli 9 punkti a alapunkt ii: ülalpeetavate ELi kodanike hooldajad, kes on kolmandate riikide kodanikud

Euroopa Liidu Kohus (edaspidi „Euroopa Kohus“) on sedastanud, et teatavates olukordades peaks ka teistel isikutel olema elamisõigus, eriti kui nende kohalolu on tegelikult vajalik selleks, et ELi kodanikel oleks võimalik kasutada liidu õiguse kohast elamisõigust.

Kõige asjakohasem näide on alaealine liikuv ELi kodanik, kelle vanem on kolmanda riigi kodanik. Kui ELi kodaniku elamisõigus tuleneb automaatselt liidu õigusest, siis vanem, kelle ülalpidamisel ELi kodanik on, ei ole hõlmatud 2004/38/EÜ artikli 2 lõike 2 punktiga d, mida kohaldatakse ELi kodaniku ülalpidamisel olevate vanemate suhtes (ehk tegemist on vastupidise olukorraga). Euroopa Kohus otsustas kohtuasjas C-200/02: Chen, et sellisel vanemal on vastuvõtvas riigis elamisõigus, mis toetab ELi kodanikust alaealise lapse elamisõigust.

Artikli 9 punkti a alapunkt ii läheb kaugemale viitest peamistele hooldajatele, mida kasutas Euroopa Kohus Cheni kohtuasjas (kus küsimuse all oli ainult lapse ema elamisõigus), ja see on sõnastatud avatumalt, et võimaldada hõlmata ka teisi isikuid peale peamiste hooldajate (näiteks alaealised õed-vennad, kellel on alaealise ELi kodanikuga ühine peamine hooldaja).

1.1.2. Artikli 9 punkt b: piirialatöötajad

Piirialatöötajad on isikud, kes kuuluvad Euroopa Kohtu „töötajate“ määratluse alla, ent kes ei ela lepingu artiklis 13 sätestatud tingimuse kohaselt riigis, kus nad on „töötajad“.

Hõlmatud on nii piirialatöötajad, kes on palgatöötajad (ELi toimimise lepingu artikkel 45), kui ka piirialatöötajad, kes on füüsilisest isikust ettevõtjad (ELi toimimise lepingu artikkel 49) (vt kohtuasi C-363/89: Roux ning selgitused artiklite 24 ja 25 kohta).

1.1.2.1. Töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja määratlus

Mõisteid „töötaja“ ja „füüsilisest isikust ettevõtja“ ei ole liidu esmastes ega teistes õigusaktides määratletud.

Euroopa Kohtu praktika kohaselt on mõistel „töötaja“ liidus teostatava liikumisvabaduse tõlgendamisel konkreetne tähendus (näiteks kohtuasi C-66/85: Lawrie-Blum) ja seda tuleb tõlgendada laialt (kohtuasi C-139/85: Kempf).

Teistsuguseid, piiravamaid siseriiklikke määratlusi (nt töötaja määratlus siseriiklikus tööõiguses) ei ole võimalik kohaldada.

Euroopa Kohtu määratluse kohaselt tuleb „töötajana“ käsitada isikut, „kes teeb teise isiku alluvuses tegelikku ja tulemuslikku tööd, mille eest ta saab tasu, kui see töö ei ole niivõrd väikesemahuline, et seda saab pidada üksnes kõrval- või lisategevuseks“ (kohtuasjad C-138/02: Collins, C-456/02: Trojani ja C-46/12: LN).

Töösuhte olemuslikud tunnused on järgmised:

- isik osutab teatava perioodi jooksul teenuseid (vt nt kohtuasjad C-139/85: Kempf, C-344/87: Bettray, C-171/88: Rinner-Kühn, C-1/97: Birden, C-102/88: Ruzius-Wilbrink)
- teisele isikule selle isiku juhtimise all (kohtuasjad C-152/73: Sotgiu, C-196/87: Steymann, C-344/87: Bettray, C-151/04: Nadin)
- ning saab selle eest tasu (vt nt kohtuasjad C-196/87: Steymann, C-344/87: Bettray, C-27/91: Hostellerie Le Manoir, C-270/13: Haralambidis).

„Töötajat“ eristab „füüsilisest isikust ettevõtjast“ alluvussuhte tingimus. Alluvussuhtes töötamist iseloomustab see, et tööandja määrab tegevuse valiku, tasu ja töötingimused (kohtuasi C-268/99: Jany).

1.1.3. Artikli 9 punkt c: vastuvõttev riik

Selles sättes eristatakse ELi ja Ühendkuningriigi kodanikke. Vastuvõttev riik on kummagi rühma puhul määratletud erinevalt.

Ühendkuningriigi kodanike jaoks on vastuvõttev riik lepingu artikli 2 punktis b määratletud ELi liikmesriik, kus nad kasutavad liidu vaba liikumise normidest tulenevat elamisõigust. Ühendkuningriik ei saa lepingu kohaselt olla vastuvõttev riik Ühendkuningriigi kodanike jaoks; see tähendab, et Ühendkuningriigi kodanikud, kes on enne üleminekuperioodi lõppu elanud Ühendkuningriigis vastavalt oma õigustele, mis tulenevad liidu õigusest (olles Euroopa Kohtu praktika alusel soodustatud isikud vastavalt kohtuasjades C-34/09: Ruiz Zambrano või C-370/90: Singh tehtud otsustele), ei ole lepingu alusel soodustatud isikud.

ELi kodanike jaoks on vastuvõtteks riigiks Ühendkuningriik, nagu see on määratletud artikli 3 lõikes 1. ELi kodanikud ei ole lepingu alusel soodustatud isikud üheski ELi liikmesriigis, sõltumata sellest, kas see on nende kodakondsusjärgne liikmesriik või mitte.

1.1.3.1. „Kasutavad kooskõlas liidu õigusega oma elamisõigust“

Elamisõiguse kasutamine tähendab seda, et ELi kodanik või Ühendkuningriigi kodanik elab enne üleminekuperioodi lõppu seaduslikult vastuvõtvas riigis kooskõlas liidu vaba liikumist käsitlevate õigusnormidega.

Selle hulka kuuluvad kõik võimalikud olukorrad, kus elamisõigus tuleneb liidu vaba liikumise normidest.

See hõlmab elamisõigust, mis ei sõltu sellest, kas tegemist on alalise elamisõigusega või mitte, kestusest (nt saabumine vastuvõtvasse riiki nädal enne üleminekuperioodi lõppu ja seal töötajana elamine vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 45 on piisav) ega õiguse teostamise viisist (töötajana, füüsilisest isikust ettevõtjana, üliõpilasena, töötajana jne).

Piisab, kui elamisõigust kasutatakse vastavalt tingimustele, mida liidu õigusnormide kohaselt elamisõiguse suhtes kohaldatakse (kohtuasi C-162/09: Lassal või liidetud kohtuasjad C-424 ja 425/10: Ziolkowski ja Szeja).

Elamisloa omamine ei ole liidu õiguse kohaselt seadusliku riigis elamise eeltingimus, kuna liidu õiguse kohaselt antakse elamisõigus ELi kodanikele vahetult aluslepinguga ja see ei sõltu halduskorra järgimisest (direktiivi 2004/38/EÜ põhjendus 11). Teisalt ei tähenda ka liidu õiguse alusel välja antud elamisloa omamine iseenesest seda, et elamine oleks kooskõlas liidu õigusega (kohtuasi C-325/09: Dias).

1.1.3.2. „Enne üleminekuperioodi lõppu ja jäävad sinna elama ka üleminekuperioodi möödudes“

Seda fraasi tuleks lugeda tervikuna, sest see sisaldab ajatemplit, mille kohaselt kooskõlas liidu õigusega riigis elamine on lepingu teise osaga hõlmatud ainult siis, kui selline elamine on üleminekuperioodi lõpul (31. detsember 2020) katkematu.

Elamisperioodi katkematuse reegleid on täiendavalt käsitletud lepingu artiklis 11.

Varasemad elamisperioodid, mis on möödunud enne üleminekuperioodi lõppu (näiteks elamine aastatel 1980–2001) või mis algavad alles pärast üleminekuperioodi lõppu, arvesse ei lähe.

1.1.4. Artikli 9 punkt d: töökohariik

Töökohariik on oluline ainult piirialatöötajate õiguste territoriaalse kohaldamisala kindlaksmääramisel.

Piirialatöötajateks ei loeta isikuid, kes elavad samas riigis, kus nad töötavad.

1.1.5. Artikli 9 punkt e: isikuhooldusõigus

Mõiste „isikuhooldusõigus“ on määratletud viitega määruse (EÜ) nr 2201/2003 (mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega; Brüsseli IIa määrus) artikli 2 punktile 9.

See säte hõlmab ka isikuhooldusõigust, mis on omandatud kohtuotsuse, seaduse või õigusliku toimega kokkuleppe alusel.

1.2. Artikkel 10. Isikuline kohaldamisala

1.2.1. ELi ja Ühendkuningriigi kodanikud: lõike 1 punktid a–d

ELi kodaniku ja Ühendkuningriigi kodaniku määratlus on sätestatud lepingu artikli 2 punktides c ja d.

Euroopa Kohus on andnud konkreetseid juhiseid topeltkodakondsusega isikute õigusi käsitlevas kohtupraktikas. See kohtupraktika on oluline selleks, et teha kindlaks, millistel juhtudel kuuluvad topeltkodakondsusega isikud lepingu kohaldamisalasse ja millistel juhtudel on topeltkodakondsus puhtalt riigisisene olukord.

ELi/ELi topeltkodakondsusega isikud (nt isik, kellel on nii Tšehhi kui ka Slovakkia kodakondsus) või ELi/kolmanda riigi topeltkodakondsusega isikud (nt isik, kellel on nii Tšehhi kui ka Jaapani kodakondsus), kes elavad üleminekuaja lõpul Ühendkuningriigis, kuuluvad selgelt ELi kodanikena lepingu isikulisse kohaldamisalasse.

Leping hõlmab **ELi/Ühendkuningriigi topeltkodakondsusega isikuid (olenemata sellest, kas kodakondsus on saadud sünnijärgselt või naturalisatsiooni korras)**, kui nad on enne üleminekuperioodi lõppu kasutanud vaba liikumise normidest tulenevat elamisõigust vastuvõtvas riigis, mille kodakondsus neil on (kohtuasi C-165/16: Lounes). Lepingut kohaldatakse ka nende ELi/Ühendkuningriigi topeltkodakondsusega isikute suhtes (olenemata sellest, kas kodakondsus on saadud sünnijärgselt või naturalisatsiooni korras), kes on enne üleminekuperioodi lõppu kasutanud vaba liikumise normidest tulenevat elamisõigust muus liikmesriigis kui see, mille kodakondsus neil on (see ei piira õigusi, mis neil on liikuvate ELi kodanikena vastavalt ELi kodanike vaba liikumist käsitlevatele liidu õigusnormidele).

Need ELi/Ühendkuningriigi topeltkodakondsusega isikud, kes on vastuvõtva riigi kodakondsuse saanud pärast üleminekuperioodi lõppu, on lepinguga hõlmatud analoogiliselt kohtuasjaga C-165/16: Lounes.

Leping ei hõlma neid ELi/Ühendkuningriigi topeltkodakondsusega isikuid, **kes pole kunagi kasutanud ELi toimimise lepingu artiklist 21, 45 või 49 tulenevaid vaba liikumise õigusi** (nagu kohtuasjas C-434/09: McCarthy).

1.2.2. Isikud, kes ei kuulu lepingu kohaldamisalasse

1.2.2.1. Lähetatud töötajad

Leping ei hõlma inimesi, kes tuginevad üksnes ELi toimimise lepingu artiklist 56 tulenevatele õigustele (vt ka selgitusi lepingu III jaotise artikli 30 lõike 1 punkti e kohta).

Leping ei anna lähetatud töötajatele mingit õigust jääda pärast üleminekuperioodi lõppu vastuvõtvasse riiki.

1.2.2.2. ELi kodakondsusest tulenevad õigused: kohtuasi C-34/09: Ruiz Zambrano

ELi kodanikud ja Ühendkuningriigi kodanikud, kelle õigused vastuvõtvas riigis üleminekuperioodi lõpul põhinevad asjaolul, et nad olid liidu kodanikud ELi toimimise lepingu artikli 20 tähenduses, ei kuulu lepingu kohaldamisalasse.

Seega ei kuulu ka nende pereliikmed lepingu kohaldamisalasse ja nende suhtes kohaldatakse vastuvõtvas riigis kehtivaid õigusnorme.

1.2.2.3. Naasvate ELi ja Ühendkuningriigi kodanike õigus perekonna taasühinemisele: kohtuasi C-370/90: Singh

Kohtupraktika selle osaga hõlmatud ELi kodanikud ja Ühendkuningriigi kodanikud lepingu kohaldamisalasse ei kuulu. Seega ei kuulu ka nende pereliikmed lepingu kohaldamisalasse. Ühendkuningriiki naasvate Ühendkuningriigi kodanike pereliikmete ja oma kodakondsuse liikmesriiki naasvate ELi kodanike pereliikmete elanikustaatust reguleerib vastavalt Ühendkuningriigi ja ELi õigus.

1.2.3. Artikli 10 lõiked 1–4: pereliikmed

Artikli 10 lõigetes 1–4 on sätestatud, millised isikud kuuluvad lepingu kohaldamisalasse tulenevalt nende perekondlikest sidemetest õiguste omajaga (lepingu artikli 10 lõike 1 punktidest a–d ühes nimetatud isik).

Direktiivi 2004/38/EÜ alusel eristatakse lepingus kahte pereliikmete kategooriat: „tuumikperekonna“ liikmed (määratletud lepingu artikli 9 punktis a ja vastavad direktiivi 2004/38/EÜ artikli 2 punktile 2) ja „laiendatud perekonna“ liikmed (hõlmatud lepingu artikli 10 lõigetega 2–5 ja vastavad direktiivi 2004/38/EÜ artikli 3 lõikele 2).

1.2.3.1. Artikli 10 lõike 1 punkti e alapunkt i: „tuumikperekonna“ liikmed, kes elavad vastuvõtvast riigis

See säte hõlmab „tuumikperekonna“ liikmeid (määratletud lepingu artikli 9 punktis a), kes elavad üleminekuperioodi lõpul vastuvõtvast riigis tulenevalt asjaolust, et nad on vastuvõtvast riigis liidu vaba liikumise õigusi kasutava ELi kodaniku pereliikmed.

1.2.3.2. Artikli 10 lõike 1 punkti e alapunkt ii: „tuumikperekonna“ liikmed, kes elavad väljaspool vastuvõtvast riiki

Artikli 10 lõike 1 punkti e alapunktis ii osutatud pereliikmed ei ole enne üleminekuperioodi lõppu vastuvõtvast riiki kolinud. Nad võivad igal ajal pärast üleminekuperioodi lõppu ühineda õiguste omajaga vastuvõtvast riigis.

Nad peavad olema üleminekuperioodi lõpul õiguste omaja lähedased pereliikmed (st kuuluma direktiivi 2004/38/EÜ artikli 2 punkti 2 kohaldamisalasse abikaasa, registreeritud partneri või ülenejate lähisugulastena). Enne üleminekuperioodi lõppu sündinud alanejad sugulased kuuluvad samuti lepingu artikli 10 lõike 1 punkti e alapunkti ii kohaldamisalasse, samas kui pärast üleminekuperioodi lõppu sündinud alanejad sugulased on hõlmatud lepingu artikli 10 lõike 1 punkti e alapunktiga iii.

Lisaks peab asjaomane pereliige lepingu alusel vastuvõtvast riigis elamisõiguse taotlemise ajal vastama direktiivi 2004/38/EÜ artikli 2 punkti 2 tingimustele.

See tähendab, et näiteks isik, kes soovib 2025. aastal riiki siseneda õiguste omaja abikaasana, saab lepingu alusel seda teha, kui ta oli õiguste omajaga abielus üleminekuperioodi lõpul ja on 2025. aastal temaga endiselt abielus.

Õiguste omaja laps, kes oli üleminekuperioodi lõpul noorem kui 21-aastane, saab lepingu alusel õiguste omajaga ühineda, kui ta on õiguste omajaga vastuvõtvast riigis ühinemise taotlemise ajal endiselt õiguste omaja laps ja endiselt noorem kui 21-aastane või õiguste omaja ülalpeetav.

Õiguste omaja vanem saab lepingu alusel õiguste omajaga ühineda, kui ta on õiguste omajaga vastuvõtvast riigis ühinemise taotlemise ajal õiguste omaja ülalpeetav.

1.2.3.3. Artikli 10 lõike 1 punkti e alapunkt iii: tulevased lapsed

Lepingu artikli 10 lõike 1 punkti e alapunkt iii kaitseb isikuid, kes sünnivad õiguste omajal või lapsendatakse õiguste omaja poolt pärast üleminekuperioodi lõppu.

Vastuvõtvast riigis õiguste omajaga ühinemiseks peavad need tulevased lapsed õiguste omajaga vastuvõtvast riigis ühinemise taotlemise ajal vastama direktiivi 2004/38/EÜ artikli 2 punkti 2 alapunkti c tingimustele, nimelt olema nooremad kui 21-aastased või ülalpeetavad.

Lepingu artikli 10 lõike 1 punkti e alapunkt iii on kohaldatav järgmistes olukordades:

- a) mõlemad vanemad on õiguste omajad: vanematele ei kehti ametlikku nõuet, et neil oleks lapse isikuhoolduse ainu- või jagatud õigus;
- b) üks vanem on õiguste omaja ja teine vanem on vastuvõtva riigi kodanik (nt Poolas elav Poola-Ühendkuningriigi paar): vanematele ei kehti ametlikku nõuet, et neil oleks lapse isikuhoolduse ainu- või jagatud õigus (see säte ei nõua, et vanem, kes ei ole õiguste omaja, peab olema vastuvõtva riigi elanik);
- c) üks vanem on õiguste omaja (see säte hõlmab kõiki olukordi, kus lapsel on ainult üks õiguste omajast vanem, välja arvatud juhul, kui see vanem on lapse isikuhoolduse õiguse kaotanud; see hõlmab ka kahe vanemaga peresid, nt juhtumeid, kui laps on sündinud õiguste omajal, kes on pärast üleminekuperioodi lõppu abielus ELi kodanikuga, kes ei ole lepingu alusel soodustatud isik; samuti üksikvanemaga perekondi ja juhtumeid, kus vanem, kes ei ole õiguste omaja, ei ela vastuvõtvas riigis või ei oma seal elamise õigust): õiguste omajast vanemal peab olema lapse isikuhoolduse ainu- või jagatud õigus.

Enne üleminekuperioodi lõppu sündinud, kuid alles pärast üleminekuperioodi lõppu lastena tunnustatud lapsi (näiteks kui õiguste omaja tunnustab isadust) tuleb käsitleda vastavalt artikli 10 lõike 1 punkti e alapunktile i või ii sõltuvalt laste elukohast üleminekuperioodi lõpul.

1.2.3.4. Artikli 10 lõike 1 punkt f: vastuvõtvas riigis autonoomse elamisõiguse omandanud pereliikmed

See säte kehtib selliste „tuumikperekonna“ liikmete (määratletud lepingu artikli 9 punktis a) kohta, kes:

- a) elasid mingil ajahetkel enne üleminekuperioodi lõppu vastuvõtvas riigis tulenevalt asjaolust, et nad on vastuvõtvas riigis liidu vaba liikumise õigusi kasutava ELi kodaniku pereliikmed;
- b) hiljem, kuid siiski enne üleminekuperioodi lõppu, omandasid vaba liikumist käsitlevate liidu õigusnormide alusel elamisõiguse, mis ei sõltu enam vastuvõtvas riigis liidu vaba liikumise õigusi kasutava ELi kodaniku pereliikmeks olemisest (näiteks direktiivi 2004/38/EÜ artikli 13 lõike 2 või artikli 16 lõike 2 alusel);
- c) omavad endiselt seda autonoomset õigust üleminekuperioodi lõpul.

Artikli 10 lõike 1 punktis f nimetatud isikute eriolukord on põhjus, miks ei ole lepingu teises osas korratud direktiivi 2004/38/EÜ artikli 3 lõike 1 nõuet, et need pereliikmed peaksid olema õiguste omajaga vastuvõtvas riigis „kaasas või ühinema nendega“.

1.2.3.5. Artikli 10 lõige 2: „laiendatud perekonna“ liikmed, kes juba elavad vastuvõtvas riigis

Lepingu artikli 10 lõige 2 käsitleb „laiendatud perekonna“ liikmeid (direktiivi 2004/38/EÜ artikli 3 lõike 2 tähenduses), kes elasid enne üleminekuperioodi lõppu vastuvõtvas riigis tulenevalt asjaolust, et nad on vastuvõtvas riigis liidu vaba liikumise õigusi kasutava ELi kodaniku sugulased. Sellise elamise kestus ei ole oluline.

Nende isikute puhul eeldab liidu vaba liikumise õigusest tulenev elamisõigus vastuvõtvas riigis seda, et vastuvõttev riik on neile välja andnud elamisloa vastavalt oma siseriiklikele õigusaktidele.

Liidu vaba liikumise õigusest tulenevat elamisõigust vastuvõtvas riigis, mida vastuvõttev riik tunnustab vastavalt oma siseriiklikele õigusaktidele, tõendab elamisloa väljaandmine.

1.2.3.6. Artikli 10 lõige 3: „laiendatud perekonna“ liikmed, kelle taotlus on menetlemisel

„Laiendatud perekonna“ liikmeid (direktiivi 2004/38/EÜ artikli 3 lõike 2 tähenduses), kes esitasid direktiivi 2004/38/EÜ artikli 3 lõike 2 alusel taotluse õiguste omajaga vastuvõtvas riigis ühinemiseks enne üleminekuperioodi lõppu, kuid kelle taotlus (kas sissesõiduvõisa või elamisloa) on üleminekuperioodi lõpul veel menetlemisel, kaitstakse samamoodi nagu liidu vaba liikumise normide alusel.

Nende taotlusi tuleks kaaluda direktiivi 2004/38/EÜ artikli 3 lõikes 2 sätestatud korras. Positiivne otsus taotluse kohta tähendab seda, et selliseid isikuid tuleks käsitada lepingu artikli 10 lõike 2 kohaldamisalasse kuuluvate isikutena.

1.2.3.7. Artikli 10 lõige 4: püsivas suhtes olevad partnerid

Lepingu alusel on soodustatud isikuteks õiguste omajatega püsivas suhtes olevad partnerid (direktiivi 2004/38/EÜ artikli 3 lõike 2 punktiga b hõlmatud isikud), kes elasid üleminekuperioodi lõpul väljaspool vastuvõtvat riiki.

See kategooria hõlmab kõiki pikaajalisi ehk „püsivaid“ partnerlussuhteid, nii vastassoost kui ka samast soost isikute vahel. Suhte püsivuse nõude hindamisel tuleb lähtuda direktiivi eesmärgist säilitada perekonna ühtsus laiemas tähenduses (vt direktiivi 2004/38/EÜ põhjendus 6).

Sellised isikud peaksid olema püsivas suhtes nii üleminekuajaperioodi lõpul kui ka lepingu alusel vastuvõttvas riigis elamise õiguse taotlemise ajal.

See säte hõlmab ka isikuid, kes olid üleminekuajaperioodi lõpul püsivas suhtes ja kes on lepingu alusel vastuvõttvas riigis elamise õiguse taotlemise ajal õiguste omajaga abielus.

Nende taotlusi tuleks kaaluda direktiivi 2004/38/EÜ artikli 3 lõikes 2 sätestatud korras. Positiivne otsus taotluse kohta tähendab seda, et selliseid isikuid tuleks käsitada artikli 10 lõikega 2 hõlmatud isikutena.

1.2.4. Artikli 10 lõige 5: kontroll vastuvõttvas riigis

Lepingu artikli 10 lõike 3 või 4 kohase pereliikme riiki sisenemise või seal elamise taotluse hindamisel peaks vastuvõttev riik põhjalikult kontrollima asjaomase isiku isiklikku olukorda vastavalt oma siseriiklikele õigusaktidele. Taotluse rahuldamata jätmise otsust tuleks täielikult põhjendada.

1.3. Artikkel 11. Elamisperioodi katkematus

Artikliga 11 on tagatud, et üleminekuajaperioodi lõpu hetkel vastuvõtva riigi territooriumilt ajutiselt ära olevad isikud loetakse „katkematus“ tingimuse seisukohast endiselt seaduslikult riigis elavateks ja nad on seega lepinguga kaitstud. See on kooskõlas lepingu artiklitega 9 ja 10, milles osutatakse vastuvõttvas riigis elamise õigusele, mitte vastuvõttvas riigis viibimisele.

Konkreetselt tähendab see seda, et isik, kellel on juba alaline elamisõigus, kaotab selle, kui ta on riigist ära üle viie aasta (artikli 11 teine lõik, kus on viidatud lepingu artikli 15 lõike 3 viie aasta reeglile). Need isikud, kes ei ole veel riigis viis aastat elanud, võivad olla riigist ära maksimaalselt kuus kuud aastas (artikli 11 esimene lõik, kus on viidatud lepingu artikli 15 lõikes 2 sätestatud elamisperioodi katkematus reeglile, mis omakorda peegeldab direktiivi 2004/38/EÜ artikli 16 lõiget 3).

Vt elamisperioodi katkematus lepingu artikli 15 lõigetes 2 ja 3.

Näiteks ELi kodanikke, kes on vastavalt direktiivile 2004/38/EÜ omandanud alalise elamisõiguse vastuvõttvas riigis ja lahkunud vastuvõttvast riigist neli aastat enne üleminekuajaperioodi lõppu, loetakse üleminekuajaperioodi lõpul kasutatavat oma elamisõigust vastavalt liidu õigusele (iseigi kui neil ei ole enam direktiivi 2004/38/EÜ alusel alalist elamisõigust), kuna nad ei ole riigist üle viie aasta ära olnud. Neil on õigus saada vastuvõttvas riigis uus alalise elaniku staatus, kui nad esitavad taotluse lepingu artikli 18 lõike 1 punkti b esimeses lõigus sätestatud tähtaja jooksul.

1.3.1. Varasemad elamisperioodid

Vastuvõttvas riigis seaduslikult elamise varasemaid perioode, millele järgneb lubatust pikem äraolek, arvesse ei võeta.

Näiteks ei loeta lepingu tähenduses Ühendkuningriigis elavaks ELi kodanikku, kes elas Ühendkuningriigis kakskümmend aastat aastatel 1990–2010 ja seejärel lahkus Ühendkuningriigist. Selline ELi kodanik on Ühendkuningriigist vabatahtlikult lahkunud ja pärast seda Ühendkuningriigist väljaspool viibinud, mistõttu tal ei ole lepingu kohaselt kehtivat elamisõigust.

1.3.2. Varasemad elamisperioodid, millele järgneb pikem äraolek ja naasmine vastuvõttvasse riiki enne üleminekuajaperioodi lõppu

Kui isik on varem olnud riigist ära üle viie aasta, ent naaseb vastuvõttvasse riiki enne üleminekuajaperioodi lõppu, hakkavad tema seadusliku elamise perioodid kulgema nullist alates hetkest, mil ta enne üleminekuajaperioodi lõppu vastuvõttvasse riiki naaseb.

1.4. Artikkel 12. Mittediskrimineerimine

Lepingu artikkel 12 peegeldab täielikult ELi toimimise lepingu artiklit 18 ja tagab, et diskrimineerimine kodakondsuse alusel on keelatud, kui:

- see kuulub lepingu teise osa kohaldamisalasse, kuid ilma et see piiraks teises osas sisalduvate erisätete (näiteks artikli 23 lõike 2) kohaldamist, ning

b) diskrimineerimine toimub lepingu alusel soodustatud isikute kahjuks.

See hõlmab näiteks üliõpilaste õigust samasugustele õppemaksudele, mida maksavad vastuvõtva riigi kodanikud.

2. II JAOTIS. ÕIGUSED JA KOHUSTUSED

1. PEATÜKK. ELAMISEGA SEOTUD ÕIGUSED, ELUKOHADOKUMENDID

2.1. Artikkel 13. Elamisõigus

2.1.1. Kohaldamisala

Artikli 13 lõigetes 1–3 on sätestatud peamised sisulised tingimused, mis on aluseks ELi kodanike, Ühendkuningriigi kodanike ja nende pereliikmete õigusele elada vastuvõtvas riigis sõltumata oma kodakondsusest.

Need elamisõiguse saamise tingimused kordavad sisuliselt tingimusi, mis on kehtestatud elamisõiguse suhtes liidu vaba liikumise normidega.

ELi kodanike, Ühendkuningriigi kodanike ja nende pereliikmete suhtes (sõltumata nende kodakondsusest), kes omandasid alalise elamisõiguse enne üleminekuperioodi lõppu, ei tohiks kohaldada alalise elamisõiguse omandamise eelseid nõudeid, näiteks direktiivi 2004/38/EÜ artiklis 7 sätestatud nõudeid.

Asjakohaste normide kohaldamisel puudub kaalutusõigus, välja arvatud kõnealuse isiku kasuks (vt ka lepingu artikkel 38).

2.2. Artikkel 14. Lahkumis- ja sisenemisõigus

2.2.1. Artikli 14 lõige 1: riiki sisenemine ja riigist lahkumine kehtiva riikliku isikutunnistuse või passiga

Direktiivi 2004/38/EÜ artikli 4 lõike 1 ja artikli 5 lõike 1 kohaselt on kõigil ELi kodanikel õigus lahkuda ühest liikmesriigist ja siseneda teise liikmesriiki sõltumata sellest, kas nad on nende liikmesriikide kodanikud või elanikud.

Lepingu alusel soodustatud isikute õigus viibida vastuvõtvas riigist ära vastavalt lepingu artiklile 15 ning õigus jätkata töötamist piirialatöötajana vastavalt lepingu artiklitele 24 ja 25 tähendab õigust lahkuda vastavalt vastuvõtvas riigist või töökohariigist ja naasta sinna.

Sarnaselt direktiivile 2004/38/EÜ nõuab lepingu artikli 14 lõige 1 riiki sisenemise ja riigist lahkumise õiguse kasutamiseks kehtiva passi või riikliku isikutunnistuse olemasolu. Siseriikliku õigusega ei saa seada muid tingimusi (näiteks nõuet, et reisidokument peab olema kehtiv teataval tulevasel kuupäeval). Kui sisenemis- või lahkumisõigust võib tõendada erinevate reisidokumentidega, teevad nende vahel valiku lepingu alusel soodustatud isikud.

Mis puudutab riiklike isikutunnistuste kasutamist reisidokumentidena, siis artikli 14 lõike 1 teine lõik lubab vastuvõtval riikidel otsustada, et viis aastat pärast üleminekuperioodi lõppu võib riiklike isikutunnistusi aktsepteerida ainult juhul, kui need on varustatud Rahvusvahelise Tsiiviillennunduse Organisatsiooni biomeetrilise tuvastamise standarditele (ICAO standardid, dokument nr 9303) vastava kiibiga.

Vastav otsus tuleks vastavalt lepingu artiklile 37 aegsasti avaldada, et võimaldada lepingu alusel soodustatud isikutel taotleda nõuetele vastavat riiklikku isikutunnistust või kehtivat passi.

2.2.2. Artikli 14 lõige 2: lepingu alusel välja antud dokumentide omanikud

ELi kodanikel, Ühendkuningriigi kodanikel, nende pereliikmetel ja muudel isikutel, kes elavad vastuvõtvas riigis vastavalt lepingule, on õigus ületada vastuvõtva riigi piire lepingu artikli 14 lõikes 1 sätestatud tingimustel, kui nad esitavad tõendi selle kohta, et nad on lepingu alusel soodustatud isikud.

Lepingu artiklite 18 ja 26 alusel väljaantud dokumentide omanikud vabastatakse seega igasugusest väljasõidu- või sissesõiduvõimast või samaväärse formaalsuse nõudest (direktiivi 2004/38/EÜ artikli 4 lõike 2 ja artikli 5 lõike 1 teise taande tähenduses, nt elektroonilise reisiloa nõudest).

2.2.3. Artikli 14 lõige 3: sissesõiduvõisad ja tasu väljastpoolt riiki esitatud elukohadokumendi taotluste eest

Lepingu artikli 14 lõikes 3 on korratud sissesõiduvõisa omandamise võimaluste andmise tingimusi, mis on direktiiviga 2004/38/EÜ ette nähtud liikuvate ELi kodanike pereliikmetele, tunnistades tõsiasja, et selleks, et ELi kodanike õigust vabalt liikuda ja elada saaks kasutada objektiivsetel tingimustel, mis tagavad inimestele vabaduse ja väärikuse, tuleks see õigus anda ka nende pereliikmetele, sõltumata nende kodakondsusest (vt direktiivi 2004/38/EÜ põhjendus 5).

Artikli 14 lõikega 3 hõlmatud lühiajalised sissesõiduvõisad tuleks välja anda tasuta, kuid leping ei keela vastuvõtval riigil pakkuda pereliikmetele täiendavat võimalust taotleda välismaalt uut elanikustaatus vastavalt artiklile 18. Sellisel juhul teeb sissesõiduvõisa ja elukohadokumendi vahel valiku lepingu alusel soodustatud isik. Sel juhul võib taotluse esitamisel küsida elanikustaatus tõendavate elukohadokumentide väljastamise eest tasu.

2.3. Artikkel 15. Alaline elamisõigus

2.3.1. Artikli 15 lõige 1: tingimustele vastavus

Lepingu artikkel 15 peegeldab direktiivi 2004/38/EÜ artiklit 16 alalise elamisõiguse saamise kohta.

Isikud, kes ei vasta direktiivi 2004/38/EÜ kohaselt alalise elamisõiguse saamise tingimustele, ei vasta ka lepingu alusel alalise elaniku staatuse saamise tingimustele. Sellel on järgmised tagajärjed:

- a) riigis viibimine või elamine, mis vastab liidu vaba liikumise normidele, kuid ei vasta direktiivi 2004/38/EÜ tingimustele (pange tähele, et lepingu artiklis 13 on viidatud direktiivile 2004/38/EÜ), ei lähe alalise elamisõiguse tähenduses arvesse (kohtuasi C-529/11: Alarape ja Tijani);
- b) kehtiva elamisloa omamine ei tähenda, et riigis viibimine või elamine on alalise elamisõiguse omandamise tähenduses seaduslik (kohtuasi C-325/09: Dias);
- c) enne alalise elamisõiguse saamist vangistuses viibitud aeg katkestab elamisperioodi, st kogunema peab uus katkematu viieaastane elamisperiood (kohtuasi C-378/12: Onuekwere).

Isikud, kes vastavad direktiivi 2004/38/EÜ kohaselt alalise elamisõiguse saamise tingimustele, vastavad sama loogika järgi ka lepingu alusel alalise elaniku staatuse saamise tingimustele. Sellel on järgmised tagajärjed:

- a) seaduslik riigis elamine tähendab elamist vastavalt direktiivi 2004/38/EÜ (liidetud kohtuasjad C-424 ja 425/10: Ziolkowski ja Szeja) ja direktiivile eelnenud õigusaktide (kohtuasi C-162/09: Lassal) tingimustele;
- b) õiguste omandamise periood ei pea vahetult eelnema alalise elamisõiguse taotlemise hetkele (kohtuasi C-162/09: Lassal);
- c) teatavate asjaolude korral võib arvesse võtta elamist vastuvõtvast riigis enne päritoluriigi ühinemist ELiga (liidetud kohtuasjad C-424/10 ja 425/10: Ziolkowski ja Szeja).

Viide liidu vaba liikumise normide kohase töötamise ajavahemikele lepingu artikli 15 lõikes 1 ja artiklis 16 tähendab töötamise aega direktiivi 2004/38/EÜ artikli 17 mõttes.

2.3.2. Artikli 15 lõige 2: riigis elamine vähem kui viie aasta jooksul

Mittealalise elamisperioodi katkematus osas on lepingu artikli 15 lõikes 2 sätestatud, et elamisperioodi katkematus määratakse kindlaks kooskõlas direktiivi 2004/38/EÜ artikli 16 lõikega 3 ja artikliga 21.

Kui direktiivi 2004/38/EÜ artikli 16 lõige 3 on mõeldud seadusliku riigis elamise pidevuse kontrollimiseks seoses alalise elamisõiguse omandamisega, siis samad reeglid kehtivad ka lepingu alusel vastuvõtvast riigis elamise suhtes üldiselt – lepingu alusel soodustatud isikud võivad mõnda aega vastuvõtvast riigist ära olla, ilma et see katkestaks nende vastuvõtvast riigis elamise pidevuse.

See tähendab, et elamisperioodi katkematus ei mõjuta järgmised ajutised äraolekud:

- 1) äraolekud (NB! mitmus), mis kokku ei ületa kuut kuud aastas;
- 2) äraolekud (NB! mitmus), mis on pikemaajalised ja seotud kohustusliku ajateenistusega (ajapiirang puudub); või

- 3) üks äraolek (NB! ainsus) maksimaalselt kaheteistkümne järjestikuse kuu jooksul olulistel põhjustel, nagu (NB! loetelu ei ole ammendav):
- rasedus ja sünnitus;
 - raske haigus;
 - õpingud või tööalane koolitus või
 - välismaale lähetamine.

Näiteks ELi kodanikel, kes saabusid vastuvõtvasse riiki neli aastat enne üleminekuperioodi lõppu, töötasid seal ja lähetati tööandja poolt kaheksa kuud enne üleminekuperioodi lõppu välismaale (punkti 3 alapunkt d eespool), säilib lepingu tähenduses üleminekuperioodi lõpul elamisõigus vastavalt ELi kodanike vaba liikumist käsitlevatele liidu õigusnormidele ning neil on õigus uuele elanikustaatusel vastuvõtvas riigis, kui nad naasevad vastuvõtvasse riiki enne, kui nende äraolek ületab kaksteist järjestikust kuud.

See tähendab ka, et elamisperioodi pidevuse katkestab võimalik väljasaatmisotsus, mis asjaomase isiku suhtes seaduslikult täitmisele pööratakse (sisuliselt tähendab asjaomase isiku suhtes nõuetekohaselt täitmisele pööratud väljasaatmisotsus riigis viibimise või elamise õiguse kui sellise lõpetamist).

Enne alalise elamisõiguse saamist vangistuses viibitud aeg katkestab elamisperioodi, st kogunema peab uus katkematu viieaastane seadusliku riigis viibimise periood (kohtuasi C-378/12: Onuekwere).

2.3.3. Artikli 15 lõige 3: riigis elamine üle viie aasta

Lepingu artikli 15 lõikega 3 on ette nähtud, et isik peaks alalise elamisõiguse kaotama üksnes juhul, kui ta on vastuvõtvast riigist ära kauem kui viis järjestikust aastat (vt selgitust artikli 11 kohta seoses lepingu alusel soodustatud isikutega, kes on vastuvõtvast riigist ära üleminekuperioodi lõppemise hetkel).

Lepingust tulenev alaline elamisõigus võidakse kaotada ka lepingu artikli 20 alusel seaduslikult tehtud väljasaatmisotsuse tõttu. Pärast alalise elamisõiguse omandamist ei mõjuta vangistuses viibitud aeg alalist elamisõigust (kohtuasi C-145/09: Tsakouridis).

Enne üleminekuperioodi lõppu omandatud alalise elamisõiguse all, millele on viidatud lepingu artiklis 11, tuleks mõista alalist elamisõigust vastavalt liidu õigusele (direktiivi 2004/38/EÜ artikli 16 lõige 1 või 2), mille alusel määratakse kindlaks, kas isik kvalifitseerub lepingu alusel soodustatud isikuks (seda ei tohiks tõlgendada lepingu alusel omandatud alalise elamisõigusena).

Selleks et kajastada lepingu erilist konteksti (mille kohaselt ei ole vabalt liikumise ja elamise õigust võimalik lihtsalt uuesti kasutada pärast varasema alalise elamisõiguse kaotamist), läheb lepingu artikkel 11 kaugemale direktiivi 2004/38/EÜ (direktiivi 2004/38/EÜ artikli 16 lõige 4) reeglist, mille kohaselt kaotatakse alaline elamisõigus riigist kahe aasta jooksul eemalviibimise korral, ja näeb ette maksimaalselt viie järjestikuse aasta pikkuse äraoleku. Selline äraolekuaja pikendamine kahelt aastalt viiele (võrreldes direktiivi 2004/38/EÜ reeglitega) võimaldab asjaomastel isikutel säilitada lepingu alusel saadud alalise elamisõiguse, kui nad naasevad vastuvõtvasse riiki pärast äraolekut, mis kestab kuni viis järjestikust aastat.

Näiteks ELi kodanikud, kes on üleminekuperioodi lõpuks saanud vastuvõtvas riigis alalise elamisõiguse lepingus sätestatud tingimustel ja kes lahkuvad vastuvõtvast riigist kuus aastat pärast üleminekuperioodi lõppu nelja-aastaseks perioodiks (nt seoses töölahetusega välismaal), võivad siiski vastuvõtvasse riiki tagasi pöörduda, säilitades alalise elamisõiguse ja kõik lepingu alusel sellega kaasnevad õigused.

2.4. Artikkel 16. Ajavahemike liitmine

Lepingu artikkel 16 täiendab artiklit 15 ja sellega on reguleeritud olukord, kus lepingu alusel soodustatud isikud ei ole alalist elamisõigust enne üleminekuperioodi lõppu veel omandanud. Liidu vaba liikumise normide kohaselt vastuvõtvas riigis enne üleminekuperioodi lõppu seaduslikult elatud aega võetakse alalise elamisõiguse saamiseks vajaliku 5-aastase elamisperioodi arvutamisel arvesse. Artikkel 16 annab sellistele soodustatud isikutele õiguse omandada alalise elaniku staatus hiljem (kui on kogunenud piisav seadusliku elamise periood).

2.5. Artikkel 17. Staatus ja selle muutumine

2.5.1. Artikli 17 lõige 1: staatuse muutumine

Artikli 17 lõike 1 esimeses osas on sätestatud, et ELi kodanikud ja Ühendkuningriigi kodanikud, kellel on lepingu artikli 13 lõike 1 kohaselt vastuvõtvas riigis elamise õigus, võivad oma staatust muuta ja jääda sellegipoolest lepingu alusel soodustatud isikuteks.

Kui nende staatus (st ELi kodanike vaba liikumist käsitlev liidu õigusnorm, millel nende elamisõigus põhineb) muutub, ei mõjuta see nende lepingujärgset (alalist/mittealalist) elamisõigust, kui vastuvõtvast riigis elamine on kooskõlas lepingu artikli 13 lõike 1 tingimustega (ja seeläbi ka ELi kodanike vaba liikumist käsitleva liidu õigusega). Isikul võib olla ka mitu staatus (nt üliõpilane, kes on samaaegselt töötaja).

Staatuse muutumine ei too kaasa mingeid tagajärgi (näiteks uue elukohadokumendi väljaandmine) ja sellest ei pea riigi ametiasutustele teatama.

Artikli 17 lõikes 1 esitatud staatuste loetelu (üliõpilane, töötaja, füüsilisest isikust ettevõtja ja majanduslikult mitteaktiivne isik) on illustreeriv, mitte ammendav.

Ehkki artikli 17 lõiget 1 kohaldatakse ka selliste lepingu alusel soodustatud isikute suhtes, kes on lepingu alusel omandanud alalise elaniku staatuse, ei saa sellised isikud tõenäoliselt sellest sättest tegelikku kaitset, kuna nende elanikustaatus ei ole enam tingimuslik ega saa uuesti tingimuslikuks muutuda (vt erinevust direktiivi 2004/38/EÜ artiklil 7 põhineva elamise ja direktiivi 2004/38/EÜ artiklil 16 või 17 põhineva alalise elamise vahel).

2.5.1.1. Pereliikmete eriolukord

Pereliikmed, kellel on lepingu artikli 13 lõike 2 või lõike 3 kohaselt vastuvõtvast riigis elamise õigus, võivad samuti oma staatus muuta ja jääda sellegipoolest lepingu alusel soodustatud isikuteks.

Artikli 17 lõike 1 teine lause välistab siiski selgesõnaliselt nende muutumise õiguste omajateks (st lepingu artikli 10 lõike 1 punktides a–d nimetatud isikuteks). Praktikas tähendab see, et neil isikutel ei ole lepingust tulenevalt autonoomset õigust sellele, et nende pereliikmed nendega ühineksid.

Seda piirangut kohaldatakse ainult nende isikute suhtes, kelle lepingujärgne elanikustaatus tuleneb üksnes sellest, et nad on õiguste omajate pereliikmed. ELi kodanikud ja Ühendkuningriigi kodanikud, kes elavad üleminekuperioodi lõpul vastuvõtvast riigis nii pereliikmetena kui ka õiguste omajatena (näiteks austerlasest töötaja 20-aastane austerlasest poeg, kes samuti töötab Ühendkuningriigis) ei kuulu artikli 17 lõike 1 teise osa kohaldamisalasse ja seega on neil kõik need õigused, mis on õiguste omajatel.

2.5.2. Artikli 17 lõige 2: laps, kes ei ole enam ülalpeetav

Sarnaselt ELi kodanike vaba liikumist käsitlevale liidu õigusele on lepingu alusel soodustatud isikute pereliikmed, kelle elanikustaatus tuleneb asjaolust, et nad on õiguste omaja ülalpeetavad, lepinguga endiselt hõlmatud ka siis, kui nad enam ei ole ülalpeetavad, näiteks kui nad kasutavad artiklis 22 sätestatud õigust asuda vastuvõtvast riigis tööle või hakata tegutsema füüsilisest isikust ettevõtjana.

Artikli 17 lõige 2 näeb ette, et sellistel pereliikmetel on samad õigused ka siis, kui nad ei ole enam ülalpeetavad, sõltumata ülalpidamise kaotamise viisist.

Samamoodi on lepingu alusel soodustatud isikute pereliikmed, kelle elanikustaatus tuleneb asjaolust, et nad on nooremad kui 21-aastased, lepinguga endiselt hõlmatud ka siis, kui nad saavad 21-aastaseks.

2.6. Artikkel 18. Elukohadokumentide väljaandmine

Erandina liidu vaba liikumise normide aluspõhimõtetest kohustab artikkel 18 vastuvõtvat riiki valima, kas rakendada konstitutiivset elamisõiguse süsteemi (artikli 18 lõige 1) või deklaratiivset elamisõiguse süsteemi (artikli 18 lõige 4).

Deklaratiivse elamisõiguse süsteemi korral (vastavalt direktiivile 2004/38/EÜ) antakse elanikustaatus soodustatud isikutele seaduse alusel otse ja see ei sõltu sellest, kas nad on järginud haldusmenetlust. Teisisõnu on elanikustaatus ja sellest tulenevate õiguste „allikaks“ liidu õigusnormidega elamisõigusele seatud tingimuste täitmine – elanikustaatus saamiseks ei ole vaja riigi ametiasutute otsust; siiski võib olla kehtestatud kohustus taotleda elanikustaatus tõendavat elukohadokumenti.

Konstitutiivse elamisõiguse süsteemi korral saavad soodustatud isikud elanikustaatus ainult siis, kui nad esitavad selle staatuse omandamiseks taotluse ja see rahuldatakse. Teisisõnu on elanikustaatus ja sellest tulenevate õiguste „allikaks“ riigi ametiasutuste otsus, millega elanikustaatus antakse.

2.6.1. Artikli 18 lõike 1 esimene lõik: konstitutiivne staatus

Artikli 18 lõikes 1 on sätestatud, et vastuvõtval riigil on võimalus valida konstitutiivne elamisõiguse süsteem.

Artikli 18 lõike 1 sissejuhatava osa viimase lõigu kohaselt peab taotluse esitanud isik uue elanikustaatuse saamiseks vastama lepingu teise osa II jaotises sätestatud tingimustele.

2.6.1.1. Elamisluba

Kui taotleja vastab II jaotises sätestatud tingimustele, peab vastuvõttev riik artikli 18 lõike 1 kohaselt andma välja uut elanikustaatust tõendava dokumendi. Elamisloa vormi selles sättes ette ei ole nähtud, kuid artikli 18 lõike 1 punkti q kohaselt peab elamisluba sisaldama märget, et see on välja antud kooskõlas lepinguga (nii et elamisloa omanikku saaks eristada lepingu alusel soodustatud isikuna).

2.6.1.2. Digitaalne või paber kandjal elamisluba

Artikli 18 lõige 1 võimaldab vastuvõtval riigil väljastada elamisloa digitaalsel kujul. See tähendab sisuliselt seda, et elanikustaatust registreeritakse peamiselt riigi ametiasutuste hallatavas andmebaasis ning et lepingu alusel soodustatud isikutele antakse võimalused oma staatus nägemiseks ja kontrollimiseks ning vastava teabe jagamiseks huvitatud isikutega.

2.6.2. Artikli 18 lõike 1 punkt a: taotluse eesmärk

Pädevad ametiasutused peaksid artikli 18 lõike 1 alusel otsustama, kas taotlejal on õigus uuele elanikustaatusele, olles hinnanud, kas artikli 18 lõike 1 tingimused on täidetud.

2.6.3. Artikli 18 lõike 1 punkt b: taotluse esitamise tähtajad ja taotlemise tõend

2.6.3.1. Tähtajad

Uue elanikustaatuse taotlused tuleks artikli 18 lõike 1 kohaselt esitada hiljemalt **vastuvõtva riigi määratud tähtaja jooksul, mis ei tohi olla lühem kui kuus kuud alates üleminekuperioodi lõpust**, välja arvatud juhul, kui kohaldatav on artikli 18 lõike 1 punkt c (vt allpool). Seda tähtaega tuleb kohaldada kõigi lepingu alusel soodustatud isikute suhtes, kes elasid üleminekuperioodi lõpul seaduslikult vastuvõtvast riigis, sealhulgas sel ajal ajutiselt eemal viibivate isikute suhtes, arvestades artikli 15 lõikeid 2 ja 3.

Pereliikmed ja püsivas suhtes partnerid, kes soovivad pärast üleminekuperioodi lõppu ühineda lepingu alusel soodustatud isikuks oleva ELi kodanikuga või Ühendkuningriigi kodanikuga, peaksid uut elanikustaatust taotlema **kolme kuu jooksul pärast riiki saabumist või kuue kuu jooksul pärast üleminekuperioodi lõppu, olenevalt sellest, kumb tähtaeg lõpeb hiljem**.

2.6.3.2. Taotlemise tõend

Taotlemise tõend tuleks anda välja viivitamata pärast seda, kui pädev asutus on taotluse kätte saanud. Seda tõendit tuleb eristada uuest elamisloast ja riigi ametiasutused on lepingu kohaselt kohustatud abistama taotlejat taotluse täitmisel, et taotlejal oleks võimalik saada taotlemise tõend.

Kui isik on esitanud taotluse artikli 18 lõike 1 punktis b sätestatud tähtaja jooksul, peaks pädev asutus tegema järgmist:

- 1) pädev asutus väljastab viivitamata taotlemise tõendi (artikli 18 lõike 1 punkti b viimane lõik);
- 2) pädev asutus kontrollib, kas taotlus on täielik. Kui see pole nii (näiteks kui isikusamasus ei ole tõendatud või juhul, kui taotluse esitamisel nõutakse tasu maksmist ja see on maksmata), aitab pädev asutus taotlejal vältida taotlemisel vigu ja puudusi (artikli 18 lõike 1 punkt o) enne, kui teeb otsuse jätta esitatud taotlus rahuldamata;
- 3) kui taotlus on täielik, kontrollib pädev asutus, kas taotlejal on õigus II jaotises sätestatud elamisõigustele;
- 4) kui taotlus on põhjendatud, väljastab pädev asutus uue elamisloa (artikli 18 lõike 1 punkt b).

Taotluse rahuldamata jätmise otsuse suhtes peab vastavalt artikli 18 lõike 1 punktile r olema võimalik algatada kohtulik ja vajaduse korral halduslik kaebemenetlus.

Taotlejal on artikli 18 lõike 3 kohaselt lepingust tulenev elamisõigus, kuni pädev asutus teeb lõpliku otsuse.

2.6.3.3. Taotlemise tõend

Taotlemise tõendi väljaandmine kinnitab, et:

- a) taotlus on edukalt esitatud;
- b) taotleja on täitnud uue elanikustaatuse taotlemise kohustuse;
- c) taotlejal on kõik lepingust tulenevad õigused kuni taotluse kohta lõpliku otsuse tegemiseni (artikli 18 lõige 3).

Artikli 18 lõike 1 punktiga b ei ole taotlemise tõendi vormi ühtlustatud, vaid nõutakse üksnes selle väljaandmist (sobib ka digitaalkujul tõend).

2.6.3.4. Väljastpoolt riiki esitatud taotlused

Uue elanikustaatuse taotlusi võidakse esitada ka välismaalt, näiteks isikute poolt, kes on ajutiselt ära, kuid keda peetakse vastuvõtva riigi seaduslikeks elanikeks (vt selgitusi lepingu artikli 15 lõigete 2 ja 3 kohta).

Väljastpoolt riiki võivad taotlusi esitada ka pereliikmed, kes ei ela veel vastuvõtvas riigis (vt selgitusi lepingu artikli 10 lõike 1 punkti e alapunktide ii ja iii ning artikli 10 lõigete 1, 3 ja 4 kohta).

2.6.4. Artikli 18 lõike 1 punkt c: tehnilised probleemid ja nendest teatamine

Artikli 18 lõike 1 punkt c käsitleb olukorda, kus vastuvõtva riigi taotlussüsteemi tehniliste probleemide tõttu ei ole võimalik uut elanikustaatust taotleda.

Kui tehnilised probleemid ilmnevad Ühendkuningriigis, peavad Ühendkuningriigi ametiasutused vastavalt kohaldatavatele normidele teatama sellest liidule. Kui tehnilised probleemid ilmnevad ELi liikmesriigis, peab liit (kui lepinguosaline) vastavalt kohaldatavatele normidele teatama sellest Ühendkuningriigile. Nimetatud sätte kohase teate edastamise korral pikeneb uue elanikustaatuse taotluse esitamise tähtaeg automaatselt ühe aasta võrra.

Kui vastuvõttev riik edastab sellise teate, peab ta selle ka avaldama. Samuti peab vastuvõttev riik edastama asjaomastele isikutele avalikult ja õigeaegselt asjakohase teabe, kuna see mõjutab nende õiguslikku olukorda vastuvõtvas riigis.

Artikli 18 lõike 1 punkti c tagajärjed ei rakendu, kui teadet ei edastata, isegi kui tehnilised probleemid tegelikult eksisteerivad.

Sellega seoses on eriti oluline hea usu põhimõtet käsitlev lepingu artikkel 5, näiteks selleks, et hinnata, kas tehnilised probleemid on teatamismenetluse algatamiseks piisavalt tõsised või on need üksnes ajutised (näiteks hajus teenusetökes-tusrünne serverite vastu, mida kasutatakse veebipõhise taotlemismenetluse läbiviimiseks, avaliku teenistuse streik vms). Üksnes ajutiste probleemide korral võib olla otstarbekam pikendada taotluste esitamise tähtaega siseriikliku õigusega või kinnitada mõjutatud isikutele, et nende hilinenud taotlused võetakse artikli 18 lõike 1 punkti d kohaselt vastu.

2.6.5. Artikli 18 lõike 1 punkt d: pärast tähtaja lõppu esitatud taotlused

Kui uue elanikustaatuse saamiseks ei esitata taotlust kehtestatud tähtaja jooksul, võivad sellel olla tõsised tagajärjed, kui rakendatakse artikli 18 lõike 1 alusel konstitutiivset elamisõiguse süsteemi. Taotleja ei pruugi saada uut elanikustaatust, ehkki muidu oleks tal sellele õigus.

Artikli 18 lõike 1 punktiga d on pädevatel ametiasutustel keelatud pärast tähtaja möödumist esitatud taotlusi automaatselt tagasi lükata, vaid nad on kohustatud sellised taotlused läbi vaatama, kui tähtaja möödalaskmiseks olid „mõjuvad põhjused“. Selliseid taotlusi tuleks menetleda kooskõlas artikli 18 lõike 1 muude sätetega.

Pädevate ametiasutuste otsus pärast tähtaega esitatud (või esitatava) taotluse kohta tuleks teha pärast kõigi tähtaja möödalaskmise asjaolude ja põhjuste hindamist.

„Mõjuvate põhjuste“ kontrollimine kujutab endast tagatist, mis „pehmendab“ taotluse hilinenud esitamise tagajärgi, kuna sellega tagatakse, et hilinenud taotlusi käsitletakse proportsionaalsel viisil.

2.6.6. Artikli 18 lõike 1 punkt g: tasud elukohadokumentide väljaandmise eest

Elukohadokumendi väljaandmise eest võib nõuda tasu kooskõlas direktiivi 2004/38/EÜ artikli 25 lõikega 2.

See tähendab, et sellise tasu suurus ei või ületada vastuvõtva riigi kodanikelt samalaadsete dokumentide väljaandmise eest võetavat tasu.

2.6.7. Artikli 18 lõike 1 punkt h: alalise elukoha tõendi omamine

Artikli 18 lõike 1 punkti h kohaldatakse ainult juhul, kui taotlejal on kehtiv alalise elukoha tõend, ent mitte juhul, kui taotlejal on alalise elaniku staatus, kuid puudub vastav dokument. Isikud, kellel on alalise elaniku staatus, kuid puudub alalise elukoha tõend, peavad taotluse esitama artikli 18 lõikes 1 sätestatud tavamenetluse kohaselt.

Alalise elukoha tõendiks võib olla direktiivi 2004/38/EÜ alusel välja antud dokument ja muu samalaadne sisserände-dokument, näiteks Ühendkuningriigi tähtajatu elamise tõend (*Indefinite Leave to Remain*).

2.6.8. Artikli 18 lõike 1 punkt i: riiklikud isikutunnistused

Oma kodakondsust ja isikut tõendada soovivad ELi kodanikud ja Ühendkuningriigi kodanikud võivad oma kehtivatele riiklikele isikutunnistustele tugineda isegi siis, kui lepingu artikli 14 lõike 1 kohaselt ei aktsepteerita selliseid isikutunnistusi enam reisidokumentidena.

Sarnaselt direktiivile 2004/38/EÜ on artikli 18 lõike 1 punktiga i ette nähtud üksnes nõue, et reisidokument peab olema kehtiv. Siseriikliku õigusega ei saa seada muid tingimusi (näiteks nõuet, et reisidokument peab olema kehtiv teataval tulevasel kuupäeval).

2.6.9. Artikli 18 lõike 1 punkt j: tõendavate dokumentide koopiad

Artikli 18 lõike 1 punktiga j ei välistata riigi ametiasutuste võimalust juhul, kui see on objektiivselt põhjendatud, nõuda konkreetsetel juhtudel teatavate tõendavate dokumentide esitamist originaalkujul, kui „esitatud tõendavate dokumentide ehtsuse suhtes on tekkinud põhjendatud kahtlus“.

2.6.10. Artikli 18 lõike 1 punktid k–m: tõendavate dokumentide loetelu

Direktiivi 2004/38/EÜ artikli 8 lõigetes 3 ja 5 ning artikli 10 lõikes 2 on sätestatud ammendav loetelu tõendavatest dokumentidest (vt ka direktiivi 2004/38/EÜ põhjendus 14), mille esitamist vastuvõttev liikmesriik võib nõuda ELi kodanikelt ja nende pereliikmetelt koos direktiivi 2004/38/EÜ artikli 8 lõike 2 alusel välja antava registreerimistunnistuse või direktiivi 2004/38/EÜ artikli 10 lõike 1 alusel välja antava elamisloa taotlusega.

Direktiiviga 2004/38/EÜ ei ole siiski ette nähtud ammendavat loetelu tõendavatest dokumentidest kõigi võimalike olukordade puhuks (näiteks elamisload töötajatele, kellel säilib töötaja staatus, või pereliikmetele, kellel säilib elamisõigus vastavalt direktiivi 2004/38/EÜ artiklile 12 või 13) või seoses muude direktiivi 2004/38/EÜ alusel välja antavate elukohadokumentidega (direktiivi 2004/38/EÜ artikli 19 lõike 1 alusel välja antav alalise elukoha tõend või direktiivi 2004/38/EÜ artikli 20 alusel välja antav alaline elamisluuba).

Lepingu artikli 18 lõike 1 punktid k–n kajastavad direktiivi 2004/38/EÜ lähenemisviisi tõendavatele dokumentidele. Juhtudel, kui direktiivis 2004/38/EÜ on esitatud tõendavate dokumentide ammendav loetelu, on see esitatud ka lepingus.

Lepingu artikli 18 lõike 1 punkti k kohaldatakse õiguste omajate suhtes, kes üleminekuperioodi lõpul elavad vastuvõttas riigis. See põhineb direktiivi 2004/38/EÜ artikli 8 lõikel 3.

Lepingu artikli 18 lõike 1 punkti k alapunktis iii osutatud õppeasutus, mis on vastuvõttas riigis akrediteeritud või selle riigi poolt rahastatud, vastab direktiivi 2004/38/EÜ artikli 7 lõike 1 punkti c esimeses taandes osutatud õppeasutusele.

Lepingu artikli 18 lõike 1 punkti l kohaldatakse õiguste omajate pereliikmete (sealhulgas „laiendatud perekonna“ liikmete) suhtes, kes üleminekuperioodi lõpul juba elavad vastuvõttas riigis. See põhineb direktiivi 2004/38/EÜ artikli 8 lõikel 5 ja artikli 10 lõikel 2 ning seda on kohandatud seoses asjaoluga, et asjaomased pereliikmed elavad juba vastuvõttas riigis ega sisene välismaalt.

Lepingu artikli 18 lõike 1 punkti m kohaldatakse õiguste omajate pereliikmete suhtes, kes ei ela üleminekuperioodi lõpul vastuvõttvas riigis. See põhineb direktiivi 2004/38/EÜ artikli 8 lõikel 5 ja artikli 10 lõikel 2.

Lepingu artikli 18 lõike 1 punkt n on kõikehõlmav säte, mis hõlmab kõiki juhtumeid, mille korral lõike 1 punkte k–m ei kohaldata. Selle aluseks on direktiivi 2004/38/EÜ põhimõte, et vältida tuleks haldustavasid, mis takistavad põhjendamatult elamisõiguse kasutamist. Soodustatud isikutel võidakse paluda esitada vaid tõendid tingimustele vastamise kohta, sealhulgas tõendid elukoha kohta, kuid ei midagi muud.

Näiteks pärast üleminekuperioodi lõppu kahel õiguste omajal sündinud lapsed peavad lihtsalt tõendama, et nad on õiguste omajate lapsed. Seega peaksid nad koos taotlusega esitama järgmised dokumendid:

- kehtiv pass (või isikutunnistus, kui nad on ELi kodanikud) oma isikusamasuse tõendamiseks;
- tõend sugulussuhte kohta oma vanematega (näiteks sünnitunnistus), et tõendada sugulussuhet oma õiguste „allikaga“;
- tõend selle kohta, et nende vanemad on õiguste omajad (näiteks lepingu alusel välja antud elukohadokumendid), mis tõendavad, et nende õiguste „allikaks“ on kaks õiguste omajat; ning
- [kui nad on taotlemise ajal üle 21-aastased] tõend selle kohta, et nad on õiguste omajate ülalpeetavad.

Esitatava tõendava dokumendi valiku teeavad taotlejad – vastuvõttev riik ei saa neid kohustada esitama konkreetseid dokumente ega keelduda teiste dokumentidega toetatud taotluste vastuvõtmisest.

2.6.11. Artikli 18 lõike 1 punkt o: taotlejate abistamine

Lepingu artikli 18 lõike 1 punktiga o on tagatud, et pädevad asutused abistavad taotlejaid taotluse ja nõutavate dokumentide esitamisel. Taotlejatele tuleb anda võimalus täiendavate tõendite esitamiseks ja taotluses esinevate ebatäpsuste, vigade või puuduste kõrvaldamiseks (näiteks kui isikusamasus ei ole tõendatud või juhul, kui taotluse esitamisel nõutakse tasu maksmist ja see on maksmata). See on oluline tagatis konstitutiivses elamisõiguse süsteemis, sest vastasel juhul pole taotlejatel pärast üleminekuperioodi lõppu enam võimalik lepingu alusel uuesti taotlust esitada.

Lõike 1 punkti o kohaldamisel peaks vastuvõttev riik pöörama erilist tähelepanu haavatavatele kodanikele (näiteks eakatele, digivõimekuseta või hooldusel/hooldusasutuses olevatele isikutele).

2.6.12. Artikli 18 lõike 1 punkt p: kuritegeliku tausta kontroll

Artikli 18 lõike 1 punkti p kohaselt on uut konstitutiivset süsteemi rakendaval vastuvõtval riigil lubatud teostada süstemaatilisi karistusandmete kontrole.

Arvestades lepingu ainulaadset konteksti, on selliseid süstemaatilisi kontrole lepingus aktsepteeritud.

Taotlejatel võidakse nõuda, et nad annaksid ise teada varasematest süüdimõistvatest kohtuotsustest, mis on taotluse esitamise ajal karistusregistris nende kohta registreeritud kooskõlas süüdimõistva otsuse teinud riigi õigusega. Taotleja ei pea ise teatama karistustest, mis on karistusregistrist kustutatud. Süüdimõistmise riik võib olla mis tahes riik maailmas.

Ebaõige teabe esitamine ei muuda *iseenesest* ühtki lepingust tulenevat õigust kehtetuks, kuid võib siiski kaasa tuua avalikku korda või pettust käsitlevatest õigusnormidest tulenevaid tagajärgi. Sellistel juhtudel lasub tõendamiskohustus riigi ametiasutustel. Vastuvõttev riik võib kehtestada ka õigusnormid ebaõige teabe esitamise korral kohaldatavate proportsionaalsete karistuste kohta.

Artikli 18 lõike 1 punkt p ei takista vastuvõtval riigil süstemaatiliselt kontrollida omaenda karistusandmebaase.

Teiste riikide karistusandmebaaside kontrollimist võib taotleda, kuid ainult juhul, kui seda peetakse oluliseks, ja vastavalt direktiivi 2004/38/EÜ artikli 27 lõikes 3 sätestatud korrale, mille kohaselt sellised päringud ei või kujutada endast standardmenetlust.

Artikli 18 lõike 1 punkti p kohased kuritegeliku tausta ja julgeolekukontrollid vastavad direktiivi 2004/38/EÜ VI peatüki kohaselt avaliku korra või avaliku julgeoleku eesmärgil tehtavatele kontrollidele ning need on seotud isikute õiguste piiramisega vastavalt lepingu artikli 20 lõikele 1.

Kui artikli 18 lõike 1 punkti p kohaste kuritegeliku tausta ja julgeolekukontrollide tulemusena võetakse piiravaid meetmeid, peavad need vastama lepingu artikli 18 lõike 1 punktis r ning artiklites 20 ja 21 sätestatud normidele.

2.6.13. Artikli 18 lõike 1 punkt q: märke uuel elamisloal

Ainus lepingust tulenev vorminõue on see, et uuel elamisloal peab olema märke selle kohta, et dokumendi omaniku õiguste õiguslikuks aluseks on leping.

2.6.14. Artikli 18 lõike 1 punkt r: kaebemenetlus

Artikli 18 lõike 1 punktiga r on tagatud, et iga otsust, mis on tehtud artikli 18 lõike 1 punkti a kohaselt uue elanikustaatuse taotluse kohta, saab asjaomane isik vaidlustada kaebemenetluses, mille käigus uuritakse nii otsuse kui ka selle aluseks olevate faktide ja asjaolude õiguspärasust.

2.6.15. Artikli 18 lõige 2: elamisõiguse eeldamine

Ilma et see piiraks lepingu artiklis 20 sätestatud piirangute kohaldamist, ei või vastuvõtva riigi ametiasutused ega ettevõtjad või muud üksused kohaldada piiravaid meetmeid enne uue elanikustaatuse saamiseks taotluste esitamise tähtaja lõppu, mis on sätestatud artikli 18 lõike 1 punktis b.

2.6.16. Artikli 18 lõige 3: elamisõiguse eeldamine kuni lõpliku otsuse tegemiseni

Ilma et see piiraks lepingu artiklis 20 sätestatud piirangute kohaldamist, ei või vastuvõtva riigi ametiasutused ega ettevõtjad või muud üksused kohaldada piiravaid meetmeid enne, kui taotluse kohta on tehtud lõplik otsus vastavalt artikli 18 lõike 1 punktile a.

See tagatis kaitseb taotleja staatust kuni ajani, mil:

- a) riigi ametiasutused teevad otsuse taotluse kohta (kaitse haldusmenetluse viivituste eest);
- b) riigi kohtud teevad otsuse kaebuse kohta (kaitse väärade otsuste ja kohtumenetluse viivituste eest).

2.6.17. Artikli 18 lõige 4: deklaratiivne süsteem

Lepingu artikli 18 lõige 4 peegeldab direktiivi 2004/38/EÜ artikli 25 lõiget 1, võimaldades vastuvõtvatel riikidel jätkata deklaratiivse süsteemi kasutamist, st mitte seada uue elamisloa olemasolu vastuvõttas riigis seadusliku elamise tingimuseks.

Kui vastuvõttev riik otsustab seda teha, kohaldatakse direktiivis 2004/38/EÜ sätestatud norme, mis reguleerivad näiteks tähtaegu, tasusid, tõendavaid dokumente ja väljaantavaid elukohadokumente.

Uue elanikustaatuse saamise tingimustele vastavatel isikutel **peaks olema õigus taotluse korral saada elukohadokument** (mis võib olla ka digitaalsel kujul), mis sisaldab märget, et see on välja antud kooskõlas lepinguga.

2.7. Artikkel 19. Elukohadokumentide väljaandmine üleminekuperioodil

2.7.1. Artikli 19 lõige 1: taotluste esitamine üleminekuperioodil

Lepingu artiklist 127 tuleneb, et liidu vaba liikumise norme kohaldatakse kuni üleminekuperioodi lõpuni.

Sellele vaatamata võib artikli 18 lõike 1 kohase uue, õigusi loova elamisloa saamiseks ja artikli 18 lõike 4 kohase deklaratiivse elukohadokumendi saamiseks taotlusi esitada juba üleminekuperioodil (lepingu artiklid 19 ja 185).

Artikli 18 lõike 1 alusel uue elanikustaatuse taotlemise süsteemi selline vabatahtlik rakendamine ei mõjuta liidu vaba liikumise normide kohaldamist.

Lepingu artikli 18 lõike 1 kohane taotlus uue elanikustaatuse saamiseks, mis on esitatud üleminekuperioodil, ei takista taotlejaid taotlemast samaaegselt ka elukohadokumenti direktiivi 2004/38/EÜ alusel.

Samuti ei vabasta vabatahtliku süsteemi rakendamise otsus vastuvõtvat riiki liidu vaba liikumise normidest tulenevatest kohustustest, näiteks kohustusest otsustada menetluses olevate taotluste üle või menetleda uusi taotlusi.

2.7.1.1. Euroopa Kohtu pikendatud pädevus

Kaheksa-aastane periood, mille jooksul Ühendkuningriigi kohtud saavad taotleda Euroopa Kohtult eelotsust seoses artikli 18 lõike 1 või 4 või artikli 19 alusel taotluste kohta tehtavate otsustega, algab lepingu artikli 158 lõike 1 kohaselt kuupäevast, millest alates kohaldatakse artiklit 19 (st 1.2.2020).

Ehkki artikli 18 kohast taotlemiskorda võib ajas „ettepoole tuua“ ja rakendama hakata, ei ole lepingu muud sätteid, millele taotlemiskord tugineb (näiteks artiklite 9–11 sätteid, mis on seotud isikulise ja territoriaalse kohaldamisalaga) või mida taotlemiskord kasutab või käivitab (näiteks kõik menetluslikud tagatised uue elanikustaatuses säilitamist piiravate otsuste või tingimuste vastu), veel jõus.

Seetõttu tuleb teha teatavaid kohandusi, ilma milleta artiklil 19 ei oleks mingit kasulikku mõju. Need kohandused võivad eeldada seda, et vastuvõtavad riigid, kes otsustavad artikli 19 alusel rakendada vabatahtlikku süsteemi, kajastaksid korrektselt oma siseriiklikes õigusaktides kõik lepingu teise osa vajalikud, kuid lepingu kohaselt mitte veel kohaldatavad sätteid, et neid vabatahtliku süsteemi rakendamisel kohaldada.

Lepingu artikliga 131 on tagatud, et üleminekuperioodil säilitavad liidu institutsioonid neile liidu õigusega antud volitused Ühendkuningriigi suhtes seoses artikli 19 tõlgendamise ja kohaldamisega. Ka Euroopa Kohus säilitab oma täieliku pädevuse.

2.7.2. Artikli 19 lõige 2: taotluse rahuldamise või rahuldamata jätmise tagajärjed

Taotluse esitamine vabatahtliku konstitutiivse süsteemi alusel võib olla soovitatav selleks, et taotlejad saaksid oma staatuse suhtes võimalikult kiiresti õiguskindluse, hoolimata otsuse jõustumise edasilükkumisest (kuna vastavalt artikli 19 lõikele 3 ei saa taotlust rahuldavat otsust enne üleminekuperioodi lõppu tagasi võtta).

Artikli 19 lõikest 2 tuleneb, et nii positiivsed kui ka negatiivsed otsused, mis on vastu võetud artikli 18 lõike 1 kohase konstitutiivse süsteemi raames, jõustuvad alles pärast üleminekuperioodi lõppu, st sellised otsused on kehtivad, kuid nende õiguslikud tagajärjed lükkuvad edasi, kuna taotlejatel on paralleelselt vaba liikumise õigused.

Samamoodi võib artikli 18 lõikes 1 osutatud korra alusel esitatud taotluse rahuldamata jätmise hoiatada taotlejat, et uue elanikustaatuses saamiseks võivad olla vajalikud teatavad muudatused; selliseid muudatusi saab teha kuni üleminekuperioodi lõpuni ja isik võib artikli 19 lõike 4 kohaselt esitada uue taotluse.

Artikli 18 lõike 4 alusel välja antud elukohadokument muutub kohe kehtivaks ja kohaldatavaks (kuna sellel on üksnes deklaratiivne mõju). See ei mõjuta taotlejate paralleelseid vaba liikumise õigusi. Samamoodi ei mõjuta taotlejate paralleelseid liidus vaba liikumise õigusi taotluse rahuldamata jätmise vabatahtlikult rakendatava deklaratiivse süsteemi raames, ehkki rahuldamata jätmise otsus jõustub kohe.

2.7.3. Artikli 19 lõige 3: antud elanikustaatus ei saa üleminekuperioodil tagasi võtta

Artikli 19 lõikega 3 on vastuvõtval riigil keelatud vabatahtlikult rakendatava konstitutiivse süsteemi raames antud elanikustaatus enne üleminekuperioodi lõppu tagasi võtta. Seda võib teha ainult avaliku korra, avaliku julgeoleku või rahvatervise seotud kaalutlustel või kuritarvituse või pettuse korral vastavalt direktiivi 2004/38/EÜ paralleelselt kohaldatavatele normidele.

Selle sätte eesmärk on tagada taotlejatele, et üleminekuperioodi jooksul varakult taotluse esitamisega ei kaasne mingit riski, sest kui taotlus on juba rahuldatud, ei saa seda halduslikel põhjustel (st elamisõigusele seotud tingimustega seotud põhjustel) uuesti läbi vaadata.

Artikli 18 lõike 4 kohase süsteemi (deklaratiivne kord) korral võivad riigi ametiasutused väljaantud elamisdokumendid või staatuse tagasi võtta, kuid see üksi ei mõjuta asjaomase isiku elamisõigust.

2.7.4. Artikli 19 lõige 4: uuesti taotlemine

Artikli 19 lõikega 4 on tagatud, et taotlejad, kellele keelduti uue elanikustaatuses andmisest artikli 18 lõike 1 alusel enne üleminekuperioodi lõppu, võivad artikli 18 lõike 1 punktis b sätestatud tähtaja jooksul esitada uue taotluse.

Üleminekuperioodi jooksul uue taotluse esitamise õiguse suhtes kehtib artikli 18 lõike 1 punktis r sätestatud kaebemenetlus.

2.7.5. Artikli 19 lõige 5: kaebemenetlus

Kõigil taotlejatel on kõik direktiivi 2004/38/EÜ VI peatükis sätestatud kaebeõigused.

2.8. Artikkel 20. Elamisõiguse piirangud

Artikkel 20 hõlmab kõiki isikuid, kes kasutavad lepingu teise osa II jaotisest tulenevaid õigusi, st see hõlmab ka näiteks piirialatöötajaid, pereliikmeid või „laiendatud perekonna“ liikmeid.

2.8.1. Mis on käitumine?

Artikli 20 lõigete 1 ja 2 kohaldamise aluseks on asjaomaste isikute käitumine. Lepingus kasutatud „käitumise“ mõiste põhineb direktiivi 2004/38/EÜ VI peatükil (üksikasju vt komisjoni suunistest direktiivi 2004/38/EÜ ülevõtmise ja kohaldamise parandamiseks – KOM(2009) 313 lõplik, jaotis 3.2).

2.8.2. Käitumine enne ja pärast üleminekuperioodi lõppu

Artikli 20 lõigetes 1 ja 2 on sätestatud kaks erinevat korda, mis reguleerivad seda, kuidas käsitleda käitumist, mis kujutab endast tõelist, vahetut ja piisavalt tõsist ohtu avalikule korrale või avalikule julgeolekule, sõltuvalt sellest, kas see käitumine ilmneb enne või pärast üleminekuperioodi lõppu.

Artikli 20 lõikega 1 on ette nähtud selge kohustus kohaldada teatavate asjaolude korral direktiivi 2004/38/EÜ VI peatükki, samas kui artikli 20 lõige 2 lubab kohaldada pärast üleminekuperioodi lõppu ilmnunud asjaolude korral siseriiklikke sisserändealaseid õigusnorme.

Seega on artikli 20 lõigete 1 ja 2 eesmärk eristada käitumist enne ja pärast üleminekuperioodi lõppu. Siseriiklikke sisserändealaseid õigusnorme ei tohiks isegi osaliselt kohaldada käitumise suhtes, mida reguleerib lepingu artikli 20 lõige 1. Seevastu võimalik otsus elamisõiguse piiramise kohta pärast üleminekuperioodi lõppu aset leidnud käitumise tõttu tuleb teha kooskõlas siseriiklike õigusaktidega.

2.8.3. Jätkuv käitumine

Teatavate asjaolude korral võib asjaomaste isikute puhul olla tegemist **jätkuva käitumisega** (st käitumisega, mille üksikutel osadel on sama eesmärk ning mis on seotud sama või sarnase toimepanemisviisiga ning tegevuse aja ja eesmärgi tiheda kokkusattumisega), **mis algab enne üleminekuperioodi lõppu ja jätkub pärast seda**.

Hüpoteetilise jätkuva käitumise korral on riigi ametiasutustel, kellel tuleb pärast üleminekuperioodi lõppu otsustada, kas isiku suhtes võib kohaldada piiravaid meetmeid, tõenäoliselt tegemist muu hulgas järgmiste stsenaariumidega:

- asjaomase isiku poolt pärast üleminekuperioodi lõppu toime pandud tegude kogum üksi on piisav siseriiklike sisserändealaste õigusnormide kohaselt piirava meetme võtmiseks; sel juhul võib rakendada artikli 20 lõikel 2 põhinevaid meetmeid;
- pärast üleminekuperioodi lõppu toime pandud tegude kogum üksi ei ole piisav siseriiklike sisserändealaste õigusnormide kohaselt meetmete võtmiseks; sel juhul ei või rakendada artikli 20 lõikel 2 põhinevaid meetmeid;
- punktis b nimetatud juhul võivad riigi ametiasutused artikli 20 lõike 1 alusel siiski uurida, kas üleminekuperioodi lõpu kuupäevale eelnenud tegude kogum õigustaks piiranguid avaliku korra või avaliku julgeoleku huvides. Selle hindamise läbiviimisel, kuivõrd selle eesmärk on teha kindlaks asjaomase isiku isikliku käitumisega kaasnev oht, võib võtta arvesse ka pärast üleminekuperioodi lõppu toime pandud tegusid.

Iga piirava meetme puhul tuleb hoolikalt kaaluda asjaomase juhtumi asjaolusid.

2.8.4. Artikli 20 lõiked 3 ja 4: õiguste kuritarvitamine või pettust või õiguste kuritarvitust kätkevad taotlused

Artikli 20 lõigetega 3 ja 4 on vastuvõtvale riigile antud õigus saada oma territooriumilt välja taotlejad, kes on lepingust tulenevate õiguste saamiseks oma õigusi kuritarvitanud või toime pannud pettuse.

Ehkki väljasaatmine võib toimuda ka enne seda, kui kohtuliku kaebemenetluse raames on vastava taotluse tagasilükkamise otsuse kohta tehtud lõplik kohtuotsus, peab see vastama direktiivi 2004/38/EÜ artiklis 31 sätestatud tingimustele.

See tähendab, et asjaomaseid isikuid ei saa riigist välja saata, kui nad on väljasaatmisotsuse edasi kaevanud ja taotlenud ajutist korraldust väljasaatmisotsuse täitmise peatamiseks.

Tegelik väljasaatmine ei või toimuda enne, kui on tehtud otsus ajutise korralduse kohta, välja arvatud järgmistes olukordades:

- a) väljasaatmisotsus põhineb eelmisel kohtuotsusel;
- b) asjaomastel isikutel on olnud varasem võimalus kohtulikku läbivaatamist kasutada;
- c) väljasaatmisotsus on hädavajalik avaliku julgeoleku huvides vastavalt direktiivi 2004/38/EÜ artikli 28 lõikele 3.

Kui siseriiklike normidega on ette nähtud, et kaebus peatab väljasaatmisotsuse täitmise *ex lege*, ei ole vaja väljasaatmisotsuse täitmise peatamiseks ajutist korraldust taotleda.

Vastavalt direktiivi 2004/38/EÜ artikli 31 lõikele 4 **võib vastuvõttev riik keelata väljasaadetud isikutel kaebemenetluse ajal oma territooriumil viibimise**, kuid ei või takistada neil isiklikult selgitusi esitada, välja arvatud juhul, kui sellise isiku kohalesaabumine võib tekitada avalikule korrale või julgeolekule tõsiseid probleeme.

2.9. Artikkel 21. Tagatised ja edasikaebamise õigus

See säte puudutab kõiki olukordi, kus lepingust tulenevaid elamisõigusi võib piirata või nende andmisest keelduda.

Sellega on tagatud direktiivi 2004/38/EÜ VI peatükiga ette nähtud menetluslike tagatiste täielik kehtivus kõigis olukordades, mis hõlmavad järgmist:

- a) õiguste kuritarvitamine ja pettus (direktiivi 2004/38/EÜ artikkel 35);
- b) meetmed, mis on võetud avaliku korra, avaliku julgeoleku või rahvatervisega seotud kaalutlustel (direktiivi 2004/38/EÜ VI peatükk) või vastavalt siseriiklikele õigusaktidele; ning
- c) kõigil muudel kaalutlustel võetud meetmed (direktiivi 2004/38/EÜ artikkel 15), sealhulgas näiteks juhtumid, mil elukohadokumendi taotlust ei võeta vastu, taotlus lükatakse tagasi, kuna taotleja ei vasta elamisõiguse saamiseks seatud tingimustele, või otsus tehakse põhjusel, et asjaomane isik ei vasta enam elamisõiguse saamiseks seatud tingimustele (näiteks kui majanduslikult mitteaktiivne ELi kodanik muutub vastuvõtva riigi sotsiaalabisüsteemile põhjendamatuks koormaks).

Samuti on sellega tagatud, et direktiivi 2004/38/EÜ VI peatükis ette nähtud sisulised tagatised on täielikult kohaldatavad piiramisotsuste suhtes, mis tehakse enne üleminekuperioodi lõppu ilmnenuid käitumise põhjal.

Vastavalt Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktikale liidu õiguse üldpõhimõtete kohta peavad siseriiklike õigusaktide kohaselt tehtud piiramisotsused olema kooskõlas ka proportsionaalsuse põhimõttega ja põhiõigustega, näiteks õigusega perekonnaelule.

2.10. Artikkel 22. Seonduvad õigused

See säte kaitseb pereliikmete – sõltumata nende kodakondsusest – õigust asuda vastuvõtvas riigis tööle või tegutseda seal füüsilisest isikust ettevõtjana vastavalt direktiivi 2004/38/EÜ artiklile 23.

See tähendab, et leping kaitseb nii pereliikmeid, kes ei olnud töötajad enne üleminekuperioodi lõppu, kuid kellest saavad töötajad hiljem, kui ka pereliikmeid, kes olid juba töötajad kas vastuvõtvas riigis või töökohariigis (piirialatöötajad).

2.11. Artikkel 23. Võrdne kohtlemine

See säte peegeldab direktiivi 2004/38/EÜ artiklit 24, milles on sätestatud võrdse kohtlemise erinorm võrreldes lepingu artikliga 11.

Sama normi laiendatakse pereliikmetele, kellel on vastuvõtvas riigis (alaline) elamise õigus. Neid tuleb kohelda nagu vastuvõtva riigi kodanikke, mitte nagu vastuvõtva riigi kodanike pereliikmeid.

Kohaldatakse samu erandeid, mis on sätestatud direktiivi 2004/38/EÜ artikli 24 lõikes 2.

2. PEATÜKK. TÖÖTAJATE JA FÜÜSILISEST ISIKUST ETTEVÕTJATE ÕIGUSED

2.12. Artikkel 24. Töötajate õigused

2.12.1. Artikli 24 lõige 1: õigused

Lepingu artikli 24 lõike 1 kohaselt on kõik liidu õigusel põhinevad töötajate õigused antud lepingu alusel soodustatud isikutele, kes on töötajad, sealhulgas neile, kellest saavad töötajad pärast üleminekuperioodi lõppu (vt ka lepingu artikli 17 lõige 1 ja artiklit 22). Muid lepingu alusel soodustatud isikute kategooriaid see artikkel ei hõlma.

2.12.1.1. Piirangud

Kohaldatakse samu **avaliku korra, avaliku julgeoleku ja rahvatervisega** seotud piiranguid, mis on sätestatud ELi toimimise lepingu artikli 45 lõikes 3.

Kooskõlas ELi toimimise lepingu artikli 45 lõikega 4 ei kohaldata lepingut avalikus teenistuses töötamise suhtes. Järelikult võib vastuvõttev riik või töökohariik näha ette, et ametikohti, mille juurde kuuluvad avaliku võimu teostamine ja riigi üldiste huvide kaitsmine, võivad täita ainult oma kodanikud, kui see piirang on kooskõlas ELi toimimise lepingu artikli 45 lõikega 4 (kohtuasi C-270/13: Haralambidis).

2.12.1.2. Lõike 1 punktid a–h: õiguste mittetäielik loetelu

Töötajatel on kõik ELi toimimise lepingu artiklist 45 ja määrusest (EL) nr 492/2011 tulenevad õigused. Lepingu artikli 24 lõikes 1 sätestatud õigustel on sama ulatus ja tähendus, nagu on ette nähtud Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 45 ja määrusega (EL) nr 492/2011.

Lepingu artikli 24 lõikes 1 loetletud töötajate õigused ei ole ammendavad ning seetõttu on võimalik nende õiguste edasiarendamine Euroopa Kohtu edaspidiste tõlgendustega ELi toimimise lepingu artikli 45 kohta (Ühendkuningriigi puhul peavad tema kohtu- ja haldusastused „nüetekohaselt arvesse võtma“ Euroopa Kohtu asjaomast praktikat kohtuasjades, milles on tehtud otsus pärast üleminekuperioodi lõppu). See tähendab näiteks, et lisaks lepingu artikli 24 lõikes 1 sätestatud õigustele säilib töötajal õigus vahetada töökohta ja otsida uut tööd töökohariigis vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 45.

2.12.2. Artikli 24 lõige 2: töötaja lapse õigus õpingute lõpuleviimisele

Lepingu artikli 24 lõige 2 kaitseb töötajate laste õigust omandada haridus vastuvõtvas riigis. Seega võib laps, kelle ELi või Ühendkuningriigi kodanikust vanem töötas vastuvõtvas riigis väljaastumislepingu alusel soodustatud isikuna, elada vastuvõtvas riigis edasi ja omandada seal haridust ka pärast seda, kui see vanem enam ei ela seaduslikult vastuvõtvas riigis (st on vastuvõtvast riigist lahkunud või surnud või ei vasta enam seadusliku elamise tingimustele, vt näiteks kohtuasi C-310/08: Ibrahim ja kohtuasi C-480/08: Teixeira). Sel juhul on lapsel õigus ka sellele, et temaga jääb peamine hooldaja, kuni laps on alaealine või ka pärast täisealiseks saamist, kui ta vajab oma õpingute jätkamiseks ja lõpetamiseks peamise hooldaja kohalolekut ja abi.

2.12.3. Artikli 24 lõige 3: piirialatöötajad

Piirialatöötajad võivad jätkata töötamist töökohariigis, kui nad tegid seda üleminekuperioodi lõpul.

Kui nad lõpetasid töötamise enne üleminekuperioodi lõppu, võivad nad säilitada oma töötajastaatuse töökohariigis, kui nende puhul eksisteerib mõni direktiivi 2004/38/EÜ artikli 7 lõike 3 punktides a, b, c ja d sätestatud asjaoludest, ilma et nad peaksid saama töökohariigi elanikeks. See võimaldab neil kasutada lepingu artikli 24 lõike 1 punktides a–h sätestatud asjakohaseid õigusi.

Piirialatöötajad säilitavad oma staatuse töökohariigis, kui:

- nad ei saa haiguse või õnnetuse tagajärjel ajutiselt töötada;
- nad on võetud nüetekohaselt arvele töötuna endast sõltumatutel põhjustel pärast seda, kui nad on töötanud üle ühe aasta, ja on registreeritud asjaomases tööhõiveametis töötajajärgis;
- nad on võetud nüetekohaselt arvele töötuna endast sõltumatutel põhjustel pärast seda, kui nad on lõpetanud alla aastase tähtajalise töölepingu või jäänud töötuks endast sõltumatutel põhjustel esimese kaheteistkümneme kuu jooksul, ja on töötajajärgis registreeritud asjaomases tööhõiveametis (*sellisel juhul säilib töötajastaatus vähemalt kuus kuud*); või
- nad osalevad kutseõppes (*vabatahtlikult töötute puhul peab õpe olema seotud eelneva tööga*).

Euroopa Kohtu praktika kohaselt (kohtuasi C-507/12: Saint Prix) **ei ole** töötajastaatuse säilitamise tingimuste loetelu **ammendav**.

2.13. Artikkel 25. Füüsilisest isikust ettevõtjate õigused

2.13.1. Artikli 25 lõige 1: õigused

Artikli 25 lõike 1 kohased õigused on antud kõigile lepingu alusel soodustatud isikutele, kes on füüsilisest isikust ettevõtjad, sealhulgas neile, kellest saavad füüsilisest isikust ettevõtjad pärast üleminekuperioodi lõppu (vt ka artikli 17 lõige 1, kus on sätestatud õigus hakata füüsilisest isikust ettevõtjaks).

Vastavalt Euroopa Kohtu praktikale (nt kohtuasi 63/86: komisjon vs. Itaalia) võivad ELi toimimise lepingu artikli 49 kohaldamisalasse kuuluvad füüsilisest isikust ettevõtjad kasutada määrusest (EL) nr 492/2011 tulenevaid õigusi, mida kohaldatakse analoogia põhjal. See tähendab näiteks seda, et lepingu artikli 24 lõike 1 punkti d ei saa kohaldada vallandamise osas, kuna füüsilisest isikust ettevõtjal ei ole olemuslikult alluvussuhet ühegi tööandjaga ja teda ei saa vallandada.

Lepingu artikli 25 lõikes 1 nimetatud õigused on antud ka füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevatele piirialatöötajatele. Eristatakse järgmisi kategooriaid: i) isik, kes elab riigis A ja tegutseb füüsilisest isikust ettevõtjana riigis B; ning ii) isik, kes elab riigis A ja tegutseb füüsilisest isikust ettevõtjana riigis A, pakkudes samal ajal teenuseid ka riikides B ja C kas episoodiliselt või teisese tegevuskoha kaudu. Esimene kategooria vastab füüsilisest isikust ettevõtjana tegutseva piirialatöötaja mõistele, teine kategooria aga mitte.

Sellega seoses tuleb märkida, et elukohariigist erinevas riigis kontori asutamine selles riigis teenuste osutamiseks ei tähenda tingimata ettevõtte asutamist riigis, kus neid teenuseid osutatakse. Selline tegevus võib kuuluda teenuste osutamise vabadust reguleerivate sätete kohaldamisalasse, mitte asutamiseõigust reguleerivate sätete kohaldamisalasse. Seetõttu ei peeta isikut, kellel on kontor töökohariigis, alati füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevaks piirialatöötajaks ⁽¹⁾.

Lepingu artikli 4 lõikega 4 on tagatud, et füüsilisest isikust ettevõtja mõistet tõlgendatakse samal viisil, nagu Euroopa Kohus on asjasepuutuvus kohtupraktikas tõlgendanud ELi toimimise lepingu artiklit 49.

2.13.1.1. Piirangud

Lepingu artikli 25 lõikes 1 nimetatud õiguste suhtes kohaldatakse samu piiranguid, mis on sätestatud ELi toimimise lepingu artiklites 51 ja 52.

Seega võib nende õiguste suhtes kohaldada piiranguid, mis on vajalikud avaliku korra, avaliku julgeoleku või rahvatervise huvides (ELi toimimise lepingu artikkel 52), ning töökohariik võib füüsilisest isikust ettevõtjaid diskrimineerida tegevuse osas, mis on kas või vahetevahel seotud avaliku võimu teostamisega (ELi toimimise lepingu artikkel 51).

2.13.1.2. Artikli 25 lõike 1 punkt a: õigus alustada ja jätkata tegutsemist füüsilisest isikust ettevõtjana ning asutada ja juhtida ettevõtjaid

Leping kaitseb ELi toimimise lepingu artikli 49 kohast õigust alustada ja jätkata tegutsemist füüsilisest isikust ettevõtjana ning asutada ja juhtida ettevõtjaid tingimustel, mille vastuvõttev riik on sätestanud oma kodanike jaoks.

Lepingut ei tohiks siiski mõista nii, nagu annaks see Ühendkuningriigi kodanikele võimaluse tugineda liidu õigusele teenuste osutamiseks või ettevõtte asutamiseks teistes ELi liikmesriikides.

2.13.1.3. Artikli 25 lõike 1 punkt b: viide artikli 24 lõikes 1 nimetatud õiguste mittetäielikule loetelule

Füüsilisest isikust ettevõtjatel on töökohariigis kõik ELi toimimise lepingu artiklist 45 ja määrusest (EL) nr 492/2011 tulenevad asjakohased õigused.

⁽¹⁾ Isik, kes hangib endale vastuvõtvast liikmesriigis mingit laadi taristu, mis on talle vajalik selles liikmesriigis tegutsemiseks (sealhulgas kontor, kabinet või vastuvõturuumid), võib kuuluda teenuste osutamise vabadust reguleerivate aluslepingu sätete kohaldamisalasse, mitte asutamisevabadust reguleerivate sätete kohaldamisalasse. See sõltub teenuse osutamise kestusest, aga ka selle regulaarsusest, perioodilisusest või järjepidevusest (kohtuasi C-55/94: Gebhard, punkt 27).

2.13.2. Artikli 25 lõige 2: füüsilisest isikust ettevõtja lapse õigus õpingute lõpuleviimisele

Artikli 25 lõikega 2 on sarnaselt lepingu artikli 24 lõikele 2 kaitstud lapsed, kelle ELi või Ühendkuningriigi kodanikust vanem oli töötaja, kuid ei ela enam seaduslikult lapse vastuvõtvast riigis, niivõrd kui see on ette nähtud ELi õigusega, nagu Euroopa Kohus seda on tõlgendanud (kohtuasi C-147/11: Czop ja Punakova).

2.13.3. Artikli 25 lõige 3: füüsilisest isikust piirialatöötajate õigused ja nende piirangud

Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevatel piirialatöötajatel on samad õigused, mis on lepingu artikli 24 lõike 3 kohaselt ette nähtud palgatöötajatest piirialatöötajatele, samasuguste reservatsioonidega mitteasjakohaste sätete korral, nagu on kirjeldatud selgituses artikli 25 lõike 1 kohta (nt vallandamine).

2.14. Artikkel 26. Piirialatöötajate õigusi tõendava dokumendi väljaandmine

Artikkel 26 kohustab töökohariiki andma lepinguga hõlmatud piirialatöötajatele välja nende staatust tõendava dokumendi, kui piirialatöötajad seda taotlevad. Samal ajal lubab artikkel 26 töökohariigil ka nõuda, et lepinguga hõlmatud piirialatöötajad sellist dokumendi taotleksid.

Erinevalt lepingu artikli 18 lõike 1 alusel välja antud elamisloast ei anna see dokument uut elanikustaatust, vaid kinnitab juba olemasolevat ja jätkuvalt kehtivat õigust tegeleda töökohariigis majandustegevusega.

Arvestades, et piirialatöötajad lahkuvad regulaarselt töökohariigist ja naasevad sinna, on oluline, et nende staatust tõendav dokument antaks neile välja võimalikult kiiresti, et neil ei oleks takistusi oma õiguste kasutamisel pärast üleminekuperioodi lõppu ja et nad saaksid hõlpsasti tõendada nende õiguste (eriti lepingu artikli 14 kohaste piiriületusega seotud õiguste) olemasolu.

Piirialatöötajatel, kes ei ole taotluse esitamise kuupäeval tööhõives, on õigus saada nimetatud dokument, kui nad säilitavad töötajastaatuse vastavalt lepingu artikli 24 lõikele 3 või artikli 25 lõikele 3 (nendes sätetes on viidatud omakorda direktiivi 2004/38/EÜ artikli 7 lõikele 3).

3. PEATÜKK. KUTSEKVALIFIKATSIOON

Lepingu teise osa II jaotise 3. peatükis on käsitletud lepingu kohaldamisalasse kuuluvaid isikuid, kes on saavutanud või on üleminekuperioodi lõpul saavutamas oma kutsekvalifikatsiooni tunnustamist vastuvõtvast riigis või töökohariigis (vastavalt olukorrale).

Nendele isikutele tagab leping järgmise:

- a) nende Ühendkuningriigi või ELi kutsekvalifikatsiooni tunnustavate riiklike otsuste kehtivuse ja mõjususe (varasemate otsuste kehtimajäämise) ning
- b) nende õiguse töötada (jätkuvalt) vastaval kutsealal vastuvõtvast riigis või töökohariigis (piirialatöötajate puhul).

See peatükk ei taga ega anna lepingu isikulisel kohaldamisalasse kuuluvatele Ühendkuningriigi kodanikele siseturul põhinevaid õigusi osutada teenuseid muudes ELi liikmesriikides peale vastuvõtva riigi või töökohariigi.

Leping ei taga lepingu isikulisel kohaldamisalasse kuuluvatele Ühendkuningriigi kodanikele õigust tugineda liidu õigusele oma kutsekvalifikatsiooni täiendava tunnustamise saavutamiseks pärast üleminekuperioodi lõppu vastuvõtvast riigis, töökohariigis ega üheski teises ELi liikmesriigis.

Leping ei reguleeri sellise kutsekvalifikatsiooni käsitlemist, mis omandati Ühendkuningriigis või ELis enne üleminekuperioodi lõppu, kuid mida vastaspool ei ole tunnustanud või mis ei ole tunnustamisel enne seda kuupäeva.

2.15. Artikkel 27. Tunnustatud kutsekvalifikatsioon

2.15.1. Üldine lähenemisviis

Artiklis 27 on kirjeldatud, millised tunnustamisotsused lepingu kohaselt kehtima jäävad, riike, kus need otsused kehtima jäävad (vastuvõttev riik või töökohariik), isikuid, kellega seotud otsused kehtima jäävad (lepingu kohaldamisalasse kuuluvad isikud), ja otsuste kehtima jäämise tagajärgi vastavates riikides.

Millised otsused jäävad kehtima?

Sisuliselt hõlmab lepingu artikkel 27 tunnustamisotsuseid, mis on vastu võetud vastavalt neljale konkreetsele ELi õigusaktile, nimelt kutsekvalifikatsioonide tunnustamise direktiivile (direktiiv 2005/36/EÜ), advokaadi kutsealal tegutsemise direktiivile (direktiiv 98/5/EÜ), vannutatud audiitorite direktiivile (direktiiv 2006/43/EÜ) ja toksiliste toodete direktiivile (direktiiv 74/556/EMÜ).

2.15.2. Artikli 27 lõike 1 punkt a ja artikli 27 lõige 2: tunnustamine kutsekvalifikatsioonide tunnustamise direktiivi alusel

Leping hõlmab tegevuse alustamise eesmärgil kutsekvalifikatsiooni tunnustamise kõiki kolme liiki, mis on sätestatud direktiivi 2005/36/EÜ III jaotises:

- a) üldise süsteemi alusel tunnustamine (direktiivi 2005/36/EÜ artikkel 10 jj);
- b) kutsealase töökogemuse alusel tunnustamine (direktiivi 2005/36/EÜ artikkel 16 jj) ning
- c) koolituse miinimumnõuete kooskõlastamise alusel tunnustamine (direktiivi 2005/36/EÜ artikkel 21 jj).

Nimetatud tunnustamine hõlmab järgmist.

- Artikli 27 lõike 2 punkti a alusel: direktiivi 2005/36/EÜ artikli 3 lõike 3 kohaldamisalasse kuuluvad kolmandate riikide kutsekvalifikatsioonid.

ELi liikmesriik või Ühendkuningriik tunnustavad kolmandate riikide kutsekvalifikatsioone, mida on juba tunnustatud teises ELi liikmesriigis või Ühendkuningriigis vastavalt direktiivi 2005/36/EÜ artikli 2 lõikele 2 ja mis on võrdsustatud siseriiklike (ELi liikmesriigi või Ühendkuningriigi) kvalifikatsioonidega, kuna pärast esmast tunnustamist ELi liikmesriigis või Ühendkuningriigis on nende omanikud omandanud kolmeaastase töökogemuse vastaval kutsealal selles riigis, mis neid algselt tunnustas (ELi liikmesriik või Ühendkuningriik).

Leping ei hõlma seega kolmandate riikide kvalifikatsioonide esmast tunnustamist ELi liikmesriigis või Ühendkuningriigis, vaid ainult hilisemat tunnustamist ja ainult juhul, kui direktiivi 2005/36/EÜ artikli 3 lõikes 3 sätestatud tingimused on täidetud.

- Artikli 27 lõike 2 punkti b alusel: direktiivi 2005/36/EÜ artikli 4f kohased otsused osalise juurdepääsu kohta.
- Artikli 27 lõike 2 punkti c alusel: tegevuse alustamise eesmärgil Euroopa kutsekaardi elektroonilise menetluse tulemusena tehtud tunnustamisotsused.

Euroopa kutsekaardi tunnustamise menetlus on praegu kättesaadav üldõdede, proviisorite, füsioterapeutide, mägiigide ja kinnisvaramaaklerite jaoks.

Oluline on tähele panna, et leping tagab ainult tunnustamisotsuse enda jätkuva kehtivuse ja mõju; see ei taga asjaomaste asutuste ja spetsialistide pidevat juurdepääsu aluseks olevale elektroonilisele võrgule (*siseturu infosüsteemi Euroopa kutsekaardi moodul*) (vt lepingu artiklid 8 ja 29). Spetsialistide juurdepääsu Euroopa kutsekaardi veebileidesele teavitamise eesmärgil siiski ei piirata.

Üks konkreetne tagajärg, mis kaasneb direktiiviga 2005/36/EÜ hõlmatud tunnustamisotsuste jätkuva kehtivusega lepingu alusel, seisneb selles, et vastuvõtva riigi nõudeid keeleoskusele ja/või haigekassa poolsele tunnustamisele võetakse jätkuvalt arvesse kooskõlas direktiivi 2005/36/EÜ asjakohaste sätetega, nimelt selle artiklitega 53 ja 55.

2.15.3. Artikli 27 lõike 1 punkt b: tunnustamine advokaadi kutsealal tegutsemise direktiivi alusel

Lepinguga jäetakse lepingu isikulisse kohaldamisalasse kuuluvate isikute puhul kehtima otsused, mille alusel on ELi või Ühendkuningriigi advokaatidel võimaldatud tegutseda vastuvõtvas riigis või töökohariigis advokaadi kutsealal vastavalt direktiivi 98/5/EÜ (millega hõlbustatakse alalist tegutsemist advokaadi kutsealal muus liikmesriigis kui see, kus omandati kutsekvalifikatsioon) artikli 10 lõigetele 1 ja 3.

Nimetatud otsuste kehtima jäämise tagajärjel loobutakse ELi kodanike ja Ühendkuningriigi kodanike puhul võimalikest kodakondsuse nõuetest, mis võivad piirata vastuvõtvas riigis või töökohariigis advokaadi kutsealal tegutsemist.

Otsuste kehtima jäämise mõju piirdub vastuvõtva riigi või töökohariigiga.

Ühendkuningriigi kodanikest Ühendkuningriigi advokaatide puhul, kes võisid vastavatele õigusnormidele tugineda mis tahes ELi liikmesriigis, ei näe leping seega ette kahe asjakohase liidu õiguse direktiivi, nimelt direktiivide 77/246/EMÜ ja 98/5/EÜ kohaldamist väljaspool asjaomast vastuvõtvat riiki või töökohariiki.

2.15.4. Artikli 27 lõike 1 punkt c: tunnustamine vannutatud audiitorite direktiivi alusel

Lepingu isikulisel kohaldamisalasse kuuluvate isikute puhul jäävad vastuvõtvas riigis või töökohariigis kehtima nende vannutatud audiitorite tunnustamist käsitlevad otsused, keda on algselt tunnustatud ELis või Ühendkuningriigis vastavalt direktiivi 2006/43/EÜ artiklile 14, ja lepingu alusel soodustatud isikud saavad oma kutsealal edasi tegutseda.

2.15.5. Artikli 27 lõike 1 punkt d: tunnustamine toksiliste toodete direktiivi alusel

Lepingu isikulisel kohaldamisalasse kuuluvate isikute puhul jäävad vastuvõtvas riigis või töökohariigis kehtima direktiivi 74/556/EMÜ asjakohaste sätete kohaselt kutsealal tegutsemiseks tehtud tunnustamisotsused.

2.15.6. Üldised tagajärjed

Artikli 27 kohaselt kutse kvalifikatsioonide tunnustamise otsuste kehtimajäämise tagajärjel võrdsustatakse kindlaksmääratud soodustatud isikud vastuvõtva riigi või töökohariigi territooriumil kutsealal tegutsema hakkamise ja jätkuva tegutsemise õiguse mõttes vastuvõtva riigi või töökohariigi kodanikega.

Sellise võrdsustamise tagajärjel ei anta soodustatud isikutele siiski liidu õigusest tulenevat ja ühtsel turul põhinevat õigust osutada teenuseid mujal kui territooriumidel, mida need tagajärjed hõlmavad.

2.16. Artikkel 28. Pooleliolevad kutse kvalifikatsiooni tunnustamise menetlused

2.16.1. Kohaldamisala

Artikkel 28 peegeldab lepingu artiklit 27 selle isikulise ja sisulise kohaldamisala osas ning hõlmab kõiki asjakohaseid kutse kvalifikatsiooni tunnustamise taotlusi, mis on ametlikult esitatud enne üleminekuperioodi lõppu ja mille menetlemine on üleminekuperioodi lõpul pooleli. Kõiki selliseid pooleliolevaid menetlusi jätkatakse ja need viiakse lõpule (sealhulgas võimalikud nõutavad kompensatsioonimeetmed) asjaomastes ELi õigusaktides sätestatud korras kuni pädeva asutuse lõpliku otsuse vastuvõtmiseni.

Mainida tuleb kahte konkreetset aspekti:

- artikkel 28 hõlmab lisaks pooleliolevatele haldusmenetlustele ka võimalikke kohtu- ja apellatsioonimenetlusi, mis võidakse algatada pärast üleminekuperioodi lõppu. See säte hõlmab ka asjakohaseid kohtumenetlusi, mis on üleminekuperioodi lõpul pooleli;
- Euroopa kutsekaardi protsessi raames menetletavate kvalifikatsiooni tunnustamise taotluste kohta on artikli 28 teises lõigus kinnitatud, et vastavad menetlused tuleb lõpule viia vastavalt asjakohastele liidu õiguse sätetele.

Juhuks, kui asjakohase Euroopa kutsekaardi protsessi lõpuleviimiseks on pärast üleminekuperioodi lõppu vajalik pidev juurdepääs asjakohasele elektroonilisele võrgule (siseturu infosüsteemi moodul), on lepingu artikli 29 lõikes 2 lisatud spetsiaalne säte siseturu infosüsteemi moodulile piiratud juurdepääsu võimaldamiseks.

2.16.2. Tagajärjed

Artikli 28 kohaselt lõpule viidavate menetluse tagajärjed peaksid olema identsed nende tunnustamisotsuste tagajärgedega, mis lepingu artikli 27 kohaselt kehtima jäävad ja mida on selgitatud eespool.

2.17. Artikkel 29. Halduskoostöö kutse kvalifikatsiooni tunnustamisel

2.17.1. Pädevate ametiasutuste vahelise koostöö kohustus

Artikli 29 lõikega 1 on tagatud, et Ühendkuningriigi ja ELi liikmesriikide pädevatel ametiasutustel on kõigi lepingu artikliga 28 hõlmatud pooleliolevate tunnustamismenetluste ajal jätkuvalt üldine koostöökohustus.

Selle sättega on loobutud ka võimalike siseriiklike õigusnormide kohaldamisest, mis võivad takistada taotlejate, nende kutsevalifikatsiooni ning üldise ja ametialase käitumise kohta asjakohase teabe vahetamist välisriikide ametiasutustega enne nende kutsevalifikatsiooni tunnustamist ja vastuvõtvast riigis või töökohariigis kutsealal tegutsema hakkamist.

Selline kohustus ja loobumine on vajalikud, et tagada avaliku julgeolekuga seotud probleemide nõuetekohane haldamine tunnustamisprotsessi ajal.

2.17.2. Piiratud juurdepääs siseturu infosüsteemile pärast väljaastumist

Nagu juba mainitud, on artikli 29 lõikega 2 ette nähtud ajutine erand lepingu artiklist 8, mis võimaldab Ühendkuningriigi ametiasutustele juurdepääsu siseturu infosüsteemi Euroopa kutsekaardi moodulile üleminekuperioodi lõpul pooleli olevate tunnustamisprotsesside lõpuleviimise ajaks.

See juurdepääs kehtib 9 kuud alates üleminekuperioodi lõpust – selle aja jooksul on kõik need protsessid lõpule viidud, võttes arvesse nende protsesside puhul kohaldatavaid rangeid tähtaegu.

3. III JAOTIS. SOTSIAALKINDLUSTUSSÜSTEEMIDE KOORDINEERIMINE

Sotsiaalkindlustuse koordineerimise kontekstis on tegemist kolme isikute kategooriaga:

1. isikud, kelle suhtes (jätkuvalt) kohaldatakse määruses (EÜ) nr 883/2004 (sotsiaalkindlustussüsteemide kooskõlastamise kohta) ja määruses (EÜ) nr 987/2009, millega kehtestatakse määruse (EÜ) nr 883/2004 rakendamise kord, sätestatud koordineerimiseeskirju vastavalt lepingu artiklile 30;
2. isikud, kelle suhtes jätkuvalt kohaldatakse või hakatakse konkreetsete asjaolude tõttu tulevikus kohaldama vaid osa koordineerimiseeskirjadest vastavalt lepingu artiklile 32;
3. isikud, kes jäävad lepingu kohaldamisalast välja ning kelle puhul Ühendkuningriigi ja liidu vahelistes suhetes koordineerimiseeskirju ei kohaldata.

3.1. Artikkel 30. Isikud, kelle suhtes lepingut kohaldatakse

3.1.1. Üldised märkused

Lepingu artikliga 30 on kindlaks määratud isikud, kelle suhtes kohaldatakse kõiki sotsiaalkindlustuse koordineerimise eeskirju:

- esimeses lõikes on loetletud erinevad lepinguga hõlmatud piiriülese sotsiaalkindlustusega seotud olukorrad, mis puudutavad Ühendkuningriiki ja ELi liikmesriiki;
- teises lõikes on määratud kindlaks vastavate isikute suhtes artikli 30 lõike 1 kohaldamise ajapiirang;
- kolmas lõige sisaldab varusätet, mille kohaselt lepingu teise osa II jaotise isikulisse kohaldamisalasse kuuluvad isikud on hõlmatud ka III jaotisega, isegi kui nad ei kuulu või enam ei kuulu artikli 30 lõike 1 kohaldamisalasse;
- neljandas lõikes on määratud kindlaks vastavate isikute suhtes artikli 30 lõike 3 kohaldamise ajapiirang;
- viiendas lõikes on selgitatud, et pereliikmed ja ülalpidamisel olnud isikud kuuluvad artikli 30 kohaldamisalasse ainult juhul, kui nende õigused ja kohustused pereliikmete või ülalpidamisel olnud isikutena tulenevad määrusest (EÜ) nr 883/2004.

Nagu on märgitud lepingu artikli 31 lõikes 2, tuleb selles jaotises kasutatud mõisteid mõista nii, nagu neid kasutatakse määruses (EÜ) nr 883/2004.

Lepingu artikli 30 lõikes 1 on viidatud isikutele, kelle suhtes kohaldatakse ELi liikmesriigi või Ühendkuningriigi õigusnorme. See tuleb kindlaks määrata vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 II jaotises sisalduvatele kollisiooninormidele.

Sotsiaalkindlustuse koordineerimise isikuline kohaldamisala on määratletud lepingu teise osa III jaotises ega pruugi vastata II jaotise isikulisele kohaldamisalale. Näiteks võib esineda olukordi, kus isikud, kes ei kuulu II jaotise kohaldamisalasse, kuuluvad siiski III jaotise kohaldamisalasse (nt isikud, kes on hõlmatud lepingu artikliga 32).

Kuna lepingu teise osa II ja III jaotise eesmärgid on erinevad, võivad lepingu teise osa mõlemas jaotises kasutatud mõistetel (näiteks mõisted „elamine/elukoht“, „piirialatöötaja“ või „lähetamine“) olla erinevad tähendused vastavalt asjaomaste liidu õiguse sätete erinevale isikulisele kohaldamisalale ja nende mõistete tõlgendamisele Euroopa Kohtu poolt.

Näiteks tuleb lepingu teise osa III jaotises kasutatud mõistet „alaline elukoht“ mõista määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 1 punktis j määratletud tähenduses (koht, kus isik tavaliselt elab) ning nagu on täiendavalt selgitatud määruse (EÜ) nr 987/2009 artiklis 11 (edaspidi „alaline elukoht“). Lisateavet „alalise elukoha“ mõiste kohta sotsiaalkindlustuse koordineerimiseeskirjade tähenduses võib leida sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise halduskomisjoni poolt heakskiidetud praktilisest juhendist Euroopa Liidus, Euroopa Majanduspiirkonnas ja Šveitsis kohaldatavate õigusaktide kohta. Seda määruse (EÜ) nr 883/2004 kohast mõistet ei tohiks segi ajada lepingu teise osa II jaotises kasutatava mõistega „elamine/elukoht“, mis on võetud direktiivi 2004/38/EÜ III peatükist.

Üks näide, kus ELi õigusaktides sisalduv mõiste „elamine/elukoht“ omab erinevaid tähendusi, puudutab üliõpilaste olukorda. Sotsiaalkindlustuse koordineerimise eeskirjade kohaldamisel säilib üliõpilastel põhimõtteliselt alaline elukoht päritoluliikmesriigis ja nad viibivad ajutiselt selles liikmesriigis, kus nad õpivad. Samal ajal on üliõpilastel direktiivi 2004/38/EÜ tingimuste kohaselt elamisõigus liikmesriigis, kus nad õpivad.

Veel üks näide, mis illustreerib lepingu teise osa II ja III jaotise vahelisi seoseid, puudutab Horvaatia kodanikku, kes:

- üleminekuperioodi lõpul töötab ja elab alaliselt Ühendkuningriigis;
- omandab 2022. aastal lepingu artikli 16 alusel alalise elamisõiguse Ühendkuningriigis;
- naaseb 2025. aastal Horvaatiasse, kus ta asub tööle ja kus on nüüd tema alaline elukoht;
- säilitab samal ajal lepingu teise osa II jaotise alusel Ühendkuningriigis alalise elamisõiguse viieks järjestikuseks aastaks.

Kuni sellel Horvaatia kodanikul säilib Ühendkuningriigis alaline elamisõigus lepingu teise osa II jaotise tähenduses, on tal Ühendkuningriiki naasmise korral õigus tugineda III jaotise sätetele. Lisaks, kuni sellel kodanikul säilib Ühendkuningriigis alaline elamisõigus, on tal õigus kanda sinna üle sotsiaalkindlustushüvitised (nt töötushüvitised, kui ta on töötusija) või õigus kasutada Ühendkuningriigis oma Euroopa ravikindlustuskaarti.

Kahe ülalnimetatud elamise/elukoha mõiste kõrval tuleks väljaastumislepingu teise osa III jaotisega hõlmatud kolmandate riikide kodanike seaduslikku elamisõigust mõista seadusliku riigis elamisena liidu teise õiguse aktide või siseriiklike õigusaktide tähenduses.

Lepingu III jaotisega hõlmatud isikute puhul ei anna määruse (EÜ) nr 883/2004 koordineerimiseeskirjade kohaldamine III jaotise alusel iseenesest õigust vastuvõtvast riigis liikuda või elada. Sellega on üksnes kindlaks määratud sotsiaalkindlustust puudutavad õiguslikud tagajärjed sellises olukorras. Näiteks ei saa lepingu kohaselt pärast üleminekuperioodi lõppu lähetada töötajaid teenuste osutamiseks Ühendkuningriiki ega Ühendkuningriigist välja.

3.1.2. Artikli 30 lõige 1: isikuline kohaldamisala (üldsätted)

3.1.2.1. Artikli 30 lõige 1

Lepingu artikli 30 lõikes 1 on viidatud järgmistele isikute kategooriatele:

- *ELi kodanikud* – ELi liikmesriikide kodanikud
- *Ühendkuningriigi kodanikud* – nagu nad on määratletud Ühendkuningriigi siseriiklikes õigusaktides
- *kodakondsuseta isikud ja pagulased*, kelle alaline elukoht on ELi liikmesriigis või Ühendkuningriigis
- *kolmandate riikide kodanikud*, kes elavad seaduslikult ELi liikmesriigis või Ühendkuningriigis
- ülalnimetatud kategooriate pereliikmed ja ülalpidamisel olnud isikud

Need isikud kuuluvad lepingu teise osa III jaotise kohaldamisalasse, kui nad vastavad nimetatud artikli lõikes 1 sätestatud tingimustele:

- **Punktid a ja b:** ELi kodanikud, kelle suhtes kohaldatakse üleminekuperioodi lõpul Ühendkuningriigi õigusnorme, ja vastupidi (sõltumata isiku alalisest elukohast). See hõlmab kõiki isikuid, kelle suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi või liikmesriigi õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 II jaotisele, sealhulgas kõnealuse määruse artikli 11 lõikes 2 nimetatud juhtumid.

- **Punktid c ja d:** ELi kodanikud, kelle suhtes kohaldatakse üleminekuperioodi lõpul ELi liikmesriigi õigusnorme (samas tähenduses nagu eelmises taandes) ja kelle alaline elukoht on Ühendkuningriigis, ja vastupidi.
- **Punkt e:** ELi kodanikud, kes tegelevad üleminekuperioodi lõpul Ühendkuningriigis tasustatava tegevusega, kuid kelle suhtes kohaldatakse määruse (EÜ) nr 883/2004 II jaotise alusel ELi liikmesriigi õigusnorme, ja vastupidi. Seejuures tuleb määruse artikli 11 lõikes 2 nimetatud hüvitiste saamist käsitada tasustatava tegevusena. See kehtib olenemata alalisest elukohast.
- **Punkt f:** mõnes ülalnimetatud olukorras olevad pagulased ja kodakondsuseta isikud tingimusel, et nad elavad seaduslikult Ühendkuningriigis või ELi liikmesriigis.
- **Punkt g:** mõnes ülalnimetatud olukorras olevad kolmandate riikide kodanikud tingimusel, et nad elavad seaduslikult Ühendkuningriigis või ELi liikmesriigis (vastavalt liidu teisele õiguse aktidele või siseriiklikele õigusaktidele) ning et nad on ELi liikmesriigi ja Ühendkuningriigi vahelises piiriüleses olukorras. See ei kehti, kui asjaomane ELi liikmesriik on Taani. Kolmandate riikide kodanikud, kelle olukorra piiriülesed elemendid on seotud ELi liikmesriikidega, ent mitte Ühendkuningriigiga, ei kuulu lepingu artikli 30 lõike 1 punkti g kohaldamisalasse, vaid on hõlmatud määrusega (EL) nr 1231/2010, millega laiendatakse määrust (EÜ) nr 883/2004 ja määrust (EÜ) nr 987/2009 kolmandate riikide kodanikele, keda nimetatud määrused veel ei hõlma üksnes nende kodakondsuse tõttu.
- **Punktid a–g:** ülaltoodud taanetes nimetatud isikute pereliikmed (nagu on määratletud määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 1 punktis i) sõltumata nende kodakondsusest (lisateavet leiab selle peatüki lõpust). Hõlmatud on ka pärast üleminekuperioodi lõppu tekkinud pereliikmed (nt vastsündinud laps või uus elukaaslane), kes elavad koos õiguste omajaga ja on lepingu artikli 30 lõikega 1 hõlmatud olukorras.
- **Punktid a–g:** ülaltoodud taanetes nimetatud isikute ülalpidamisel olnud isikud, kui surnu vastas üleminekuperioodi lõpul tingimustele ja ta suri pärast üleminekuperioodi lõppu. Kui see pole nii, võib ülalpidamisel olnud isikul olla õigus hüvitistele üksnes vastavalt lepingu artiklis 32 sätestatule.

3.1.2.2. Näited artikli 30 lõikega 1 hõlmatud olukordadest

Artikli 30 lõige 1 hõlmab näiteks isikuid, kes üleminekuperioodi lõpul on:

— *punktid a ja b*

1. Portugali kolinud Ühendkuningriigi kodanik, kes üleminekuperioodi lõpul elab alaliselt ja töötab Portugalis (tema suhtes kohaldatakse Portugali õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a), samuti tema Portugalis elavad pereliikmed;
2. Poola kodanik, kes elab alaliselt ja töötab Ühendkuningriigis (tema suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a), samuti tema Poolas elavad pereliikmed;
3. 1990. aastal Maltal sündinud Ühendkuningriigi kodanik (kellel ei ole Malta kodakondsust), kes üleminekuperioodi lõpul elab alaliselt ja töötab Maltal (tema suhtes kohaldatakse Malta õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a), samuti tema pereliikmed;
4. Ühendkuningriigi kodanik, kelle alaline elukoht on Ühendkuningriigis, kes töötab Belgias ja naaseb vähemalt üks kord nädalas koju (tema suhtes kohaldatakse Belgia õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a);
5. Prantsuse kodanik, kelle alaline elukoht on Prantsusmaal, kes töötab Ühendkuningriigis ja naaseb koju kaks korda kuus (tema suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a);
6. Ühendkuningriigi kodanikust piloot, kelle põhibaas on Saksamaal ja kes lendab kõikjal Euroopa Liidus (tema suhtes kohaldatakse Saksamaa õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõikele 5; põhibaas määratakse kindlaks vastavalt määrusele (EÜ) nr 3922/91);
7. majanduslikult mitteaktiivne Bulgaaria kodanik, kes elab alaliselt Ühendkuningriigis ja otsib seal tööd (tema suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile e);

8. Prantsuse kodanik, kes pole kunagi töötanud Ühendkuningriigis, saab pensioni ainult Prantsusmaalt ja elab alaliselt Ühendkuningriigis (tema suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile e; haigushüvitiste osas on pädevus Prantsusmaal vastavalt sama määruse artiklitele 24 ja 29);
9. Ühendkuningriigi kodanikust pensionär, kes saab pensioni Ühendkuningriigilt ja Hispaanialt ning elab alaliselt Hispaanias (tema suhtes kohaldatakse Hispaania õigusnorme vastavalt artikli 11 lõike 3 punktile e; haigushüvitisi maksab määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklite 23 ja 29 kohaselt Hispaania);
10. Rootsi kodanikust üliõpilane, kes elab alaliselt Ühendkuningriigis ja saab Ühendkuningriigilt stipendiumi, mis katab kõik kulud, ja kes üürib Ühendkuningriigis korterit ning veedab seal kõik nädalad ja nädalalõpud (tema suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile e);
11. Ühendkuningriigis töötav Poola kodanik, kes hakkab saama Ühendkuningriigi makstavaid rasedus- ja sünnitushüvitisi ning naaseb ajutiselt Poolasse sünnitama enne üleminekuperioodi lõppu (tema suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõikele 2 ja lõike 3 punktile a); ta võiks pärast rasedus- ja sünnituspuhkust jätkata tööd Ühendkuningriigis ja olla jätkuvalt hõlmatud lepingu artikli 30 lõikega 1;
12. Ühendkuningriigi kodaniku ülalpidamisel olnud isikud, kui see Ühendkuningriigi kodanik töötab ülemineku- perioodi lõpul Prantsusmaal (tema suhtes kohaldatakse Prantsusmaa õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a); ta sureb 2023. aastal; lepingu artikli 30 lõige 1 hõlmab isikuid, kes saavad tema surma tõttu Prantsusmaa toitjakaotushüvitisi, olenemata ülalpidamisel olnud isikute kodakondsusest ja sellest, kas nad elavad Ühendkuningriigis või ELi liikmesriigis;

— punktid c ja d

1. Madalmaade kodanik, kelle alaline elukoht on Ühendkuningriigis, kes töötab Madalmaades ja naaseb vähemalt üks kord nädalas koju (tema suhtes kohaldatakse Madalmaade õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a);
2. Ühendkuningriigi kodanik, kes elab koos kogu oma perega alaliselt Prantsusmaal, töötab Ühendkuningriigis ja naaseb Prantsusmaale kaks korda kuus (tema suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a);
3. Saksamaa kodanik, kelle alaline elukoht on Ühendkuningriigis ja kes sõidab hooajatöö eesmärgil Saksamaale perioodiks, mis lõpeb pärast üleminekuperioodi lõppu (tema suhtes kohaldatakse Saksamaa õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a);
4. Rumeenia diplomaat, kes töötab oma riigi saatkonnas Ühendkuningriigis ja kelle alaline elukoht on Ühendkuningriigis – ta on üürinud oma Rumeenias oleva maja välja ja kolinud koos perega Ühendkuningriiki (tema suhtes kohaldatakse Rumeenia õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile b);

— punkt e

1. Soome diplomaat, kes töötab oma riigi saatkonnas Ühendkuningriigis ja kelle alaline elukoht on Soomes; tema pere elab Soomes, kus diplomaat veedab kõik puhkused (tema suhtes kohaldatakse Soome õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile b);
2. Horvaatia kodanik, kes määruse artikli 12 tähenduses saadetakse Ühendkuningriiki 6-kuuliseks koolituseks, mis lõpeb pärast üleminekuperioodi lõppu (tema suhtes kohaldatakse Horvaatia õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklile 12);
3. Malta kodanik, kes töötab Ühendkuningriigi lipu all sõitval merelaeval (seda olukorda tuleb *mutatis mutandis* käsitleda kui tasustatavat tegevust Ühendkuningriigi territooriumil), kelle alaline elukoht on Maltal ja kellele maksab selle tegevuse eest tasu ettevõtja, kelle registrijärgne asukoht või tegevuskoht asub Maltal (tema suhtes kohaldatakse Malta õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõikele 4);
4. Belgia kodanik, kelle alaline elukoht on Belgias ning kes tavaliselt tegutseb palgatöötaja ja/või füüsilisest isikust ettevõtjana nii Belgias kui ka Ühendkuningriigis (kui tema suhtes kohaldatakse Belgia õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklile 13);

5. Portugali kodanik, kelle alaline elukoht on Portugalis ja kes töötab nii Portugalis (mitte olulises osas) kui ka Ühendkuningriigis ning kelle suhtes kohaldatakse Portugali õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 16 kohasele erandkõikuleppele. See isik jääb hõlmatuks vähemalt nii kaua, kui tuleneb lepingu artiklist 16.

Artikli 30 lõiget 1 kohaldatakse ka kodakondsuseta isikute ja pagulaste ning kolmandate riikide kodanike suhtes, kes elavad seaduslikult ELi liikmesriikides või Ühendkuningriigis, kui nad on ükskõik millises artikli 30 lõike 1 punktides a–e osutatud olukorras. Näiteks:

1. lepingu artikli 30 lõige 1 hõlmab Pakistani kodanikku, kes elab üleminekuperioodi lõpul seaduslikult Ühendkuningriigis ja töötab Prantsusmaal (tema suhtes kohaldatakse Prantsusmaa õigusnorme vastavalt määruse (EMÜ) nr 1408/71 artikli 13 lõike 2 punktile a, mida kohaldatakse tulenevalt määrusest (EMÜ) nr 859/2003, mille kohaldamises Ühendkuningriik osaleb);
2. Maroko kodanikku, kes elab seaduslikult Belgias ning töötab Belgias ja Ühendkuningriigis (tema suhtes kohaldatakse Belgia õigusnorme vastavalt määruse (EMÜ) nr 1408/71 artikli 14 lõike 2 punkti b alapunktile i, mida kohaldatakse tulenevalt määrusest (EMÜ) nr 859/2003);
3. lepingu artikli 30 lõige 1 ei hõlma aga India kodanikku, kes elab seaduslikult Ühendkuningriigis ja kes ei ole olukorras, mis puudutaks mõnda ELi liikmesriiki. See ei hõlma ka Mehhiko kodanikku, kes üleminekuperioodi lõpul ei ela seaduslikult Ühendkuningriigis ega ELi liikmesriigis.

Lepingu artikli 30 lõige 1 hõlmab ka selliste isikute pereliikmeid ja ülalpidamisel olnud isikuid, kes on mõnes selle artikli lõikes 1 nimetatud olukorras. Lisaks tuleks pereliikmete õiguste puhul eristada lepingu artikli 32 lõike 1 punkte d ja e, millel on erinev kohaldamisala, näiteks pärast üleminekuperioodi lõppu sündinud laste osas (vt selgitust artikli 32 lõike 1 punktide d ja e kohta).

Pereliikmed ja ülalpidamisel olnud isikud ei pea ise olema piiriüleses olukorras. Näiteks üleminekuperioodi lõpul Ühendkuningriigis töötanud ja hiljem surnud Tšehhi kodaniku ülalpidamisel olnud isikud ei pruugi olla kunagi Tšehhi Vabariigist lahkunud. Need ülalpidamisel olnud isikud on sellegipoolest hõlmatud lepingu artikli 30 lõikega 1. Artikli 30 lõige 1 eeldab vaid, et surnu on ühes neist olukordadest, mida selles sättes nimetatakse (meie näites ELi kodanik, kelle suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme), seadmata samasugust tingimust surnu ülalpidamisel olnud isikutele. Hõlmatus puudutab õigusi, mis sotsiaalkindlustuse koordineerimise eeskirjadega antakse neile kui pereliikmetele või ülalpidamisel olnud isikutele.

Pereliikmetele ja ülalpidamisel olnud isikutele kehtivad sotsiaalkindlustuse koordineerimise eeskirjadest tulenevad õigused seoses sellega, et nad on pereliikmed või ülalpidamisel olnud isikud.

Artikli 30 lõige 1 ei hõlma isikuid, kes on üleminekuperioodi lõpul riigisisises olukorras (näiteks Kreeka kodanik, kes töötas ja elas alati Kreekas). Kui need isikud otsustavad tulevikus Ühendkuningriiki kolida, loetakse seda edaspidiseks liikumiseks, mida leping ei reguleeri.

3.1.3. Artikli 30 lõige 2: „katkematult“ tähendus

Leping tagab määruste (EÜ) nr 883/2004 ja (EÜ) nr 987/2009 kohaldamise seni, kuni asjaomane olukord jääb muutumatuks või kui isikud on jätkuvalt olukorras, mis hõlmab samaaegselt nii Ühendkuningriiki kui ka ELi liikmesriiki, ilma ühegi katkestuseta. Mitte iga muutust asjaomase isiku olukorras ei tule käsitada muutusena. Ühest lepingu artikli 30 lõikes 1 nimetatud kategooriast teise üleminekul säilib lepingu artikli 30 lõikega 1 hõlmatud isiku staatus, kelle suhtes kohaldatakse määrusi (EÜ) nr 883/2004 ja 987/2009. Muidugi ei saa sellise ülemineku korral kohaldada lepingu artikli 30 lõikes 1 sätestatud tingimust, mis osutab olukorrale „üleminekuperioodi lõpus“. Piiriülestes olukordades tuleb sõna „katkematult“ mõista nii paindlikult, et ka lühikesed perioodid kahe olukorra vahel, näiteks ühe kuu pikkune paus enne uue lepingu sõlmimist, pole isikule kahjulikud (analoogia põhjal kohtuasi C-482/93: Klaus).

Näiteks Poola kodanik, kes elab Ühendkuningriigis ja töötab seal üleminekuperioodi lõpul Ühendkuningriigi tööandja juures, on jätkuvalt hõlmatud artikli 30 lõikega 1:

1. niikaua, kuni see olukord ei muutu;

2. isegi kui olukord muutub, tingimusel et ta on jätkuvalt ühes lepingu artikli 30 lõikes 1 nimetatud olukordadest. Seega on see isik hõlmatud, kui ta näiteks:
 - a. jätkab töötamist Ühendkuningriigi tööandja juures, kuid asub täiendavalt tööle ka Prantsusmaal (tema suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi või Prantsusmaa õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklile 13, sõltuvalt sellest, kas oluline osa tema tegevusest toimub Ühendkuningriigis);
 - b. jätkab töötamist Ühendkuningriigi tööandja juures, kuid asub alaliselt elama Prantsusmaale (tema suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a);
 - c. jätkab töötamist Ühendkuningriigi tööandja juures ja läheb puhkusele Portugali;
 - d. lõpetab töötamise Ühendkuningriigi tööandja juures ja alustab töötamist Prantsusmaal, kuid tema alaline elukoht jääb Ühendkuningriiki (tema suhtes kohaldatakse Prantsusmaa õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a);
 - e. lõpetab töölepingu ja sõlmib uue lepingu Iiri tööandjaga, kuid teeb tööd endiselt Ühendkuningriigis (tema suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a);
 - f. jääb töötuks ilma töötushüvitisi saamata ja tema alaline elukoht on endiselt Ühendkuningriigis (tema suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile e);
 - g. jääb töötuks, saab Ühendkuningriigist töötushüvitisi ja kannab need hüvitised Poolasse üle ajaks, mil ta otsib seal tööd, vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklile 64; pärast edutuid töötusotsinguid Poolas naaseb Ühendkuningriiki ning jätkab seal töötushüvitiste saamist ja töö otsimist (tema suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme vastavalt artikli 11 lõike 3 punktile a ja artikli 11 lõikele 2);
 - h. lõpetab lepingu ja elab alaliselt Ühendkuningriigis, oodates pensioniea saabumist (tema suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile e).

Lepingu artikli 30 lõige 1 aga ei hõlma enam sellistes olukordades olevaid isikuid, kui nad ei tööta enam Ühendkuningriigis ja kolivad alaliselt elama Poolasse (või mõnda muusse ELi liikmesriiki). Näiteks: Poola kodanik kannab Ühendkuningriigi töötushüvitised üle Poolasse, leiab seal töö ja asub sinna alaliselt elama. Sel juhul ei ole ta enam olukorras, mis on Ühendkuningriigiga seotud, kuid see ei piira võimalikku lepingu artikli 30 lõikest 3 tulenevat õigust.

Isik võib liikuda ühest artikli 30 lõike 1 punktides a–e sätestatud olukorrast teise, kuid artikli 30 lõike 2 kohaselt kuulub ta endiselt lepingu kohaldamisalasse. Näiteks:

1. Austria ametnik, kelle alaline elukoht on Austrias ja kes töötab üleminekuperioodi lõpul Ühendkuningriigis Austria riigiasutuse heaks, on hõlmatud artikli 30 lõike 1 punktiga e (tema suhtes kohaldatakse Austria õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile b), kui:
 - pärast lähetuse lõppu 2023. aastal lahkub ta Austria riigiasutusest ja töötab saksa keele õpetajana Ühendkuningriigis, kus on nüüd ka tema alaline elukoht – ta kuulub endiselt lepingu kohaldamisalasse vastavalt lepingu artikli 30 lõike 1 punktile a (tema suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a);
 - olemata uue tööga rahul, lahkub uuesti töölt ja asub tööle Prantsusmaal asuvas koolis, säilitades samal ajal alalise elukoha Ühendkuningriigis: sellisel juhul on ta jätkuvalt olukorras, mis puudutab nii Ühendkuningriiki kui ka ELi liikmesriiki, nagu on osutatud lepingu artikli 30 lõike 1 punktis c (tema suhtes kohaldatakse Prantsusmaa õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a).
2. Ühendkuningriigi kodanik, kelle alaline elukoht on Ühendkuningriigis ja kes töötab üleminekuaja lõpul samaaegselt nii Ühendkuningriigis kui ka Prantsusmaal tööandja juures, kes asub Prantsusmaal:
 - a) algselt ei toimu oluline osa tema tegevusest mitte Ühendkuningriigis, vaid Prantsusmaal, ja ta on hõlmatud lepingu artikli 30 lõike 1 punktiga b (tema suhtes kohaldatakse Prantsusmaa õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 13 lõike 1 punktile b);

- b) mõne aasta pärast hakkab oluline osa tema tegevusest toimuma Ühendkuningriigis, kuid ta töötab edasi ka Prantsusmaal, ja ta on hõlmatud lepingu artikli 30 lõike 1 punktiga e (tema suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 13 lõike 1 punktile a).

Seega ei põhjusta kohaldatavate õigusnormide muutumine vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 II jaotise kollisiooninormidele iseenesest lepingu artikli 30 lõike 1 kohaldamisalast väljajäämist, kui asjaomane isik on jätkuvalt mõnes selle sättega hõlmatud olukorras.

3.1.4. Artikli 30 lõige 3: isikuline kohaldamisala (varusäte)

Artikli 30 lõige 3 sisaldab varusätet, mille kohaselt peaksid lepingu teise osa II jaotise isikulist kohaldamisala käsitleva artikliga 10 hõlmatud isikud, kes ei kuulu või enam ei kuulu artikli 30 lõike 1 punktide a–e kohaldamisalasse, samuti saama tugineda lepingu teise osa III jaotise sätetele sotsiaalkindlustuse täieliku koordineerimise kohta.

Näiteks saavad III jaotise sätetele tugineda lapsed, kes on sündinud pärast üleminekuperioodi lõppu ja kuuluvad lepingu teise osa II jaotise kohaldamisalasse.

Kui näiteks ELi kodanik õpib üleminekuperioodi lõpul Ühendkuningriigis, omamata seal alalist elukohta määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 1 punkti j tähenduses, ei ole selline olukord hõlmatud lepingu artikli 30 lõikega 1. Siiski säilib üliõpilasel lepingu teise osa II jaotise alusel elamisõigus, kui ta näiteks siirdub tööturule. Sel juhul saab ta vastavalt lepingu artikli 30 lõikele 3 tugineda ka lepingu III jaotise sätetele.

Lepingu artikli 30 lõige 3 võib kehtida ka nende isikute suhtes, kes on nii Ühendkuningriigi kodanikud kui ka ELi kodanikud, kui nad kuuluvad väljaastumislepingu II jaotise kohaldamisalasse (vt selgitava teatise jaotist 1.2 artikli 10 kohta).

Seega:

1. Artikli 30 lõige 3 hõlmab isikut, kes on nii Ühendkuningriigi kui ka Hispaania kodanik, kes on sündinud Hispaanias ja kelle suhtes kohaldatakse Hispaania sotsiaalkindlustussüsteemi ning kes kolis enne üleminekuperioodi lõppu Ühendkuningriiki, kus ta omandas Ühendkuningriigi kodakondsuse; selline isik on hõlmatud lepingu artikli 30 lõikega 3 ja tema suhtes kehtivad lepingu teise osa III jaotise normid. Sel juhul oleks tema olukord sarnane lepingu artikli 30 lõike 1 punktiga a hõlmatud isiku olukorrale (Hispaania/Ühendkuningriigi kodanik, kelle suhtes kohaldatakse Ühendkuningriigi õigusnorme).
2. Artikli 30 lõige 3 ei hõlma aga isikut, kes on nii Ühendkuningriigi kui ka Itaalia kodanik, kes sündis Itaalias ja elas enne üleminekuperioodi lõppu ainult Itaalias ning kelle suhtes kohaldatakse Itaalia sotsiaalkindlustussüsteemi.

Seda varusätet kohaldatakse ka lepingu teise osa II jaotise alusel soodustatud isikute pereliikmete ja ülalpidamisel olnud isikute suhtes (vt siiski allpool olevat selgitust lepingu artikli 30 lõike 5 kohta).

3.1.5. Artikli 30 lõige 4: lõikega 3 hõlmatud isikute seos vastuvõtva riigiga või töökohariigiga

Artikli 30 lõikega 4 on tagatud määruse (EÜ) nr 883/2004 ja määruse (EÜ) nr 987/2009 kohaldamine artikli 30 lõikega 3 hõlmatud isikute suhtes seni, kuni asjaomane olukord ei muutu, st nii kaua, kuni artikli 30 lõikega 3 hõlmatud isikutele säilib õigus elada oma vastuvõtvas riigis lepingu artikli 13 alusel või õigus töötada oma töökohariigis lepingu artikli 24 või 25 alusel.

3.1.6. Artikli 30 lõige 5: pereliikmed ja ülalpidamisel olnud isikud

Selles sättes on selgitatud, et kui mõistet „pereliikmed ja ülalpidamisel olnud isikud“ tuleb mõista määruses (EÜ) nr 883/2004 kasutatavate mõistete tähenduses (vt ka lepingu artikli 31 lõige 2), on „pereliikmed ja ülalpidamisel olnud isikud“ artikliga 30 hõlmatud ainult niivõrd, kuivõrd nende õigused ja kohustused pereliikmete ja ülalpidamisel olnud isikutena tulenevad sotsiaalkindlustusalastest õigusaktidest.

3.2. Artikkel 31. Sotsiaalkindlustuse koordineerimise eeskirjad

3.2.1. Artikli 31 lõige 1: sisuline kohaldamisala

Artikli 31 lõikega 1 on tagatud määruse (EÜ) nr 883/2004 ja määruse (EÜ) nr 987/2009 täieulatuslik kohaldamine artikli 30 lõikes 1 nimetatud isikute suhtes.

Koordineerimiseeskirjad säilitatakse lepingu I lisas loetletud määrustega muudetud kujul, võimalusega teha tulevikus vajalikke muudatusi lepingu artikli 36 alusel.

Kui kehtivate õigusnormide kohaselt kohaldatakse Ühendkuningriigi suhtes erandeid, näiteks määruste lisades sisalduvaid erisätteid, kohaldatakse neid edaspidi samadel tingimustel. Näiteks ei kohaldata Ühendkuningriik määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 28 lõikeid 2–4. Leping seda ei muuda.

Lisaks määrustele tuleb nõuetekohaselt arvesse võtta kõiki määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 71 alusel loodud sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise halduskomisjoni asjakohaseid otsuseid ja soovitusi, mis on loetletud lepingu I lisas.

3.2.2. Artikli 31 lõige 2: mõisted

Lepingu teise osa III jaotises kasutatavaid mõisteid tuleb mõista nii, nagu neid kasutatakse määruses (EÜ) nr 883/2004.

Näiteks lepingu artiklis 9 sätestatud mõiste „pereliige“ määratlus ei ole asjakohane sotsiaalkindlustuse koordineerimise sätete kontekstis ja selle asemel kohaldatakse määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 1 punktis i sätestatud määratlust.

3.2.3. Artikli 31 lõige 3: kolmandate riikide kodanikud

Mis puudutab kolmandate riikide kodanikke, siis Ühendkuningriik ei osalenud määruse (EL) nr 1231/2010 vastuvõtmisel. Ent Ühendkuningriigi jaoks on siduv määrus (EÜ) nr 859/2003, millega laiendatakse määrust (EMÜ) nr 1408/71 ja määrust (EMÜ) nr 574/72 liikmesriikide sotsiaalkindlustusskeemide kooskõlastamise kohta kolmandate riikide kodanikele, kes ei olnud nimetatud määrustega juba hõlmatud üksnes nende kodakondsuse tõttu.

Vastavalt määrusele (EÜ) nr 859/2003 kohaldavad Ühendkuningriik ja ELi liikmesriigid (v.a Taani) määrust (EMÜ) nr 1408/71 sotsiaalkindlustusskeemide kohaldamise kohta ühenduse piires liikuvate töötajate, füüsilisest isikust ettevõtjate ja nende pereliikmete suhtes ning määrust (EMÜ) nr 574/72, millega määratakse kindlaks määruse (EMÜ) nr 1408/71 sotsiaalkindlustusskeemide kohaldamise kohta ühenduse piires liikuvate töötajate, füüsilisest isikust ettevõtjate ja nende pereliikmete suhtes rakendamise kord.

Seetõttu tuleb määruse (EÜ) nr 859/2003 tingimustele vastavate kolmandate riikide kodanike ning nende pereliikmete ja ülalpidamisel olnud isikute puhul käsitada lepingu artiklites 30 ja 32 sisalduvaid viiteid määrustele (EÜ) nr 883/2004 ja (EÜ) nr 987/2009 (uued määrused) viidetena eelnevate määruste vastavatele sätetele. Sarnaselt tuleb viiteid uute määruste konkreetsetele sätetele käsitada viidetena eelnevate määruste vastavatele sätetele.

3.3. Artikkel 32. Hõlmatud eriolukorrad

Artikkel 32 reguleerib eriolukordi, kus isegi juhul, kui isikud ei kuulu või enam ei kuulu lepingu artikli 30 kohaldamisalasse, tuleb kaitsta nende õigusi, mis tulenevad sotsiaalkindlustuse koordineerimise eeskirjadest.

Nendesse erikategooriatesse kuuluvate isikute puhul tuleb säilitada mõned määruse (EÜ) nr 883/2004 ja määruse (EÜ) nr 987/2009 sätteid. Neid sätteid kohaldatakse kooskõlas nimetatud määruste üldpõhimõtetega, nagu näiteks diskrimineerimiskeeld või kohaldatavate õigusaktide ühtsus.

3.3.1. Artikli 32 lõike 1 punkt a ja lõige 2: varasemad ja tulevased perioodid

Artikli 32 lõike 1 punkt a kaitseb olemasolevaid ja tulevasi õigusi, mis põhinevad varasematel kindlustus-, tööhõive-, füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise ja elamisperioodidel.

Selle sättega on tagatud, et ELi kodanikud, kellel on omandatud varasemad perioodid Ühendkuningriigis, ja vastupidi, saavad taotleda hüvitisi ja vajaduse korral tugineda perioodide liitmisele. See säte hõlmab mis tahes liiki sotsiaalkindlustushüvitisi, mis põhinevad kindlustus-, tööhõive-, füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise või elamisperioodidel, nagu vanaduspensionid, invaliidsushüvitised, tööõnnetuse hüvitised, haigushüvitised või töötushüvitised.

Seda sätet kohaldatakse ka juhul, kui hüvitist makstakse eranditult varasemate perioodide eest selles riigis, kus uuritakse õigust hüvitistele vastavalt selle riigi õigusaktidele (sõltumata sellest, kas need perioodid on omandatud enne või pärast üleminekuperioodi lõppu), kui perioodide liitmine pole vajalik, kuna varasemad perioodid on hüvitise saamiseks piisavad.

Samal ajal säilivad kõik õigused ja kohustused, mis tulenevad otseselt (või kaudselt) sellistest perioodidest. „Sellistest perioodidest tulenevad õigused ja kohustused“ on toetusõigused, mis antakse Ühendkuningriigi või ELi liikmesriigi õigusaktide alusel vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 sätetele ja mis tulenevad nendest perioodidest [hüvitise määramine nende perioodide alusel ja sellest tulenev õigus hüvitistele], samuti vastavad kohustused. Lepingu artikli 32 lõike 1 punktiga a hõlmatud isikute haigus- ja perehüvitiste suhtes kohaldatakse lepingu artikli 32 lõike 2 kohaseid erinorme (vt allpool ja ka käesoleva dokumendi jaotist 3.3.6), nii et need õigused lisanduvad „sellistest perioodidest tulenevatele õigustele ja kohustustele“.

See võib hõlmata näiteks õigust perioodilisele arstlikule läbivaatusele kohas, kus isik alaliselt elab, et saada edaspidigi invaliidsushüvitist (vastavalt määruse (EÜ) nr 987/2009 artiklile 87); samuti õigust saada lisahüvitist vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklile 58.

Sotsiaalkindlustuse koordineerimise eeskirju kohaldatakse samade isikute poolt nii enne üleminekuperioodi lõppu omandatud perioodide kui ka pärast seda kuupäeva omandatud perioodide suhtes.

Samal ajal tagab selle sätte teine lõik, et haigus- ja perehüvitiste koordineerimise eeskirju kohaldatakse artikli 32 lõike 1 punktiga a hõlmatud isikute suhtes.

Artikli 32 lõikes 2, mis käsitleb haigushüvitisi, on viidatud lepingu artikli 32 lõike 1 punkti a alusel hüvitist saavate isikute puhul kohaldatavatele pädevusnormidele seoses haigushüvitistega. See hõlmab olukordi, kus pädevus muutub, kuna isik tuleb tagasi ELi liikmesriiki või Ühendkuningriiki või kuna ta hakkab saama teist pensiooni.

Kollisiooninorme haigushüvitistega seotud pädevuse kindlaksmääramiseks tuleb vaadelda tervikuna, arvesse tuleb võtta isiku alalise elukoha võimalikku muutumist või täiendava hüvitise saamist, ning määruse (EÜ) nr 883/2004 asjakohased normid jäävad kohaldatavaks.

Näide Taani kodaniku kohta, kes töötas Ühendkuningriigis ja Taanis. Ta naaseb enne üleminekuperioodi lõppu Taanisse:

- 2022. aastal jõuab ta X-aastaselt Ühendkuningriigis pensioniikka ja hakkab saama Ühendkuningriigis pensiooni, olles Taanis majanduslikult mitteaktiivne → lepingu artikli 32 lõike 2 kohaselt on haigushüvitiste osas pädevus Ühendkuningriigil (määruse (EÜ) nr 883/2004 artikkel 24);
- kaks aastat hiljem jõuab ta X+2 vanuselt pensioniikka ELi liikmesriigis ja ta hakkab saama ka Taani pensiooni → määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 23 kohaselt on haigushüvitiste osas pädevus Taanil;
- 2027. aastal kolib ta sel ajal kehtivate õigusnormide kohaselt elama Ühendkuningriiki ja saab jätkuvalt kahest riigist pensiooni → tema haigushüvitiste osas on pädevus Ühendkuningriigil (NB! 2027. aastal toimuv elukohavahetus on tulevane liikumine ja see ei ole elamisõiguse tähenduses hõlmatud lepingu teise osa II jaotisega).

Praktikas on lepingu artikli 32 lõike 1 punkti a ja lõike 2 kohaldamisel järgmised tagajärjed:

1. Näide Saksamaa kodaniku kohta, kes:

- on kogu oma elu töötanud Ühendkuningriigis;
- naaseb enne üleminekuperioodi lõppu Saksamaale, kui tal jääb pensioniikka jõudmiseni vähe aega, ja on Saksamaal majanduslikult mitteaktiivne ning
- pensioniikka jõudes (enne või pärast üleminekuperioodi lõppu), esitab Ühendkuningriigis määruse (EÜ) nr 883/2004 alusel taotluse vanaduspensiooni saamiseks.

Pärast Ühendkuningriigi pensiooni saamist kehtib selle Saksamaa kodaniku puhul kogu tema elu vältel järgmine:

— artikli 32 lõike 1 punkti a alusel:

- a) vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklile 7 on tal õigus saada Ühendkuningriigi pensioni ilma igasuguste vähendusteta, elades alaliselt Saksamaal või mis tahes muus ELi liikmesriigis;

— artikli 32 lõike 2 alusel:

- b) Ühendkuningriik väljastab talle porditava dokumendi S1 ja vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklile 24 on tal Saksamaal õigus mitterahalistele haigushüvitistele samadel tingimustel nagu Saksa pensionäridel, kuid Ühendkuningriigi kulul;
- c) tal on õigus saada rahalisi haigushüvitisi (sealhulgas pikaajalise hoolduse hüvitisi), mida võimaldatakse Ühendkuningriigi õigusaktide alusel ja mida vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklile 29 makstakse otse talle olenemata sellest, millises liikmesriigis ta alaliselt elab;
- d) vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklile 27 on tal õigus plaanilisele ravile mis tahes ELi liikmesriigis peale selle liikmesriigi, kus ta alaliselt elab, Ühendkuningriigi väljastatud porditava dokumendi S2 alusel ja Ühendkuningriigi kulul;
- e) vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklile 27 on tal õigus kasutada Ühendkuningriigi väljastatud Euroopa ravikindlustuskaarti oma puhkuse ajal mis tahes liikmesriigis peale selle liikmesriigi, kus ta alaliselt elab;
- f) tema pereliikmetel võivad olla tuletatud õigused mitterahalistele haigushüvitistele liikmesriigis, kus nad alaliselt elavad, Ühendkuningriigi kulul. Artikli 32 lõike 1 punkti d kohaselt on isikul vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklile 67 õigus perehüvitistele määruses ja Ühendkuningriigi õigusaktides sätestatud tingimustel, isegi kui tema pereliikmed elavad muus liikmesriigis kui see, kus isik alaliselt elab;

Kui see Saksamaa kodanik asub oma Ühendkuningriigi pensioni saamise ajal Saksamaal tööle, on kohaldatavateks õigusaktideks, sealhulgas haigushüvitiste osas, Saksamaa õigusaktid vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 põhimõttele *lex loci laboris*, mis on jätkuvalt kohaldatav (vt ka nimetatud määruse artiklit 31).

2. Näide Ühendkuningriigi kodaniku kohta, kes:

- on kogu oma elu töötanud Madalmaades;
- jätkab üleminekuperioodi lõpul seal töötamist;
- naaseb pärast üleminekuperioodi lõppu Ühendkuningriiki, kui tal jääb pensioniikka jõudmiseni vähe aega;
- on Ühendkuningriigis majanduslikult mitteaktiivne ning
- pärast ühe aasta möödumist esitab taotluse Madalmaadest pensioni saamiseks.

See Ühendkuningriigi kodanik:

- a) on vastavalt lepingu artikli 30 lõike 1 punktile b hõlmatud sotsiaalkindlustuse täieliku koordineerimise eeskirjadega alates üleminekuperioodi lõpu kuupäevast kuni Ühendkuningriiki naasmiseni;
- b) on hõlmatud lepingu artikli 32 lõike 1 punktiga a ja lõikega 2, mis võimaldavad tal jätkata Madalmaade pensioni saamist (üksikasju vt eelmisest näitest).

3. Näide Austraalia kodaniku kohta, kes:

- aastatel 1996–2000 töötas Ühendkuningriigis;
- aastatel 2001–2010 töötas Belgias;
- aastatel 2011–2030 töötab ja elab alaliselt Austraalias ning
- 2031. aastal kolib alaliselt elama Ühendkuningriiki ja taotleb hüvitisi oma varasemate kindlustusperioodide alusel.

See kolmanda riigi kodanik võib tugineda lepingu artikli 32 lõike 1 punktile a Ühendkuningriigi ja Belgia pensionide taotlemiseks oma varasemate kindlustusperioodide alusel, tingimusel et ta vastab määruses (EÜ) nr 859/2003 sätestatud tingimustele: elab Ühendkuningriigis seaduslikult ja omab varasemaid kindlustusperioode ELi liikmesriigis. Asjaolu, et isik ei elanud üleminekuperioodi lõpu kuupäeval seaduslikult Ühendkuningriigis ega ELi liikmesriigis, ei ole oluline, kui enne seda kuupäeva oli ta omandanud perioodid Ühendkuningriigi ja/või mõne ELi liikmesriigi õigusaktide kohaselt ning ta vastab pensioni taotlemise ajal määruse (EÜ) nr 859/2003 tingimustele.

4. Näide Ameerika Ühendriikide kodaniku kohta, kes:

- aastatel 2005–2010 töötas Ühendkuningriigis;
- aastatel 2010–2025 töötab Ameerika Ühendriikides;
- aastatel 2026–2030 töötab ja elab alaliselt Maltal ning
- 2031. aastal taotleb hüvitisi oma varasemate kindlustusperioodide alusel.

See isik ei ole hõlmatud lepingu artikli 32 lõike 1 punktiga a. Enne üleminekuperioodi lõppu ei kuulunud see isik määruse (EÜ) nr 859/2003 isikulisse kohaldamisalasse, kuna ta ei olnud üleminekuperioodi lõpuks piiriüleses olukorras.

See säte hõlmab *mutatis mutandis* ka ülalpidamisel olnud isikuid, kes saavad hüvitisi pärast sellise isiku surma, kellel on omandatud varasemad perioodid, kuid keda lepingu artikkel 30 ei hõlma või enam ei hõlma. Näiteks:

5. Malta kodanik on 20 aastat töötanud Ühendkuningriigis ja naaseb enne üleminekuperioodi lõppu Maltale. 2018. aastal läheb ta pensionile ja hakkab saama Ühendkuningriigi pensioni vastavalt määrusele (EÜ) nr 883/2004. Ta sureb samal aastal:

- a) tema abikaasal on Ühendkuningriigi õigusaktide ja määruse alusel õigus Ühendkuningriigi toitjakaotushüvitistele ning ta saab hüvitisi ka pärast üleminekuperioodi lõppu ilma igasuguste vähendusteta;
- b) vastavalt lepingu artikli 32 lõikele 2 kohaldatakse koordineerimiseeskirju, et määrata kindlaks haigushüvitiste osas pädevust omav riik.

6. Kreeka kodanik on 20 aastat töötanud Ühendkuningriigis ja naaseb enne üleminekuperioodi lõppu Kreekasse (ei ole hõlmatud lepingu artikliga 30). 2025. aastal läheb ta pensionile ja hakkab saama Ühendkuningriigi pensioni vastavalt lepingu artikli 32 lõike 1 punktile a. Ta sureb 2026. aastal:

- a) tema abikaasal on Ühendkuningriigi õigusaktide ja määruse alusel õigus saada Ühendkuningriigi toitjakaotushüvitisi ning ta saab neid hüvitisi ilma igasuguste vähendusteta ka pärast üleminekuperioodi lõppu vastavalt lepingu artikli 32 lõike 1 punktile a;
- b) vastavalt lepingu artikli 32 lõikele 2 kohaldatakse koordineerimiseeskirju, et määrata kindlaks haigushüvitiste osas pädevust omav riik.

3.3.2. Artikli 32 lõike 1 punkt b: käimasolev plaaniline ravi

3.3.2.1. Kohaldamisala

Lepingu artikli 32 lõike 1 punktiga b on tagatud, et määrusega (EÜ) nr 883/2004 ette nähtud õigus saada plaanilist ravi on kaitsitud isikute puhul, kes on hakanud sellist ravi saama või vähemalt on taotlenud selle saamiseks eelnevat luba enne üleminekuperioodi lõppu. Kuna teenuste osutamise vabadus pärast üleminekuperioodi lõppu enam ei kehti, ei reguleeri liidu õigus enam õiguste muid vorme, mis on seotud patsientide liikuvusega, eriti direktiivis 2011/24/EL (patsiendiõiguste kohaldamise kohta piiriüleses tervishoius) käsitletavate juhtumitega, kui ravi toimub pärast üleminekuperioodi perioodi lõppu.

Kuna selles sättes on viidatud „isikutele“, hõlmab see ELi kodanikke, Ühendkuningriigi kodanikke, kodakondsuseta isikuid või pagulasi, kelle alaline elukoht on Ühendkuningriigis või ELi liikmesriigis, samuti kolmandate riikide kodanikke, kes vastavad määruse (EÜ) nr 859/2003 tingimustele.

See säte puudutab isikuid, keda lepingu artikkel 30 ei hõlma.

Näiteks:

1. Malta kodanik töötab ja elab alaliselt Maltal. 2020. aastal taotleb ta eelnevat luba konkreetse plaanilise ravi saamiseks Ühendkuningriigis. Taotlus rahuldatakse 2021. aastal:

- a) ravi võib vastavalt määrusele (EÜ) nr 883/2004 alata, ehkki Ühendkuningriik on sel ajal kolmas riik;
- b) tema võimalus saada seda ravi põhineb võrdse kohtlemise põhimõttel;
- c) jätkuvalt kohaldatakse määruste (EÜ) nr 883/2004 ja 987/2009 asjakohaseid sätteid, mis on seotud plaanilise raviga (nt määruse (EÜ) nr 987/2009 artiklit 26);

- d) vastavalt lepingu artiklile 35 jätkatakse Ühendkuningriigi ja Malta vahel tagasimaksete korra kohaldamist;
- e) temal ja vajaduse korral tema saatja(te)l on õigus ravi saamiseks siseneda Ühendkuningriigi territooriumile lepingus sätestatud tingimustel.
2. Tšehhi kodanik töötab ja elab alaliselt Slovakkias. 2020. aastal taotleb ta eelnevat luba konkreetse plaanilise ravi saamiseks Ühendkuningriigis. Taotlus rahuldatakse ja ravi algab enne 2020. aasta lõppu ja plaanide kohaselt kestab see 2021. aasta suveni. Kehtivad samad tingimused, mida kirjeldati eespool.

Kui viidatud on määrusele (EÜ) nr 883/2004, tuleks seda mõista nii, et vastavalt kohaldatakse määruse (EÜ) nr 987/2009 asjakohaseid sätteid.

3.3.2.2. Reisimisega seotud küsimused

Plaanilist ravi saavatel isikutel, kes on vastavalt eespool kirjeldatule hõlmatudartikli 32 lõike 1 punktiga b (patsientidel), on õigus ravi lõppemiseni raviriiki siseneda ja sealt lahkuda vastavalt lepingu artiklile 14 (mis käsitleb lepingu teise osa II jaotise alusel soodustatud isikute õigust vastuvõtvasse riiki siseneda ja sealt lahkuda), *mutatis mutandis*.

Määruse (EÜ) nr 883/2004 alusel väljastatud olemasolev porditav dokument S2 on piisav tõend isikliku õiguse kohta sellisele plaanilisele ravile artikli 32 lõike 1 punkti b tähenduses.

Konkreetselt on Ühendkuningriigi kodanikul või ELi kodanikul, kellel on porditav dokument S2 ja nõutavad lepingu artikli 14 lõikes 1 sätestatud reisidokumendid, õigus siseneda raviriiki ja sealt lahkuda vastavalt artikli 14 lõikele 2 (st viisavabalt).

Patsientidel, kes on hõlmatud lepingu artikli 32 lõike 1 punktiga b, kuid kes ei ole ELi ega Ühendkuningriigi kodanikud, võidakse vastavalt kehtivatele õigusaktidele nõuda sissesõiduvõimust.

Mõningatel juhtudel võivad lepingu artikli 32 lõike 1 punktiga b hõlmatud patsiendid vajada teiste isikute (saatjate) kohalolekut ja hoolt, et neil oleks võimalik kasutada õigust plaanilisele ravile.

Saatjaks võib olla pereliige või mõni muu isik, kes hoolitseb plaanilist ravi vajava isiku eest. ELi liikmesriigid ja Ühendkuningriik kaaluvad, kuidas tõendada saatjate staatust ja sellest tulenevaid õigusi väljaastumislepingu alusel.

Saatjal on õigus siseneda raviriiki ja sealt lahkuda kehtiva reisidokumendiga, mis on sätestatud lepingu artikli 14 lõikes 1. Raviriiki võib vastavalt kehtivatele õigusaktidele nõuda, et saatjal oleks sissesõiduvõimust.

Kui raviriiki nõuab patsiendilt või tema saatjalt sissesõiduvõimust, peab ta vastavalt lepingu artikli 14 lõikele 3 andma neile isikutele kõik võimalused vajaliku viisa omandamiseks. Sellised viisad tuleb välja anda tasuta ja võimalikult kiiresti, kiirendatud menetluse korras.

Patsientidele ega saatjatele ei või kehtestada väljasõiduvõimust nõuet ega muid samaväärseid nõudeid.

Lepingu artikli 32 lõike 1 punktiga b ei ole patsientidele ega nende saatjatele antud raviriigis viibimise ajal mingeid elamisõigusi direktiivi 2004/38/EÜ tähenduses. Neil on õigus viibida ELi liikmesriigi või Ühendkuningriigi territooriumil nii kaua, kui see on vajalik patsiendi tegelikuks ravimiseks. Nende suhtes ei kohaldata lepingu artiklit 18 ega 19.

Kui ravi tuleb meditsiinilistel põhjustel pikendada, võidakse porditavat dokumenti S2 vastavaks perioodiks uuendada või pikendada. Raviga seotud võimalikke ettenägematuid asjaolusid analüüsitakse igal üksikjuhul eraldi.

3.3.3. Artikli 32 lõike 1 punkt c: käimasolev erakorraline ravi

Artikli 32 lõike 1 punkti c eesmärk on tagada üleminekuperioodi lõpu kuupäevast üle ulatuval perioodil ajutiselt riigis viibivate isikute õigus saada vajalikku erakorralist ravi Euroopa ravikindlustuskaardi või seda asendava tõendi alusel.

Mõistet „viibimine“ tuleb mõista määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 1 punktis k määratletud tähenduses, st see tähendab ajutist elamist (vastavalt lepingu artikli 31 lõikele 2). Viibimise maksimaalne kestus ei ole õigusaktidega kindlaks määratud ja see sõltub iga juhtumi asjaoludest. Praktikaks võib see olla näiteks puhkuse- või õppeperiood (kui sellega ei kaasne alalise elukoha muutust). Viibimist, mis on algusest peale kavandatud pikemaks perioodiks (nt seoses õpingutega), ei loeta lõppenuks, kui asjaomane isik viibib lühikese aja jooksul mõnes teises riigis. Seetõttu jääb selline isik lepingu artikli 32 lõike 1 punktiga c hõlmatuks ka pärast viibimisriiki (näiteks õpingute riiki) naasmist.

See säte puudutab ainult isikuid, keda lepingu artikkel 30 ei hõlma. Kui isik on artikliga 30 hõlmatud, kohaldatakse üleminekuperioodi lõpul jätkuva puhkuseperioodi ja tulevaste puhkuseperioodide suhtes kõiki sotsiaalkindlustuse koordineerimise eeskirju, sealhulgas neid, mis käsitlevad erakorralist ravi. Lepingu artikli 32 lõike 1 punkti c kohaldatakse näiteks järgmistes olukordades.

1. Hispaania kodanik, kes elab alaliselt ja töötab Poolas, külastab 2020. aasta detsembri lõpus oma talvepuhkuse ajal Londonit. Kui sellel isikul juhtub õnnetus, siis ta:
 - a) peaks saama kasutada Euroopa ravikindlustuskaarti kogu puhkuseperioodi vältel, isegi kui õnnetus juhtub pärast üleminekuperioodi lõppu;
 - b) peaks arstliku hinnangu põhjal saama Ühendkuningriigis viibimist vajaliku ravi eesmärgil pikendada.
 - c) Lepingu artikli 35 kohaselt tehakse võimalikud tagasimaksud (kulude hüvitamise nõudmine Ühendkuningriigilt või Poolalt või asjaomaste riikide vahel) samadel tingimustel, nagu on sätestatud määrustes, ka pärast üleminekuperioodi lõppu.
2. Ühendkuningriigi kodanik, kes elab alaliselt ja töötab Ühendkuningriigis, alustab 2020. aasta detsembri lõpus ringsõitu Belgias, Luksemburgis ja Madalmaades. 30. detsembril 2020 viibib ta Luksemburgis ja 10. jaanuaril 2021 soovib ta sõita Madalmaadesse. See isik:
 - a) on hõlmatud Euroopa ravikindlustuskaardiga kogu Luksemburgis viibimise aja jooksul, st kuni Luksemburgist lahkumiseni 10. jaanuaril, et sõita Madalmaadesse;
 - b) ei saa Madalmaades viibimise ajal enam Euroopa ravikindlustuskaarti kasutada, kuna iga liikumist teise ELi liikmesriiki pärast üleminekuperioodi lõppu (antud juhul Madalmaadesse) loetakse tulevaseks liikumiseks, mis jääb lepingu kohaldamisalast välja.
3. Küprose kodanik osaleb Ühendkuningriigis toimuval kolmeaastasel õppekursusel, mis algab 2020. aasta sügisel. Tema alaline elukoht (määruste tähenduses) on kogu selle perioodi jooksul Küprosel (ta on rahaliselt sõltuv oma vanematest ning ta naaseb nädalavahetustel ja pühade ajal koju). See isik võib kogu kursuse vältel kasutada Ühendkuningriigis Euroopa ravikindlustuskaarti, ehkki ta naaseb pühade ajal Küprosele.

Kui on viidatud määrusele (EÜ) nr 883/2004, kohaldatakse vastavalt lepingu artikli 6 lõikele 3 määruse (EÜ) nr 987/2009 asjakohaseid sätteid.

3.3.4. Artikli 32 lõike 1 punkt d: perehüvitiste ülekandmine

See säte täidab lünga lepingu artiklis 30 selliste juhtude puhul, kui toetusõigusi kasutada sooviv isik ei ole ELi liikmesriigi ja Ühendkuningriigi vahelises piiriüleises olukorras, kuid tema pereliikmed on. Seda kohaldatakse näiteks:

1. Ühendkuningriigi kodaniku suhtes, kes üleminekuperioodi lõpul töötab ja elab alaliselt Ühendkuningriigis, samal ajal kui tema abikaasa, kes on majanduslikult mitteaktiivne, elab koos abielupaari lastega alaliselt Ungaris.
 - a) Sellel Ühendkuningriigi kodanikul on õigus perehüvitistele alaliselt välismaal elavate laste eest niikaua, kui määruse ja Ühendkuningriigi õigusaktide tingimused selle toetusõiguse kasutamiseks on täidetud;
 - b) Ühendkuningriik jätkab perehüvitiste ülekandmist, nagu elaksid lapsed alaliselt Ühendkuningriigi territooriumil niikaua, kui määruse ja Ühendkuningriigi õigusaktide tingimused selle toetusõiguse kasutamiseks on täidetud;
 - c) perehüvitisi ei pea tegelikult maksuma enne üleminekuperioodi lõpu kuupäeva; peasi, et õigus neile hüvitistele on olemas enne seda kuupäeva;

- d) kui paaril sünnib 2025. aastal esimene või järgmine laps, pole Ühendkuningriigil lepingust tulenevalt kohustust kanda üle selle lapsega seotud perehüvitisi. Ka need lapsed, kellest saavad pereliikmed pärast seda kuupäeva (kuna toetusõigust kasutada sooviv isik abiellub pärast seda kuupäeva partneriga, kellel on lapsed; need lapsed „lisanduvad“ hõlmatud isiku perekonda), ei ole määruse (EÜ) nr 883/2004 normidega hõlmatud. See säte ei puuduta lepingu artiklis 30 sätestatud olukordi.

Lepingu artikliga 30 hõlmatud olukord oleks järgmine:

2. Üleminekuperioodi lõpul Ühendkuningriigis töötaval Austria kodanikul, kelle lapsed elavad alaliselt Austrias, on õigus saada Ühendkuningriigilt perehüvitisi:
- a) lepingu artikli 30 lõike 1 punkti a alusel kohaldatakse sotsiaalkindlustuse koordineerimise eeskirju täies ulatuses ning
- b) kui 2025. aastal sünnib esimene või muu laps, on isikul sotsiaalkindlustuse koordineerimise eeskirjade alusel õigus perehüvitistele, sealhulgas nende tulevaste laste eest makstavate perehüvitiste ülekandmisele.

Lepingu artikli 32 lõike 1 punkti d alapunktides i ja ii nimetatud olukordades tuleb *õigust perehüvitistele* mõista järgmiselt:

- õigus täielikule hüvitisele, mida maksab esmane pädev riik;
- õigus diferentseeritud lisahüvitisele, mida maksab teisene pädev riik; ning
- peatatud õigus hüvitistele, kui hüvitis teiseses pädevas riigis on väiksem kui esmases pädevas riigis.

Seda sätet kohaldatakse ka siis, kui esmane ja teisene pädevus muutuvad.

Näiteks:

3. Ühendkuningriigi kodanik töötab ja elab üleminekuperioodi lõpul alaliselt Ühendkuningriigis, samal ajal kui tema horvaadist abikaasa, kes on majanduslikult mitteaktiivne, elab koos abielupaari lastega alaliselt Horvaatias (kuna lepingu artikli 30 lõige 1 seda olukorda ei hõlma, kohaldatakse lepingu artikli 32 lõike 1 punkti d):
- a) määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 68 lõike 1 punkti a kohaselt on Ühendkuningriigil esmane pädevus ja ta maksab alaliselt välismaal elavate laste eest hüvitisi niikaua, kui määruse ja Ühendkuningriigi õigusaktide tingimused on täidetud;
- b) kui horvaadist abikaasa asub 2024. aastal Horvaatias tööle, siis vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 68 lõike 1 punktile b – kuna lapsed elavad alaliselt Horvaatias – on Horvaatia esmane pädev riik ja Ühendkuningriik on teisene pädev riik ning hakkab vajaduse korral maksuma vaid diferentseeritud lisahüvitist;
- c) kui abikaasa muutub taas majanduslikult mitteaktiivseks, muutub vastavalt ka Horvaatia ja Ühendkuningriigi vaheline pädevus;
- d) kui abikaasa ja lapsed ühinevad sel ajal kehtivate õigusnormide alusel Ühendkuningriigi kodanikuga Ühendkuningriigis, jäävad nad lepingu artikli 32 lõike 1 punkti d kohaldamisalast välja; võimalikke edaspidiseid muutusi (perekond või üksnes abikaasa ja lapsed naasevad Horvaatiasse) loetakse tulevaseks liikumiseks ja lepingust tulenevad õigused ei säili.
4. Ühendkuningriigi kodanik töötab ja elab üleminekuperioodi lõpul alaliselt Ühendkuningriigis, samal ajal kui tema sakslasest abikaasa töötab ja elab koos abielupaari lastega alaliselt Saksamaal:
- a) määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 68 lõike 1 punkti b kohaselt on Saksamaal esmane pädevus ja ta maksab alaliselt seal elavate laste eest hüvitisi niikaua, kui määruse ja Saksamaa õigusaktide tingimused on täidetud; oletame, et Ühendkuningriik ei maksa diferentseeritud lisahüvitist, sest Saksamaal makstav hüvitis on Ühendkuningriigi omast suurem;

- b) 2024. aastal muutub sakslasest abikaasa Saksamaal majanduslikult mitteaktiivseks; määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 68 lõike 1 punkti a kohaselt on Ühendkuningriigil esmane pädevus ja ta hakkab maksuma hüvitist täies mahus.

Lepingu artikli 32 lõike 1 punkti d kohaldatakse ka orbudele mõeldud lisa- või erihüvitiste suhtes, mida koordineeritakse määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 69 alusel. Pole oluline, kas õigus orbude lisa- või eriperehüvitistele oli olemas juba üleminekuperioodi lõpul või pärast seda, tingimusel et viimasel juhul eksisteeris üleminekuperioodi lõpul õigus „tavalistele“ perehüvitistele.

3.3.5. Artikli 32 lõike 1 punkt e: pereliikmete tuletatud õigused

Artikli 32 lõike 1 punktiga e on kaitstud ka pereliikmete tuletatud õigusi.

Mõistet „pereliige“ tuleb mõista määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 1 punktis i määratletud tähenduses. Reeglina hõlmab see abikaasat ja alaealisi lapsi või täisealiseks saanud ülalpeetavaid lapsi.

See säte kaitseb õigusi, mis on olemas üleminekuperioodi lõpul, olenemata sellest, kas neid kasutatakse või mitte.

See puudutab lepingu artikli 32 lõike 1 punkti d alapunktides i ja ii nimetatud olukordi, kuid see ei tähenda, et seda kohaldatakse ainult nende pereliikmete suhtes, kellega seoses selle sätte alusel perehüvitisi makstakse. Niisiis on võimalik, et abikaasat kaitseb artikli 32 lõike 1 punkt e, isegi kui paaril pole lapsi ja artikli 32 lõike 1 punkti d alusel perehüvitisi ei maksta.

Määravaks teguriks on see, et üleminekuperioodi lõpul eksisteerib pereliikmetevaheline suhe. See säte ei hõlma tulevase abikaasasid ega täiendavaid või tulevase lapsi, kuid olemasolevate suhtes kehtivad kõik määruste sätted. Näited hõlmatud olukordadest:

1. Ühendkuningriigi kodanik töötab üleminekuperioodi lõpul Ühendkuningriigis; tema slovaki abikaasa elab alaliselt Slovaki Vabariigis ja on majanduslikult mitteaktiivne; abikaasal on pereliikme tuletatud õigus mitterahalistele haigushüvitistele vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklitele 17 ja 32; Ühendkuningriik tasub jätkuvalt vastavad kulud;
 - 2024. aastal asub abikaasa Slovakkias tööle ja tal on vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a õigus saada haigushüvitisi Slovakkia kui pädeva riigi õigusaktide alusel;
 - 2025. aastal, kui abikaasa muutub majanduslikult mitteaktiivseks ja elab alaliselt Slovaki Vabariigis, hakkab Ühendkuningriigi tuletatud õigus uuesti kehtima ja see on ülimuslik mis tahes autonoomse õiguse suhtes, mis tal võib olla seoses Slovaki Vabariigis elamisega.
2. Leedu kodanik töötab ja elab üleminekuperioodi lõpul alaliselt Leedus; tema britist abikaasa elab alaliselt Ühendkuningriigis ja töötab seal; britist abikaasal on vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 11 lõike 3 punktile a õigus saada haigushüvitisi Ühendkuningriigi kui pädeva riigi õigusaktide alusel;
 - 2026. aastal muutub abikaasa Ühendkuningriigis majanduslikult mitteaktiivseks; tuletatud õigus Leedu mitterahalistele haigushüvitistele muutub ülimuslikuks mis tahes autonoomse õiguse suhtes, mille aluseks on Ühendkuningriigis elamine.
3. Eesti kodanik töötab ja elab üleminekuperioodi lõpul alaliselt Soomes; tema britist abikaasa elab koos nende lastega alaliselt Ühendkuningriigis ja töötab seal;
 - abikaasal on Ühendkuningriigis autonoomne õigus mitterahalistele haigushüvitistele ja lastel on Ühendkuningriigis pereliikmete tuletatud õigused vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklile 32;
 - 2023. aastal muutub abikaasa majanduslikult mitteaktiivseks; nii temal kui ka lastel on pereliikmete tuletatud õigused Soomelt;
 - paaril sünnib 2024. aastal laps; sellel lapsel ei ole lepingu alusel pereliikme tuletatud õigusi.

3.3.6. Artikli 32 lõige 2: pädevuse muutused

Selle artikli esimese lausega on tagatud, et isikud, kelle suhtes on enne üleminekuperioodi lõppu kohaldatud liikmesriigi või Ühendkuningriigi õigusnorme ja kes vastavalt lepingu artikli 32 lõike 1 punkti a sätetele hakkavad enne või pärast üleminekuperioodi lõppu saada sotsiaalkindlustushüvitist, on jätkuvalt hõlmatud määruse (EÜ) nr 883/2004 sätetega haigushüvitiste kohta. See tähendab, et artikli 32 lõike 1 punkti a alusel enne või pärast üleminekuperioodi lõppu hüvitise saamise tagajärjel võib haigushüvitistega seotud pädevus muutuda, kuid pädev liikmesriik kohaldab asjaomaste isikute suhtes asjakohaseid haigushüvitisi käsitlevaid õigusnorme.

Sarnasest loogikast lähtudes tagab selle artikli teine lause, et eespool kirjeldatud olukorras oleva isiku suhtes kohaldatakse vajaduse korral ka määruse (EÜ) nr 883/2004 perehüvitisi käsitlevaid sätteid.

Artikli 32 lõikega 2 hõlmatud olukorda võib illustreerida järgmise näitega:

- Taanis elav majanduslikult mitteaktiivne Taani kodanik hakkab saama pensioni Ühendkuningriigist, kus ta varem töötas. Talle haigushüvitiste maksmise osas tekib pädevus Ühendkuningriigil. Kui tal on õigus perehüvitistele, kohaldatakse koos temaga Taanis elavate pereliikmetega seotud perehüvitiste suhtes Ühendkuningriigi õigusaktides sätestatud tingimusi.

Vt täiendavaid selgitusi selle artikli kohta eespool jaotises 3.3.1, kuna see säte toimib koos lepingu artikli 32 lõikega 1.

3.4. Artikkel 33. Islandi, Liechtensteini Vürstiriigi, Norra Kuningriigi ja Šveitsi kodanikud

Artikli 33 kohaselt ei kohaldata lepingu teise osa III jaotist mitte ainult Ühendkuningriigi ja ELi kodanike, vaid ka Islandi, Liechtensteini, Norra ja Šveitsi kodanike suhtes, kui on täidetud kaks kumulatiivset tingimust:

- Island, Liechtenstein, Norra ja Šveits peavad olema sõlminud Ühendkuningriigiga vastavad lepingud, mida kohaldatakse liidu kodanike suhtes, ja kohaldama neid lepinguid ning
- Island, Liechtenstein, Norra ja Šveits peavad olema sõlminud liiduga vastavad lepingud, mida kohaldatakse Ühendkuningriigi kodanike suhtes, ja kohaldama neid lepinguid.

Kui need lepingud jõustuvad, on ühiskomiteel õigus võtta vastu otsus, milles sätestatakse kuupäev, millest alates seda artiklit kohaldatakse.

Selle sätte eesmärk on kaitsta kolmepoolsetes olukordades (ELi liikmesriik, Ühendkuningriik ja kas Island, Liechtenstein, Norra või Šveits) Islandi, Liechtensteini, Norra ja Šveitsi kodanike õigusi, mis on sätestatud lepingu III jaotises, nagu oleksid nad ELi liikmesriikide kodanikud. Samamoodi tuleks seda liiki kolmepoolsetes olukordades kaitsta Ühendkuningriigi kodanike ja ELi kodanike õigusi.

Kolmepoolse olukorra lahendamine on eriti oluline lepingu artikli 32 lõike 1 punktis a sätestatud liitmise põhimõtte kohaldamisel.

Näiteks Norra kodanik, kes:

- töötas aastatel 2005–2007 Norras;
- töötas aastatel 2007–2018 Prantsusmaal;
- töötas aastatel 2018–2020 Ühendkuningriigis;
- taotleb 2021. aastal hüvitisi oma varasemate kindlustusperioodide alusel,

on hõlmatud lepingu artikliga 33 (kui selle artikli kohaldamise tingimused on täidetud) ja võrdsustatakse seega lepingu artikli 30 lõike 1 kohaldamisalasse kuuluva ELi kodaniku või Ühendkuningriigi kodanikuga.

Näiteks Islandi kodaniku puhul, kes:

- on suurema osa oma elust töötanud Ühendkuningriigis;
- on lühikese aja vältel töötanud Prantsusmaal;

- naaseb enne üleminekuperioodi lõppu Islandile, kui tal jääb pensioniikka jõudmiseni vähe aega, ja on seal majanduslikult mitteaktiivne; ning
- pensioniikka jõudes (enne või pärast üleminekuperioodi lõppu), esitab taotluse vanaduspensioni saamiseks,

liidab Ühendkuningriik varasemad perioodid kokku ja määrab talle Ühendkuningriigi pensioni. Pärast Ühendkuningriigi pensioni saamist on asjaomasel isikul õigus saada Ühendkuningriigi pensioni Islandil või mis tahes muus EMP liikmesriigis või ELi liikmesriigis, kus ta võib alaliselt elada, ilma igasuguste vähendusteta (asjakohaste sätete kohaldamisel vastavalt määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 7 loogikale).

3.5. Artikkel 34. Halduskoostöö

Lepingu sujuva rakendamise tagamiseks võib Ühendkuningriik osaleda vaatejana sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise halduskomisjoni koosolekutel ning määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklites 73 ja 74 osutatud ja halduskomisjoniga seotud organite, st andmetöötuse tehnilise komisjoni ja kontrollnõukogu koosolekutel.

Juhul, kui koosoleku päevakorras on lepingu teise osa III jaotisega seotud küsimusi, mis puudutavad Ühendkuningriiki, kutsub vastavalt halduskomisjoni, tehnilise komisjoni või kontrollnõukogu esimees koosolekule Ühendkuningriigi, kes osaleb nõuandvas rollis.

Ühendkuningriik jätkab lepinguga hõlmatud juhtumite menetlemiseks osalemist sotsiaalkindlustusteabe elektroonilises vahetamises ja kannab sellega seotud kulud.

Nii ELi liikmesriigid kui ka Ühendkuningriik on võtnud endale kohustuse vähendada lepingu rakendamisel halduskoormust. Seetõttu ei muutu enne üleminekuperioodi lõppu väljastatud porditavad dokumendid automaatselt kehtetuks.

Põhiprintsiip on see, et need dokumendid on olemuslikult üksnes deklaratiivsed. Need dokumendid iseenesest ei loo asjaomastele isikutele õigusi. Õigused luuakse lepinguga.

Eristada tuleks järgmisi dokumente:

1. *dokumendid, mis on seotud lepingus nimetatud koordineerimismäärustega hõlmatud olukordadega* (näiteks porditav dokument A1, mille kehtivusaeg lõpeb 2021. aastal isiku puhul, kes töötab samaaegselt Ühendkuningriigis ja Prantsusmaal, või porditav dokument S1 Ühendkuningriigi pensionäri puhul, kelle alaline elukoht on Hispaanias):
 - need porditavad dokumendid kajastavad õigusi, mis kehtivad endiselt, kuid teisel õiguslikul alusel;
 - põhjendamatu halduskoormuse vältimiseks jäävad need dokumendid kehtima kogu nende kehtivusaja jooksul (niikauaks, kuni neid ei võeta tagasi); varasemate dokumentide kehtivuse lõppemisel väljastatakse lepingu alusel uued porditavad dokumendid, kui nende väljastamise tingimused on täidetud;
2. *enne üleminekuperioodi lõppu väljastatud dokumendid, mis on seotud olukordadega, mida leping enam ei hõlma* (näiteks Euroopa ravikindlustuskaart isikute puhul, kes on üleminekuperioodi lõpul puhtalt riigisiseses olukorras, või porditav dokument A1 lähetatud töötajate puhul, kes osutavad teenuseid):
 - need dokumendid kajastavad õigusi, mida enam pole; pärast üleminekuperioodi lõppu ei saa neil olla mingeid õiguslikke tagajärgi, isegi kui väljastanud asutus ei ole neid tagasi võtnud.

Võimalikud küsitavused seoses dokumendi kehtivusega lahendatakse menetluste käigus, mis on sätestatud sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise halduskomisjoni 12. juuni 2009. aasta otsuses nr A1, mis käsitleb dialoogi- ja lepitusmenetluse kehtestamist seoses dokumentide kehtivusega, kohaldatavate õigusaktide kindlaksmääramisega ja hüvitiste maksmisega Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 883/2004 alusel.

3.6. Artikkel 35. Tagasimaksmine, sissenõudmine ja tasaarvestus

Selle sätte eesmärk on tagada, et määruste (EÜ) nr 883/2004 ja nr 987/2009 tagasimaksmist, sissenõudmist ja tasaarvestust käsitlevaid norme kohaldatakse jätkuvalt ka siis, kui täieliku koordineerimise eeskirju konkreetse isiku suhtes enam ei kohaldata.

Seda sätet kohaldatakse enne üleminekuperioodi lõppu toimunud sündmuste suhtes, mis on seotud lepingu artiklis 30 nimetatata isikutega. See kehtib ka selliste sündmuste suhtes, mis toimusid pärast üleminekuperioodi lõppu, kuid mis on seotud isikutega, kes olid sündmuse toimumise ajal hõlmatud lepingu artikliga 30 või artikliga 32.

Eelkõige kohaldatakse seda kolme sündmuste kategooria puhul:

- a) Enne üleminekuperioodi lõppu toimunud sündmused, mis on seotud lepingu artikliga 30 hõlmamata isikutega. Näiteks:
 1. Poola kodanik, kelle suhtes ei ole enne üleminekuperioodi lõppu kunagi Ühendkuningriigi õigusnorme kohaldatud, läheb 2019. aasta novembris puhkusele. Ta saab Euroopa ravikindlustuskaardi alusel Ühendkuningriigis mitterahalisi haigushüvitisi ja naaseb koju enne üleminekuperioodi lõpu kuupäeva:
 - a) ta võib taotleda mitterahaliste haigushüvitiste eest tagasimakset Poolas ka pärast seda kuupäeva;
 - b) kui tagasimakset taotletakse Ühendkuningriigis, kuid menetlus ei jõua lõpule enne üleminekuperioodi lõppu, menetletakse tagasimakset ikkagi vastavalt asjakohastele koordineerimiseeskirjadele.
- b) Pärast üleminekuperioodi lõppu toimunud sündmused, mis on seotud sündmuse toimumise ajal lepingu artikliga 32 hõlmatud isikutega. Näiteks:
 2. Ühendkuningriigi kodanik töötas enne üleminekuperioodi lõpu kuupäeva Ühendkuningriigis ja Rootsis ning tema suhtes kohaldati Ühendkuningriigi õigusnorme. Ta lõpetab enne seda kuupäeva Rootsis igasuguse tegevuse. Ta ei kuulu lepingu artikli 30 kohaldamisalasse, kuid pärast üleminekuperioodi lõppu selgub, et tegelikult oleks tema suhtes tulnud kohaldada Rootsi õigusnorme. Määruse (EÜ) 883/2004 sätteid, mis käsitlevad halduskomisjoni lepitusmenetlust (kui Rootsi ja Ühendkuningriik ei ole pädevuse osas ühel meelel) tagasimaksmise, sissenõudmise või tasaarvestuse osas, kohaldatakse ka pärast üleminekuperioodi lõppu.
 3. Poola kodanik, kelle alaline elukoht on Poolas ja kellel on varasemad perioodid omandatud Ühendkuningriigis, läheb pärast üleminekuperioodi lõppu pensionile. Kuna haigushüvitiste osas on lepingu artikli 32 lõike 2 alusel pädevaks riigiks Ühendkuningriik, kohaldatakse vastavalt Ühendkuningriigi ja Poola vahelist tagasimaksemenetlust.
 4. Prantsuse kodaniku alaline elukoht on Prantsusmaal ja ta töötab Ühendkuningriigis piirialatöötajana. Enne üleminekuperioodi lõppu jääb ta töötuks ja hakkab saama Prantsusmaa töötushüvitisi. Vastavat töötushüvitiste eest tagasimaksete tegemise menetlust kohaldatakse Prantsusmaa ja Ühendkuningriigi vahel ka pärast üleminekuperioodi lõppu.
 5. Sama kehtib isikute kohta, kes kasutavad porditavat dokumenti S2 ja alustavad enne üleminekuperioodi lõppu plaanilist ravi, mis lõpeb pärast üleminekuperioodi lõpu kuupäeva: vastava ravi osas artikli 32 lõike 1 punkti b alusel.
- c) Pärast üleminekuperioodi lõppu toimunud sündmused, mis on seotud sündmuse toimumise ajal lepingu artikliga 30 hõlmatud isikutega. Näiteks:
 6. Belgia kodanik, kelle alaline elukoht on Ühendkuningriigis ja kes töötab üleminekuperioodi lõpul Belgias, on hõlmatud artikli 30 lõike 1 punktiga c. Viie aasta pärast kolib ta elama Belgiasse. Seetõttu ei kuulu ta enam lepingu artikli 30 kohaldamisalasse ega ka artikli 32 kohaldamisalasse, kuna tal pole Ühendkuningriigis omandatud perioode:
 - a. Belgia jätkab Ühendkuningriigile seal elamise ajal võimaldatud mitterahaliste haigushüvitistega seotud kulude hüvitamist;
 - b. Ühendkuningriik jätkab sissenõudmismenetluse kohaldamist summade suhtes, mille see isik peab maksma Belgias.

Kuigi enamikul juhtudest võib asjaomastel isikutel olla omandatud varasemaid perioode ja nad on hõlmatud lepingu artikliga 32, pole see selle sätte kohaldamiseks vajalik.

See säte puudutab konkreetse ajavahemikus aset leidnud „sündmusi“. See on lai mõiste, mis hõlmab näiteks mitterahalisi hüvitisi, makstud rahalisi hüvitisi, tasutud sissemaksid, aga ka sissemaksid, mis lepingu artiklites 30 ja 32 nimetatud juhtudel kuulusid tasumisele enne üleminekuperioodi lõppu või määruste kohaldamise lõppu.

Selle sätte alusel jätkatakse kõigi kontrollnõukoguga seotud menetluste, sealhulgas kindlasummaliste tagasimaksete menetluste kohaldamist.

3.7. Artikkel 36. Õiguse areng ja liidu õigusaktidesse tehtavad kohandused

Lepinguga on tagatud määruste (EÜ) nr 883/2004 ja (EÜ) nr 987/2009 kohaldamine pärast üleminekuperioodi lõppu vastu võetud määrustega ja lepingu I lisas loetletud määrustega muudetud või asendatud kujul.

Lepingu artiklis 36 on sätestatud ajakohastamismehhanism seoses nimetatud määrustes pärast üleminekuperioodi lõppu Euroopa Liidus tehtavate muudatustega.

Reeglina teeb kohandused automaatselt ühiskomitee. Lepingu artikli 36 lõike 2 punktides a–c on sätestatud piiratud erandid. Need puudutavad järgmisi olukordi:

1. uue sotsiaalkindlustusharu lisamine või olemasoleva haru väljajätmine määruse (EÜ) nr 883/2004 artiklist 3;
2. nimetatud määruse alusel ülekantava rahalise hüvitise muutmine mitteülekantavaks või mitteülekantava hüvitise muutmine ülekantavaks; näiteks:
 - nimetatud määruse muutmine selliselt, et mitteosamakselised rahalised erihüvitised muutuvad ülekantavaks;
 - nimetatud määruse muutmine selliselt, et perehüvitised ei ole enam ülekantavad;
3. piiratud aja jooksul ülekantava rahalise hüvitise muutmine piiramatult aja jooksul ülekantavaks või vastupidi. Näiteks otsustatakse, et töötushüvitised on ülekantavad piiramatult aja jooksul.

Kui selliste muudatuste kohta tehakse ELi tasandil otsus, hindab ühiskomitee neid muudatusi ja muutuste ulatust. Nii Ühendkuningriik kui ka ELi liikmesriigid on kindlalt otsustanud tagada lepinguga hõlmatud isikute sotsiaalkindlustuse koordineerimise eeskirjade jätkuva hea toimimise.

Selles kontekstis kaalub ühiskomitee heas usus ka vajadust tagada asjaomaste isikute tegelik kaetus sotsiaalkaitsega, eriti kui hüvitise ülekantavuse muutused tulenevad muutusest pädeva riigi – ELi liikmesriigi või Ühendkuningriigi – kindlaksmääramisel.

4. IV JAOTIS. MUUD SÄTTED

4.1. Artikkel 37. Teavitamine

Selle sätte aluseks on direktiivi 2004/38/EÜ artikkel 34.

See paneb kohustuse ELi liikmesriikidele ja Ühendkuningriigile. Sellega ei panda mingeid kohustusi teistele, näiteks tööandjatele, Euroopa Komisjonile või ühiskomiteele.

4.2. Artikkel 38. Soodsamad sätted

4.2.1. Soodsama kohtlemise mõju

Iga riik võib otsustada, kas ta võtab vastu siseriiklikud õigus- ja haldusnormid, mis on lepingu alusel soodustatud isikutele soodsamad kui lepingu sätted.

4.2.2. Soodsam kohtlemine ja sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimine

Artikli 38 lõikes 1 on sätestatud, et lepingu teine osa ei mõjuta õigus- ja haldusnorme, mis on asjaomaste isikute jaoks soodsamad. Seda sätet ei kohaldata sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimist käsitleva III jaotise suhtes, välja arvatud määrustega (EÜ) nr 883/2004 ja (EÜ) nr 987/2009 lubatud ulatuses, arvestades nende normide eripära, mille kohaselt isikute suhtes kohaldatakse ainult ühe ELi liikmesriigi sotsiaalkindlustussüsteemi, et vältida komplikatsioone, mis võivad tuleneda kohaldatavate õigusnormide kattumisest.

Artikli 38 lõikes 2 on mõõndud, et lepingu teise osa sätted kodakondsuse alusel diskrimineerimise keelamise kohta (artikkel 12) ja võrdse kohtlemise õiguse kohta (artikli 23 lõige 1) ei piira Iirimaa ja Ühendkuningriigi vahelise ühise reisiipiirkonna korra (millele on viidatud lepingu Iirimaa/Põhja-Iirimaa protokollis artiklis 3) kohaldamist seoses sellest asjaomastele isikutele tuleneda võiva soodsama kohtlemisega.

4.3. Artikkel 39. Eluaegne kaitse

4.3.1. Eluaegne kaitse ja selle koostoime eri jaotistega

Artikliga 39 on nähtud ette oluline tagatis, mille kohaselt lepingust tulenevatel õigustel ei ole „lõpptähtaega“.

Lepingu teise osa II jaotise alusel uue elanikustaatuse saajatel säilivad elanikustaatus ja kõik sellega seotud õigused seni, kuni nad vastavad tingimustele, mis II jaotisega on elamisõigusele seatud (*niivõrd, kuivõrd selliseid tingimusi on seatud*).

Lepingu teise osa III jaotisest tulenevate õiguste saajad säilitavad oma õigused seni, kuni nad vastavad III jaotise nõutavatele tingimustele.

Artiklist 39 nähtub, et erinevatest jaotistest tulenevad õigused ei pruugi olla omavahel seotud – näiteks II jaotise kohase elanikustaatuse kaotamisel ei pruugi isik kaotada III jaotisest tulenevaid õigusi.

Samuti tuleks rõhutada, et mõned lepingu teise osa sätted ei nõua, et nende saajad peavad jätkuvalt vastama teatavatele tingimustele – näiteks lepingu teise osa II jaotise 3. peatüki alusel enne üleminekuperioodi lõppu tehtud tunnustamisotsus jääb kehtima.

4.4. Kasulikud lingid

Liidu õigusaktide eestikeelsed konsolideeritud versioonid saab alla laadida komisjoni veebisaidilt EUR-LEX.

Euroopa Liidu leping:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0013:0045:ET:PDF>

Euroopa Liidu toimimise leping:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=ET>

Direktiiv 2004/38/EÜ:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1523871765223&uri=CELEX:02004L0038-20110616>

Määrus (EL) nr 492/2011:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1523864845084&uri=CELEX:02011R0492-20160512>

Määrus (EÜ) nr 883/2004:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1579691198448&uri=CELEX:02004R0883-20190731>

Määrus (EÜ) nr 987/2009:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1579691236860&uri=CELEX:02009R0987-20180101>

Valik komisjoni teatisi

Free movement of workers – achieving the full benefits and potential (COM(2002) 694 final)

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1525420348454&uri=CELEX:52002DC0694>

Suunised direktiivi 2004/38/EÜ (mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil) ülevõtmise ja kohaldamise parandamiseks (*KOM(2009) 313 lõplik*)

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1525421270630&uri=CELEX:52009DC0313>

Töötajate vaba liikumine – õiguste tagamine ja olulisemad muutused (*KOM(2010) 373 lõplik*)

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1525420568284&uri=CELEX:52010DC0373>

Viis meetod olukorra parandamiseks ELi kodanike ja nende pereliikmete vaba liikumise valdkonnas (*COM(2013) 837 final*)

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1525420823976&uri=CELEX:52013DC0837>

ISSN 1977-0898 (elektroniline väljaanne)
ISSN 1725-5171 (paberväljaanne)

Euroopa Liidu Väljaannete Talitus
2985 Luxembourg
LUKSEMBURG

ET